

ANTANAS ŠIMĖNAS

**VILTIES
IR
GĖLOS
ŪKANOSE**

**SKIRIU ŽUVUSIEMS IR GYVIEMS,
KURIE KOVĖSI LIETUVOS VIDURIO
LYGUMOS VIETOVĖSE**

Vyties apygarda.

"Trimito" būrio partizanai Naujamiesčio miške

1993.08.20
Antanas Šimėnas

ANTANAS ŠIMĖNAS

**VILTIES
IR
GĖLOS ŪKANOSE**

Dokumentinė apybraiža

Panevėžys "Tėvynė" 1993

EDK 947.45.083

Ši 58

Ši knyga - tai mūsų tautos istorijos dalis, mūsų tautos kovos už nepriklausomybę pokario metų metraštis, Aukštaitijos vyrų ir moterų aukų už Lietuvą paminklas, autentiškas ir jaudinantis.

O istorija - toks procesas: kuo jis labiau tolsta nuo mūsų, tuo jis brangesnis mums, tuo jis gyvesnis.

IŽANGA

Grįžtame į Tautos Namus: vėl Vilniaus Arkikatedroje skamba giesmės, iškilo Laisvės statula, šventose tautai vietose statomi kryžiai, vis plačiau mums atsiveria patl skaudžiausia pokarinės rezistencijos istorija.

Jau parašyta apie Dzūkijos ir Suvalkijos partizanus, apie tų kraštų žmonių vargus ir bėdas, apie patirtas kančias iš komunistinių budelių ir visokių mūsų tautos išdavių. Parašyta ir apie žemaičių kančias bei vargus.

Vidurio Lietuva beveik pamiršta. O juk to krašto žmonės taip pat patyrė daug skausmų, daug krito jaunimo, ištisomis dinastijomis, net po tris keturis jaunus žmones iš šeimos. Daug sugėrė kraujo Panevėžio, Kupiškio ir Anykščių klonių ir miškų žemė.

Gal dar neatsikratome baimės jausmo, kuris tiek metų mus kaustė. Nesu rašytojas, esu menkai išsilavinęs, bet drąsos prabilti užteko, nes pirmoji jaunystė praėjo kovų sukuriuos už brangią Tėvynę Lietuvą. Teko būti partizanų ryšininku, praėjau saugumo rūsių kančias. Ačiū Dievui, neišdaviau nė vieno. Nepabūgau ir dabar prabilti, ką žinojau ir ką papasakojo išlikę kovų dalyviai bei jų pagalbininkai, kurie ryžosi stoti į tą nelygią žūtbutinę kovą. Šalin baimę, ir kalbėkime visu balsu apie tų dienų tiesą!

LIETUVA OKUPUOTA

Gražus buvo 1940-ųjų metų birželis, visur kvepėjo nupjautu ir džius-tančiu šieniu, oras pilnas bičių dūzgesio. Jos dirbo savo darbą - nešė medų.

Lietuva gyveno neramų laikotarpį, jautėsi karo grėsmė. Atrodo, taip nieko netrūksta!.. Jau grįžta atostogų mieste besimokantis kaimo jaunimas, prasideda gegužinių ir vakarėlių laikas, bendravimas. Lietuva dirba savo kasdieninį darbą, gyvena dar gražesne viltimi, džiaugiasi atgautu Vilniumi ir ne visi jaučia, kad artėja bolševizmo šmėkla. Ir štai kaip perkūnas iš giedro dangaus.

Birželio 15-ąją visais Lietuvos keliais jau traukia sovietų kariuomenė, išvargusi, dulkėta. Kariai apsiavę kerzinais pusbačiais, blauzdos apvyniotos medžiaginėmis bintais, palaidinės iki kelių, karininkams ant rankovių penkiakampės žvaigždės. Jie irgi ne geriau atrodo: apsiavę brezentiniais batais, politrukai mėlynomis kelnėmis, visi taip pat apdulkėję. O žygiuoja jų be galo, be krašto ir pėsčių, ir važiuotų. Pabūklai, pakelėmis rieda džergždami tankai. Visi traukia vakarų link, pro Subačių, į Panevėžį, į Šiaulius, į pajūrį.

Žmonių veidai susirūpinę. Vieni dūsauja, kiti kalba:

- Norėjome Vilniaus. Dabar Vilnius mūsų, o mes rusų! Nieko gero nelaukim iš tų ubagų...

Kaip vorai iš visų pakampių išlindo tie, kurie tingėjo dirbti Nepriklausomaj Lietuvoj: girtuokliai ir girtuoklėliai, arkliavagiai ir arklių uodegų pjaus-tytojai, taip pat miestelių kai kurie žydėliai. Tai jie pradėjo kurti sovietinę

Lietuvą, pradėjo dirbti savo juodą niekšišką darbą.

Po kaimus ir miestelius pradėjo važinėti visokio plauko agitatoriai, viens už kitą labiau girdami bolševikų "rojų", kviesdami nešti Stalino saulę, nuo kurios visiems padoriams žmonėms pasidarė labai karšta, o labiausiai - kaimo darbštuoliams ūkininkams. Prasidėjo žemės reforma, per prilevartą buvo brukama žemė mažžemiams, nors daugelis jų nenorėjo svetimos žemės imti. Žodžiu, pradėta sovietinti, "lyginti".

Nurimo kaimuose dalnos ir vakarėliai, nusimlinė pasimetė žmonės, svarstė, kaip reiks toliau gyventi, ką daryti? Iš miestų į kaimus pradėjo grįžti karlininkija ir inteligentija, tuoj pat savo juodo darbo ėmėsi enkavedistai, čekistai, emgebistai ir kitai pasivadinę sadistai. Prasidėjo areštai, ypač inteligentų, jų naikinimas, žmonių persekiojimai. Prie rusų saugumiečių prisijungė mūsų tautos atplaišos, kai kurie žydai, kolaborantai.

Man buvo dešimt metų. Mokausi tada Subačiaus valsčiaus Antalinos pradinės mokyklos antrame skyrluje. Dar nepasibaigus atostogoms, pradėjo atvažiuoti iš miestų visokiausio "komsomolci" ir kviesti mus į mokyklą, į susirinkimus, o juo labiau tuos vaikus, kurie buvo iš neturtingų šeimų. Agitavo juos stoti į pionierius, žadėdami aukso kalnus. Kai kuriuos ir suviliojo.

Aš tuo laiku ganiau karves pas ūkininką Kazį Kadžių Pelyšų kaime. Tai buvo pažangi lietuviška šeima. Joje - trys sūnūs ir trys dukterys. Bronius vargonininkas Leno bažnyčioje. Alfonsas baigė kunigų seminariją ir ką tik buvo išventintas į kunigus. Kazys dirbo žemę ūkyje. Dvi vyresnės dukterys Zanė, Kazė ir jaunesnioji mokėsi gimnazijoje. Visi mėgo muziką. Namuose buvo didžiulė biblioteka, o aš labai mėgau skaityti knygas, tiesiog negalėdavau nuo jų atsitraukti. Zanė ir Kazė gledojo Subačiaus bažnytiniam chore. Visi vaikai aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime. Aš toje šeimoje augau aštuonerius metus, ten praėjo mano vaikystė. Keturiolikai metų sukausus, pradėjau dirbti visus ūkio darbus. Augau toje pulkioje lietuviškoje šeimoje, kol ją visą išblaškė.

Ten bebūnant, prasidėjo karas, kurio kaimo žmonės laukė kaip saulės užtekant, nes tik kare matė išsigelbėjimą nuo bolševikinio teroro, kurį geral prisimenu. Prisimenu, kaip vežė žmones į Sibirą, kaip buvo nukankinti Panevėžio gydytojai ir sušaudyti žmonės Panevėžyje, prie Cukraus fabriko. Geral prisimenu iš pasakojimų ir iš spaudos apie nužudytus žmones kitose vietovėse. Teko pamatyti Panevėžyje ir raudonojo teroro parodą...

Prisimenu vokiečių okupacijos laikotarpį. Valsčiaus valdininkai ir seniūnai buvo savi lietuviai. Gyventojai vieną kitą neskundė, nors ūkininkai buvo apkrauti didelėmis pyliavomis ir duoklėmis, bet jas lengvai atiduodavo, nes dalis gyvulių buvo nesurašyti.

O kai atvažiuodavo iš Panevėžio komendantūros vokiečiai gyvulių tikrinti, tai gyventojai tuos neužrašytuosius slėpdavo miškeluose ir niekas

jų taip stropiai neieškodavo, kaip kad grįžus sovietams.

Prasidėjus karui ir užėjus vokiečiams, mūsų apylinkėse suėmė labai aktyviai veikusius bolševikus. Vieniems tik kailį išpėrė ir paleido, kitiems užteko pabarimo. Iš Subačiaus valsčiaus keturi buvo išvežti į Kupiškį kartu su žydais. Ten juos ir sušaudė. Labai keistai ėmė arklius. Paimdavo maždaug tik dešimtą arklių.

Prieš prasidedant karui, mūsų apylinkėse susikūrė vadinami baltaraiščiai, partizanai. Iš jų vienas kitas padėjo šaudyti komjaunuolius ir žydus, bet tokių buvo tik vienetai ir tai iš tų šeimų, kurios nukentėjo nuo pirmos bolševikų okupacijos.

Prieš vokiečiams pasitraukiant, ramybę sudrumstė raudonieji. Jie pradėjo tarp Subačiaus ir Kupiškio nuo bėglių versti traukinius, sprogdinti plenines, sušaudė keletą aktyvesnių partizanų. Todėl partizanai, paėmę ginklus, eidavo saugoti pleninių, kaimų ir geležinkelio.

1943 metais apsisaugojimui nuo raudonųjų buvo sukurta Plechavičiaus armija. Tačiau vokiečiai norėjo ją pasiųsti į frontą. Tada ginkluoti kariai iš jos pasitraukė ir grįžo į namus.

Kai traukėsi vokiečiai, mažai ką matėme: vieškeliu pravažiavo dvi mašinos su kariais, kurie Viešintose iš bažnyčios bokšto apšaudė rusų žvaigulius ir pasitraukė. Virš mūsų įvyko trumpos iėktuvų kautynės. Tuo laiku sėdėjome žeminėje. Iš jos išlipę, pamatėme, kad vieškeliu vėl plūsta raudonosios armijos kariuomenė, o kariai, užėję pas ūkininkus, prašo duonos ir samgono.

Netoli mūsų, miškelyje, apsistojo rusų dalinys, ir buvo čia dvi savaites. Iš po nakties radome išdraskytas bites. Jas apipylė vandeniu ir išsėmė medų. Neapsiėjo ir be plėšikavimų. Daug ūkininkų arklių iškeitė į suvargusius ir ligotus. Nors žmonės stengėsi arklius paslėpti, bet nuo sovietų kareivių to neišmanoma buvo padaryti. Visur jie atrasdavo. Jie viską vogė, o pavogtus daiktus pardavinėjo ir girtuokliavo. Daug iš mūsų apylinkės vyrų pasitraukė į Vakarus, tarp jų ir šeimnininkų jaunesnysis sūnus Kazys.

•TRAGIŠKA MEILĖ

Subačiaus valsč. Skaltkalnio km. gyveno Davidenų šeima, tėvas buvo miręs, gyveno motina, sūnus ir duktė Danutė. Danutė buvo graži mergaitė, dalyvavo bažnyčios chore.

Nuo pat vaikystės ji draugavo iš Pajuodžių km. Subačiaus valsč. su Alfonsu Pajuodžiu, kuris 1945 metais išėjo partizanauti, buvęs Lietuvos kariuomenės vyresnysis puskarininkas, jis ir partizanaudamas buvo Vytenio rinktinės vadas, vėliau būrio vadas. Jis su Danute slapta susitikinėjo, ji tapo ryšininke, ir jie mylėjo vienas kitą. Motina su broliu tai jautė ir nutarė per prievartą apvesdinti su to krašto Vasilium /vardo nepamenu/. Danutė griežtai atsisakė už jo tekėti, tada motina su broliu ją surišo ir vadelėmis

labai smarkiai primušė, net iki sąmonės netekimo ir per prievartą apvesdino su Vasillumi, pasakojo man viena moteris, kuri per Danutės vestuves buvo pamergė, sako, balsu į ją žiūrėti buvo, ašarų pas ją jau nebuvo, veidas tiesiog pilkas, iš tų vestuvių nebuvo jokios linksmybės, visos pamergės ir pajauniai sėdėjo, kaip žemę pardavę, nebuvo nei pirmos nakties ir atsisakė su jaunučiu gyventi bendrą gyvenimą.

Neužilgo ir kreipėsi pas vyskupą Paltaroką, viską jam pasipasakojo ir paprašė ištuokos, jis jai ištuoką davė. Ji su jaunikiu gyveno kaip tarnaitė.

Taip atėjo rudens kūlimas, pabaigus kultū kaimuose būna nuobaigos. Per nuobaigas atvažiuoja dvi pastotės ir su jomis penki ginkluoti vyrai. Vasillius, pamatęs ginkluotus vyrus, užlipo ant aukšto ir pasislėpė, o tie vyrai, įėję į vidų, svečiams pareiškė, kad dabar bus vestuvės, Danutei uždėjo ant galvos nuometą, pasisodino prie stalo, prasidėjo vestuvės. Jie atsivežė akordioną, grojo, šoko, po to davė komandą ruoštis ir uždainavo "Ruoškis, sesute, ruoškis, jaunoji".

Susikrovė kiek buvo rūkytų lašinių, dešrų ir skilandžių ir įsisodinę Danutę išvažiavo. Tai įvyko 1947 metų rudenį. Ir nuo to laiko Danutė tapo partizane ir kartu su vyru išgyveno sunkią partizanų dalį. Netoli Traupio 1950 metais juos apsupo enkavedistai, įvyko kautynės, Danutė buvo sunkiai sužeista, jos vyras Alfonsas Pajuodis "Radvila" apie pusantro kilometro nešė ant rankų, taip ji ir mirė ant jo rankų, jis ją ir palaidojo nežinia kur prie Traupio. Jis pats žuvo 1952 m. Kupiškio rajone Atkočiškių miške. Taip baigėsi ši tragiška meilė.

PASIPRIEŠINIMAS PRASIDEDA

Eikim, broliai, ginti Lietuvos,
Eikim ginti garbę tėviškės brangios!
Kelkis, partizane, imk į ranką ginklą,
Negailėki kraujo, jaunystės savos!

Daugelis pasitraukusių vyrų apie rugsėjo mėnesį sugrįžo, tik viešai pasirodyti vengė, nes, praėjus frontui, pradėjo vyrus prievarta gaudyti į tarybinę armiją, į kurią, žinoma, niekas nenorėjo eiti, nenorėjo tarnauti okupantams. Iš fronto ateidavo žinios, kad daug išėjusių žuvo arba sužeisti pateko į ligonines.

Jau 1944 metų rugsėjo mėnesį valsčiuose pradėjo kurtis "Istrebitellai" - liaudies vadinami skrebai. Jie, padedant okupantų vidaus kariuomenei, pradėjo gaudyti vyrus, įvesti savo okupacinę tvarką, dalinti žemę. Ūkininkams uždėjo didžiules pyliavas.

Gruodžio 23-25 dienomis visoje Lietuvoje buvo surengta bauginimo akcija. Kaimuose šaudė vyrus, degino sodybas. Ši akcija neaplenkė ir Vidurio Lietuvos. Tai paskatino vyrus imti į rankas ginklą ir priešintis.

Dauguma pasitraukusių su vokiečiais vyrų įvairiais būdais sugrįžo į sa-

vo gimtuosius namus ir aktyvesni pradėjo kurti partizanų būrius, o prie grįžusių prisidėjo ir tie, kurie nėjo į okupantų kariuomenę. Gi saugumiečiai pradėjo juos persekioti. Iš frontoėjo žinios apie sunkias sąlygas, marinimą badu.

Susikūrė skrebų būrys ir Subačiaus valsčiuje. Juos suorganizavo Pavašakių kaimo stambaus ūkininko sūnus Juozas Ramonas, kurio Subačiaus valsčiaus jaunimas labai nemėgo už atelstines-bolševikines pažiūras. Į tą pasipriešinimo naikintojų kompaniją įstojo Juozo brolis Justinas Ramonas. Išdavęs partizanus, Alfonsas Stankevičius, Justinas Gobužas, Kurlianskas, Mickūnas, Kavoliūnas, Ivaševičiūtė-Liepienė, partorgo Liepos žmona, labai žiauri aktyvistė, Ramono Justino duktė Ramonaitė-Ivanovienė, vėliau tapusi Subačiaus saugumo viršininko Ivanovo žmona. Ji aktyviai varė su automatu 1948 m. gegužės 22 d. į vagonus tremtinčius. Dar buvo Drasutis, Bartulis, kuris per tardymus mušdavo žmones. Vėliau tapo jis Kupiškio milicijos viršininku. Buvo partorgas Liepa, valsčiaus pirmininkas Povilas Šulca, Jonas Vasiliauskas, Alionka Makarovičius, Petras Navarslas, Striukys, Lašinis, Barauskas ir daug kitų, kurie padėjo nužudyti devynis Vaidailių kaimo vyrus ir vieną moterį, sudegino 4 sodybas. Tai jie Milaikiškių kaime nušovė Ječių ir sudegino jo sodybą. Jie Surdegyje nušovė brolius Joną ir Vytautą Astravus ir jų pusbrolių Astravą, sušaudė Vytautą Seibutį, šešiolikametį Alfonsą Švilpą, senuką Povilą Valkavičių, kuris įjovė vyteles krepšiams pinti. Bartulis Motiejus siūdavo partizanams rūbus, vėliau tapo išdaviku, pas jį nušovė tris partizanus. Gaillūną, Surdegio siuvėją Juozą Belecką, du Pajuodžius, Žlūrą ir Valą, Papilį Ladauską. Visi čia išvardinti buvo beginkliai kaimiečiai. Juozas Ramonas savo ranka nušovė tikrą pusbrolių Bronių Ramoną. Koks žiaurumas!

Kaip jau minėjau, šeimininko jaunesnysis sūnus buvo pasitraukęs su vokiečiais. Vieną dieną grįžtu aręs lauką, žiūriu - Kazys sėdi už stalo. Aš pasimečiau, tačiau jis atsistojo, padavė man ranką ir prašneko:

- Sveikas, Antanai! Tai kaip laikais? - paklausė.

- Geral. Tik bloga, kad slaučia okupantai ir skrebai neduoda gyventi.

Prie stalo sėdėjo jo tėvas ir sesuo Kazė, kuri dabar gyvena Kaune. Kazys tollau kalbėjo:

- Reikia, kad niekas nematytų ir nežinotų, kad aš esu Lietuvoje. Mes tave laikome savo šeimos nariu, tavimi pasitikim ir tikim, kad laikysi liežuvį už dantų.

- Žinoma, - atsakiau aš. - Aš viską suprantu ir tylėsiu kaip žemė.

- Teks naktį padirbėti. Tad būk pasiruošęs.

Vakare atėjo dar du vyrai, ir mes keturiose per naktį iškasėme arkildėję bunkerį keturiems žmonėms. Rytmetį, auštant, jie padėjo už talką ir išėjo. Vėliau, kai skrebai ir okupantai slausdavo, jie čia slėpdavosi.

Netoli nuo mūsų, gal už penkį kilometrų, buvo Tylučių dvaras, kuriame

nuomojo žemę Juozas Masillonis. Jų šeima buvo didelė: trys dukterys ir trys sūnūs - Petras, Antanas ir Vytautas. Tėvas - pažangus žmogus, Nepriklausomybės metais buvo šauliu, o prieš vokiečiams užėinant - partizanas. Vokiečių okupacijos metu toliau su sūnumis ir dukterimis dirbo žemę. 1943 metų rudenį, jiems sėjant rugių lauką, atėjo iš miško keturi vyrai. Vienas jų buvo vietinis rusas nuo Viekšintų - Ipatovas. Jis nušovė Juozą Masillonį, matant sūnui Petrui. Tą pačią vasarą už dviejų kilometrų buvo nušautas Šarkišklių kaimo gyventojas Kaulakys, kuris taip pat, prieš vokiečiams užėinant, partizanavo.

Masillonio sūnus Petras prieš karą tarnavo Lietuvos kariuomenėje ir paleistas į atsargą turėjo puskarininkio laipsnį. Iš sielvarto, keršydamas už tėvą, jis išėjo savanoriu į vokiečių kariuomenę ir kovėsi rytų fronte su bolševikais iki 1944 metų kovo mėnesio, kol buvo paleistas atostogų. Prieš atostogas jis gavo viršilios laipsnį ir į frontą nebegrįžo, o slapstėsi nuo vokiečių. Kartą policininkai jį buvo pagavę, bet lėpė bėgti, pašaudė į orą ir jį paleidę išvažiavo.

Bolševikams sugrįžus, Petras Masillonis pats pirmas mūsų krašte suorganizavo partizanų būrį. Petro slapyvardė buvo Napoleonas. Apylinkėje jis pasižymėjo savo drąsa ir daug baimės įvarė Subačiaus ir Viekšintų valsčių skrebums. Jis pasižadėjo nušauti Ipatovą, tuo atkeršydamas už tėvą. Tai jis ir padarė 1945 metų pavasarį.

Per ryšininkus sužinojo, kur tas gyvena. Ipatovas buvo Viekšintų valsčiaus partorgu, gyveno su motina virš skrebumų būstinės antrame aukšte. Tasyk buvo grįžęs iš naktinio žygio ir miegojo.

Napoleonas nujojo į Viekšintas, arklių paliko krūmuose prie žydų kapų, drąsiai užlipo pas Ipatovą ir miegantį jį durklu nudūrė. Nusikabino nuo sienos jo automatą ir laiptais bėgo žemyn. Čia susitiko Ipatovo motiną. Trinkelėjo jai automato buožė, prie skrebumų būstinės nukovė sargybinių ir, sėdęs ant arklio, pabėgo.

Už tokį apdailumą iš pareigų pašalintas Viekšintų saugumo viršininkas.

Minėtą bunkerį arklidėje padėjo kasti Napoleonas ir Edmundas Skardžius iš Subačiaus. Tai jie ir šeimnininko sūnus Kazys Kadžius sudarė būrio branduolį. O kiti būrio vyrai buvo daugiausia vietiniai. Tai - Povilas Svirskis-Papartis, Albinas Vičinas-Alksnis, iš Marinavos kaimo, Vladas Čepė iš Skudų, Vladas Sankauskas, Juozas Pilkauskas, Dominykas Plėta, Povilas Tomkus, Povilas Masys iš Trakininkų kaimo.

1946 metais, išėjęs iš pogrindžio, prisiregistravo Vincas Alasevičius. Jį paėmė Rudilijų kaime, o Subačiaus saugume labai žiauriai nukankino. Nupjaustė jam ausis, nosį, lytinius organus, o jau negyvą numetė Subačiaus aikštėje. O Patkaičimas iš Zabelynos kaimo taip pat prisiregistravo ir prisiregistravęs išdavinėjo partizanus. Už tai Navykų miške partizanai jį sušaudė.

1945 metų gegužės mėnesį Navikų miške didelis partizanų būrys, dalyvaujant kunigui, davė priesaiką kovoti už Lietuvos laisvę, nesigallint nei gyvybės. Tuo metu ir aš daviau priesaiką. Tų metų vasarą daug partizanų susirinkdavo į vieną vietą /kai kurie atjodavo raiti/ ir traukdavo vykdyti užduočių. Pats Napoleonas dažniausiai būdavo raitas. Tačiau per vienas kautynes netoli Subačiaus, skrebal surado paslėptą jo arkį, kurį pasiėmė ir ilgą laiką juo važinėjo.

1944 metų rudenį buvo krečiamas Navikų miškas. Nuo Navikų kaimo pusės pasaloje buvo palikti Subačiaus skrebal. Kadangi Napoleono būrys vengė įsivelti į kautynes su kariuomene, tai nutarė pro Navikų kaimą trauktis Surdegio link ir pro Subatos kaimą pasukti į ten esantį mišką. Jie ėjo netoli griovyje gulinčių skrebių, bet tie pabūgo juos apšaudyti, praleido. Ir tik tada, kai partizanų vora nutolo apie puskilometrį ir jau persikėlė per Vlešintos upelį, pradėjo šaudyti. Atskubėję kareiviai ir pradėjo persekioti. Pasiekę mišką, partizanai pasitiko kareivius kulkosvaidžių ir šautuvų ugnimi, nukovė du kareivius ir į ranką sužeidė Subačiaus saugumo viršininką Ivanovą.

Napoleono būrys daug kartų kovėsi su Vlešintų, Subačiaus ir Kupiškio skrebalais ir granizonu. Partizanai sunaikino 17 Subačiaus skrebių ir nemažai kareivių, pasaloje nušovė Subačiaus saugumo viršininką Ivanovą.

Buvo 1946 metų pavasaris, sniego jau nebebuvo. Buvo balandžio 11 dienos rytas. Ramanauskas Juozas, tada žuvusio partizano Ramanausko Broniaus brolis /jis tuo laiku dar buvo jaunas/ Žukauskų km. pas Bartulį Antaną kapojo malkas, staiga pamatė, kad Imbrasienės Emilijos namelių supa ginkluoti kariškiai, tai buvo garnizonas iš Panevėžio.

Du kariškiai atėjo prie manęs, kur aš kapojau malkas, už malkų pasistatė kulkosvaidį ant kojelių ir paprašė manęs rūkyti, bet aš nerūklau ir pasakiau neturiu. Kaip supratau, buvo pietlečiai, juodukai, uzbekai slaurom akim. Trys kariškiai su vilkiniais šunimis įėjo į namą, staiga išgirdau šaudymą iš namo ir stiprų sprogimą, nuo kurio išbyrėjo langai. Tuo metu iš klemo įeinanti buvo nušauta Juodelienė. Vienas kariškis priėjo nuo upelio Vašuokos pusės, padegė daržinę ir gyvenamą namą. Per dūmas ėmė bėgti iš namelio žmonės. Iš jų vienas, atbėgęs prie kello, buvo nušautas iš to kulkosvaidžio, kuris stovėjo už malkų, tai susvyravęs griuvo negyvas Laureckas Bronius, antras buvo sužeistas arčiau namo, tai kariškiai paspardė jo galvą kojomis ir nušovė. Tai buvo Pajuodžių kaimo Alfonsas Žiūra. Jis taip ir liko gulėti negyvas.

Kai viskas sudegė, tai tarp namelio durų buvo rastas Petras Masilionis "Napoleonas", o antras kniūpščias gulėjo apdegęs kambaryje, tai buvo Juodelis ir dar vienas, Skardžius, slap. "Angelas". Bronius Ramanauskas, prisidengdamas dūmais, pabėgo svelkas ir gyvas.

Kareiviai pakvietė mane prie namo ir liepė įstoti į bunkerį už krosnies, į

kurį galima buvo patekti iš plytos pakūros išėjus rinkes. Aš nusileidau į tamsą labai blizdomas ir atsistojau į vandenį, kurio buvo daug pribėgę, gesinant gaisrą. Šlaip taip pamačiau bunkeryje ant sienos kabančius žiūronus, žmonių ten nebuvo nei vieno, daugiau nieko neradau.

Kariškiai pakrovė į vežimus vienuolika žuvusių kariškių lavonų ir tris sunkiai sužeistus, kurie Panevėžyje mirė. Viską nuvežė į Surdegio stotį ir išvažiavo į Panevėžį, išsivežė ir Antaną Bartulį, kurį visai taip mušė geležinkelio saugumo poskyryje, vis sakydami, kodėl nepranešė saugumui, kad yra kalmynystėje bunkeris, jį mušė su šautuvų šampalais. Taip buvo kankintas A. Bartulis.

Iš tų kautynių pabėgo trys partizanai. Tai Plėta Domas, Pajuodis Alfonsas "Radžvila" ir Ramanauskas Bronius. Juodelis, Juodellėnė ir Petras Masillonis "Napoleonas" palaidoti ant Žukauskų kapinių. Naliovo būrio partizanai įsiliejo į kitus būrius.

1951 metais birželio 16 d. Kupiškio raj., netoli Starkonių ežero Atkočiškų miško buvo labai didelis slautimas, buvo privažiavę daug karluomenės.

Į tą apsiaustį pateko partizanai Alfonsas Pajuodis "Radvila", Ramanauskaitė, kurios slapyvardė "Lindra", vardas nežinomas ir du broliai Šimkūnai iš Bajoriškių km., Bronius Ramanauskas.

Tris dienas vyko šis slautimas, per kelis kartus buvo apsupti, bet jiems pavykdavo iš apsupties išslysti. Tose kautynėse dalyvavo ir partizanai Kregždė Kazys "Hitleris", tai kažin kokių būdu išliko gyvas tik jis vienas, matyt, taip reikėjo enkavedistams, nes apie jį sklido kalbos, kad jis užverbuotas saugumo, o kiti keturi žuvo, žinoma, nemažai žuvo ir kareivių, net buvo sunkiai sužeistų. Apie tai man papasakojo buvusi ryšininkė, kuri matė tai savo akimis.

Keturiasdešimt ketvirtaisiais rudenį mūsų krašte susiorganizavo ir taip vadinamas Žvirblionių būrys. Įsikūrė jis Šarkiškų miške, kur išsikasė labai gerą trijų patalpų bunkerį. Patalpas jungė požeminiai urvai su dviem landomis. Tačiau bunkeris buvo Alfonso Stankevičiaus išduotas. A. Stankevičius nuėjo iš Gaidžiupio miškello, kur buvo bunkeris, su savimi išsinešė kulkosvaidį. Paskambino ir pasidavė Ramonui. Po to buvo skrebu, be to, išdavė dar du bunkerius.

1945 metais sausio mėnesį tame bunkeryje žuvo Saulius Stanykas iš Aukštaičių kaimo, Povilas Tulušis iš Valakų kaimo, Bronius Zuoza iš Žvirblionių /desantininkas/, Vladas Urbonas /desantininkas/, Povilas Lasevičius iš Glirėnų. O Domui Plėtai pavyko pabėgti, nes apsupimo metu jis buvo sargyboje. Jį persekiojo su šunimis apie 6 kilometrus. Ir tik tada, kai jis nušovė šunį, atsiplėšė nuo persekiotojų, kulka nukirto dešinės rankos nykštį. Žuvę partizanai perlaidoti į Strakšių kapines 1990 metų rugpjūčio 28 d.

KOVA TĘSIASI

Palinkę gluosniai tyliai verkė,
kai, partizane, tu kritai,
Kai tavo akys užsimerkė,
Sustingo sielvartu laukai.

Subačiaus apylinkėje susiorganizavo "Vilko" būrys, kurį sudarė apie 30 partizanų. Tai buvo kovingas būrys, vadovaujamas Antano Juškos - Vilko iš Bigailių kaimo. Šis būrys 1946 m. prie Aukštuolių kaimo nukovė 14 skrebių, tik Juozui Ramonui pavyko pabėgti. Jis turėjo laimę. Nors daug kartų buvo pakliuvęs į pasalą, bet kiekvieną kartą vis pasprukdavo.

Keturiasdešimt septintųjų žiemą būrys kovėsi Bigailių miške su kareiviais. Turimomis žiniomis, tose kautynėse žuvo 10 partizanų, grįžtančių iš "Vyties" apygardoje įvykusio pasitarimo. Tai buvo Žallosios rinktinės partizanai, tarp jų Albinas Vičinas - Alksnis. Jie buvo užkasti prie Panevėžio, Dembavos pušinėlyje, kur 1990 m. pastatė kryžių. Surasta minėto pasitarimo nuotrauka.

Atrodo, kad saugumas turėjo žinių apie tą pasitarimą, nes ruošė pasalą. Į tas kautynes įsijungė ir "Vilko" būrys. Partizanų žuvo dešimt, o kareivių - apie du šimtai.

"Vilko" būryje buvo trys broliai Kapšiai - Mykolas, Andrius ir Bronius iš Nibragalio kaimo, trys Stakės /du broliai ir pusbrolis/ iš Aukštuolių kaimo, Antanas Žibikas iš Nibragalio kaimo, Alfonsas Lukšys iš Miežiškių, Kazimieras Padleckas ir Juozas Lupelkis iš Liepų kaimo ir kiti partizanai. 1949 m. Bronius Zaremba iš Ilčiūnų kaimo. Tada Kanapeckas savo ranka nušovė paskutinį kovotoją ir vadą Juozą Zarembą ir apie tai pranešė Ramonui. Šis liepė nupjauti jam galvą ir atnešti jam parodyti, ar tikrai tai Zaremba. Po to vakare, rytojaus dieną, išdavė ir Vilko bunkerį.

Juozas Kanapeckas iš Pakryžės kaimo - saugumo agentas, filtruotas į "Vilko" būrį. Jis kaltas dėl būrio sunaikinimo. Dėl jo kaltės 1949 metais netoli Startų kaimo žuvo 9 partizanai kartu su būrio vadu Antanu Juška. Jų palaikai buvo perlaidoti į kapines 1990 m. rugpjūčio 28 d.

Apie Gelažius ir Lukonis veikė "Juodojo Pono" būrys. Šiam būriui priklausė Povilas Samuolis - Juodasis Ponas iš Bagdoniškių kaimo, Antanas Antanavičius iš Žiliškių kaimo, Alfonsas Laužikas iš Astravų, Povilas Laužikas, Juozas Vasilauskas, Juozas Alekna, Jonas Alekna iš Terpeikių. Šilas /buvęs karininkas/ iš Lukonių, Mataušas Kunčys iš Kunčių. Jie visi žuvo Pakarklių kaimo bunkeryje 1950 ar 1951 metais. Jie veikė tarp Gelažių, Lukonių, Terpeikių, Palėvenės, Pakarklių. Tai neypatingai pasižymėjęs būrys. Stambesnes kautynes jis turėjo Terpeikių miške, kur nukovė nemažai rusų.

Apie Karsakiškį ir Velniakus kovojo Mato Birbilo būrys. Jis pats buvo iš Ažubalių kaimo. Jo būryje buvo Jonas ir Antanas Balčiūnai iš Velniakų kaimo, broliai Adolfas ir Kazys Kruzdžiai iš Žumbo kaimo, Petras Kopūstas iš Velniakų, Bronius Likerauskas iš Žumbo ir kiti. Būrys priklausė Žaliosios rinktinėi, kuriai vadovavo Petrokas - "Juozaitis", karlininkas, desantininkas. Jis su savo dviem pagalbininkais broliais Žiburiais ir dar su dviem nežinomais partizanais žuvo 1947 metais netoli Spirakių bažnytkaimio. Jie buvo užkasti Dembavos pušynėlyje, kur 1990 m. yra pastatytas kryžius.

"Žaliosios girlos" rinktinė buvo gerai organizuota, turėjo savo leidinį, labai gerą ryšininkų tinklą ir ilgai išsilaikė. Klek žinoma, paskutiniai jos kovotojai žuvo 1954 metais. "Žaliosios girlos" rinktinė priklausė "Vyčio" apygardai, kuri buvo viena iš labiausiai organizuotų ir ilgiausiai išsilaikiusių apygardų.

Aple Anykščius, Šimonių girioje ir Utenos rajone veikė "Vytauto" apygarda. "Algimanto" apygarda 1949 m. buvo likviduota, paliko tik tos apygardos rinktinė.

Noriu plačiau papasakoti apie "Vytenio" rinktinę, kuri veikė apie Surdegį ir Troškūnus, buvo kovinga ir gerai organizuota.

Juozas Valonis - Merkys - būrio vadas, vėliau tapo "Vytenio" rinktinės vadu. Jis kilęs iš Troškūnų rajono Jovarų kaimo. Šiai rinktinėi priklausė ir Milčiuko - Tigro būrys. Pats Milčiukas kilęs iš Panevėžio.

"Vytenio" rinktinės vadas Alfonsas Pajuodis "Radvila". Vladas Sankauskas iš Pelišių kaimo, Povilas Labakojis - Žaibas, Jurgis Labakojis - Rūkas, Bronius Labakojis - visi trys broliai iš Umėnų kaimo, kumečiai. Florijonas Kulikauskas iš Pelišėlių, Kazys Šimėnas iš Papilių, Jonas Šimėnas - Berželis, Povilas Kaminskis - Svyrucklis, iš Surdegio miestelio ir kiti. Pranas Petronis - Klevas kautynėse buvo sužeistas, kalėjo lageruose, gyvena Baltarusijoje.

1946 metų vasarą Povilas Labakojis - Žaibas raitas jojo į Petkūnų dvarą žvalgybon. Baigiant prijoti dvarą, pastebėjo, kad pasaloje yra kareivių. Apgręžęs arkį bandė pabėgti, bet jis ir arklys buvo kulkosvaidžių serijos pakirsti runkelių lauke, netoli Surdegio geležinkelio stoties.

Keturiasdešimt septintais Raguvėlės miške buvo apsupti "Merkio" rinktinės partizanai. Įvyko kautynės su Subačiaus skrebais ir garnizonu. Tose kautynėse žuvo Bronius Labakojis. Kitiems pavyko prasiveržti. Ten buvo nukauti 7 kareiviai.

Kitamet rugpjūčio mėnesį iš Viešintų į Subačių važiavo pilna mašina enkavedistų. Skudų kaime ties Čepienės sodyba sustojo, ir du kareiviai, iššokę iš mašinos, pasuko sodybos link. Staiga iš namo išbėgo du partizanai, kurie tuos kareivius nušovė ir pro klojimą pabėgo į nedidelį mišką, vadinamą Skudų girele. Kareiviai pradėjo juos persekioti. Per raciją iššlėkė

daugiau karliuomenės, apsupo tą miškelį: pradėjo jį "šukuoti". Tiedu partizanai norėjo prasiveržti į Dubliškio mišką, bet, pamatę, kad jau apsupti, miške nukovė dar du kareivius, o patys susisprogdino granata, abu apsikabinę.

Taip žuvo Jurgis Labakojis - Rūkas, paskutinis iš trijų brolių, ir Florijonas Kulikauskas. Labakojų tėvas jau buvo miręs, liko motina ir viena sesuo. Žuvusius enkavedistai nuvežė į Subačiaus valsčių ir numetė miestelio alkštėje prie akmeninio sandėlio. Į juos labai balsu buvo žiūrėti, abu buvo sudraskyti granatos. Ryšininkai pasekė, kur juos užkasė. Vėliau žmonės iškasė ir norėjo palaidoti Papilių kapinėse, bet aplinkui slautė kolaborantai, tai motina paprašė palaidoti jos sklypo gale. Geri žmonės padarė du karstus, miškelyje pašarvojo ir palaidojo netoli ažuolo, kuris dar ir dabar stovi. Bandėme surasti jų palaikus ir perlaidoti, bet jų neradome. Šiais metais tęsime paieškas toliau. Dar vienas iludininkas yra gyvas, bet labai senas. Jis dalyvavo laidojant. Bet nesiorientuoja, kur palaidoti.

1947 metais pavasarį netoli Petkūnų įvyko susišaudymas su skrebais ir garnizono kareiviais. Florijonas Kulikauskas buvo sužiestas į vidurius. Jį, netekusį sąmonės, paėmė gyvą, nuvežė į Kupiškį, kur operavo ir sugydę patalpino KPZ /daboklėje/, kuri buvo ant Kupos upelio kranto. Gulint ligoninėje per medicinos sesutes buvo sutarta, kad gimnazistai pagrindininkai padėtų pabėgti. Vieną naktį pagal sutartą ženklą buvo pranešta, kad paruoštas tunelis nuo upės kranto, iki išvietės duobės. Būdamas KPZ, Kulikauskas pradėjo šaukti sargybinių, kad jį nuvestų į tualetą. Sargybinis, paėmęs šautuvą, nusivariė jį į tualetą, įleido ir laukia, kada šis išeis. Pagaliau pradėjo šaukti:

- Greičiau bėk! Klek gi tu ten tupėsi?!

Tačiau niekas neatsiliepė. Sargybinis atidarė duris, o jo ten nėra. Pakėlė aliarmą, bet nebepagavo. F. Kulikauskas tuneliu išlindo į upės vagą, kuri turėjo aukštus krantus ir buvo mažai vandeninga, pabrido upės vaga, kad šuo nesektų pėdomis, ir pabėgo. Sunku buvo bėgti, nes labai silpnas buvo. Nubėgo 11 kilometrų, net už Puponių, pas pažįstamą žmogų, kuris jį paslėpė ir pranešė ryšininkui. Jį parsivežė į namus ir bunkeryje pagydė. Po to jis dar daugiau kaip metus partizanavo, kol žuvo. Kada sužeidė Kulikauską, žuvo Juozas Maslionis "Sidabras". Jo brolis buvo išdavikas, buvo apylinkės pirmininkas.

Kiek žygdarbių padarė mūsų Tėvynei ir partizaninei koval atsidavę ryšininkai? Daugiausia tam reikalui aukojosi mūsų brangiosios lietuaitės, paprastos kalmo mergelės. Jos slaugydavo sužeistus, nešdavo partizanams maistą ir telkdavo visokeriopą pagalbą. Jų didvyriškumo Lietuva nepamirš!

Viename Lietuvos ramliame kampelyje, Anykščių rajone, netoli Surdegio

miestelio prisiglaudęs gražiai pavadintas vienkleimis Jovarai. Iš kur tas pavadinimas, taip ir nesužinojau, tik labai daug sužinojau apie aplinkinius to sodžiaus žmones. Mano dėmesį patraukė to vienkleimio tikrai lietuviškos šelmos tragiškas likimas. Antrojo pasaulinio karo ir pokario nelemtais metais, kada mūsų Tėvynėje slautėjo ir vieni, ir kiti okupantai bei mūsų tautos kolaborantai, atnešę mūsų žmonėms ašarų ir kančių. Tuose vienkleimuose gyveno Lietuvos nepriklausomybės kovų savanoriai. Jie gavo čia iš netoliese esančio Petkūnų dvaro žemės sklypus, kurluos įgijo savo kraujo kainą. Už žemę jie kovėsi su įvaliais Lietuvos priešais. Tie Petkūnų vienkleimių sklypininkai ir važdailėčiai, matyt, už tai, kad dauguma ūkininkų buvę savanoriai, labai buvo persekiojami skrebų ir saugumo dalinių, šaudomi, gaudomi ir net deginamos jų sodybos.

Gyveno Jovarų vienkleimyje buvusio Lietuvos savanorio Valonio Jono krikščioniška, darbšti šelma, gana gausi, iš aštuonių žmonių, ir ramliai dirbo savo ūkyje. Keturios seserys ir du broliai nuo mažų dienų buvo pratinami dirbti visus ūkio darbus. Nuo mažų dienų iš tėvų pusės buvo skiepijama meilė tėvynei.

Užėjus vokiečiams, kadangi buvo gausi šelma, o žemės turėjo nedaug, jų sūnui Juozui grėsė išvežimas darbams į Vokietiją. Jis klausė tėvo, ką daryti, važiuoti ar ne? Tėvas jam patarė nevažiuoti. Jam prisiėjo slapstyti, kol užėjo rusai.

Antrą kartą okupavus mūsų kraštą bolševikams, prasidėjo vyrų gaudynės į sovietų kariuomenę. Kurie nėjo, tuos gaudė, šaudė, degino sodybas, vyrai buvo priversti bėgti į mišką, imti ginklą į rankas ir kautis su okupantais.

Tėvas mokė: į kariuomenę neik, savanorio sūnus, kaip eisi, motina sakė: eik, vaikeli, tave nušaus. Atsisveikina su motina, tėvui pasako, ai, mama negirdi, - gėdos nepadarysiu. 1945 metais išlydi tėvai ir sesutės į kariuomenę, bet, vežant iš Panevėžio į Vilnių sliauruku traukiniu pro Surdegį, išsoko iš traukinio ir nueina pas partizanus. Tai padarė todėl, kad žmonės nežinotų, jog jis išėjo į partizanus, kad sklistų gandas - jis tarnauja kariuomenėje. O iš tikrųjų nuo pirmų dienų paėmė ginklą į rankas ir kovėsi partizanų gretose iki 1952 metų, kol žuvo, o apylinkėse sklido gandas, kad Juozas tarnauja kariuomenėje.

Truputį apie Juozo būdą. Nuo pat mažens buvo labai darbštus, jautrus, mylėjo sesutes, niekuomet mažesnių neskriausdavo, mylėjo gamtą, gyvūniją. Labai daug pridarė paukšteliams ir inkilų, prikaltė į medžius. Motinai padėdavo net ruošos darbuose. Kada namuose būdavo skerdžiamas gyvulys, tai Juozas išbėgdavo net iš namų, kad nematytų, jam būdavo gaila.

Vaikystėje jį labai išgąsdino kurtas, kuris vijosi kiškį. Nuo to jis sirgo nuomaro liga. Įdomu, kad nuo pirmų kautynių jam nuomara atėmė kaip

ranka. Jam labai daug per tiek metų partizanavimo teko dalyvauti sudėtingose kautynėse ir jis visuomet rasdavo išeitį iš sudėtingų situacijų.

Nuo 1946 metų pradžios jam buvo patikėta būrio vado pareigos, o nuo 1949-tų metų tapo rinktinės vadu. Kautynėse jis būdavo šaltakraujiškas, visuomet prilimdavo gerus sprendimus. Toks tai buvo partizanas Juozas Valonis slapyvardžiu "Merkys".

Petkūnų kaime buvo užėjęs "Merkys" pas savo jaunystės draugą S. Jį pasodino už stalo, davė valgyti. Besišnekėdami pamatė tą sodybą, apsuptą priešių. Namiškiai susirūpino, kas dabar bus, liepė greičiau bėgti. Jis šaltai užsirūkė, paprašė nusiraminti ir, pamatęs pro palangę praeinantį skrebę, nukovė iš automato. Pagriebęs taburetę, trenkė į lango rėmus, išsoko laukant per langą, puolė ant žemės, metė į priešus granatą ir prisidengdamas krūmais, atsisaudydamas pabėgo į netoli esantį mišką. Tas įrodo, kad turėjo gerą orientaciją. Buvo atvejis, kai sulaužyta koja 1949 metais jį nuvežė ryšininkai į Panevėžio ligoninę ir paguldė gydyti, (forminę kaip liaudies gynėją, jau baigiant gydytis jį įtarė, bet spėjo kovos draugai, apsirengę rusų uniformomis "areštuoti". Saugumas pavėlavo maždaug penkiolika minučių.

Surdegio miestelio pakrašty viena vakarą buvo vienas užėjęs pas R. Pastebėjęs, kad yra supamas, šoko ant arklio ir pabėgo. Tuo laiku buvo peršauta ranka. Aplinkiniai žmonės gerbė jį ir jo vadovaujamą būrį, nes jie buvo drausmingi, niekuomet nieko nenusklausdavo, stengdavosi neužtraukti bėdos, stengdavosi žmonėms padėti. Todėl jis ilgai išsilaikė nežuęs.

Vėliau, kada saugumas išaiškino, kad jis partizanauja, jo dvi seserys ir broliai buvo sulmti. Po ilgų kankinimų išvežti į (valrius lagerius, kur jiems teko pakeiti didžiules kančias. O likusieji šeimos nariai ištremti į Krasnojarsko kraštą, trobesiai sunaikinti, vyriausioji sesuo tremtyje ir mirė, iš kur sesers Emilijos ir Paulinos dėka palikai parvežti į Lietuvą ir palaidoti tėvų žemėje.

Kiek tos lietuviškos šeimos neteriojo, bet moraliai okupantai negalėjo jų palaužti, liko ištikimi savo tėvynei.

Nuo pat jaunystės draugavo su T. ...Partizanaudamas ją vedė ir jai buvo ištikimas iki mirties. O žuvo prie jos namų. Buvo 1952 metų kalėdos. Jis atėjo į jos tėvų sodybą, ginkluotas buvo tik pistoletu, ten buvo pakviesti žmonos pusseserės su vyru, kuris pradžioje buvo Raguvos skrebu, o vėliau Raguvos valstiaus pirmininku. Būdamas pirmininku už kyšius ir degtinę padirbinėdavo vyrams dokumentus, per daug pasitikėta juo, žodžiu, tarnavo ir tiems, ir kitiems, buvo saugumo agentas. Už "Merkio" galvą buvo skirta 30 000 rublių, tai ir padarė judo paslaugą. Saugumo agentas turėjo su savim pistoletą ir iš pasalių "Merkį" nušovė. Po to jį visi nuviko prie geležinkelio, toliau nuo namų. Išdavikas iššovė kelias kartus iš pistoleto. Staiga prisistatė skrebei su mašina, matyt iš visko, buvo sutarta

Iš anksto, įmetė jo lavoną į mašiną, nuvežė į Surdegį. Surdegiečių klausinėjo, ar tai Juozas Valonis. Iš Surdegio nuėjo į Troškūnus, ten jo sušalusį kūną pastatė prie tvoros, užkabino ant kaklo automatą. Po to paguldytą pavelkslavo. Palaike kelias dienas aikštėje ir visaip pasityčioję iš jo kūno, užkasė prie Troškūnų kapinių, ten kur užkasdavo visus nušautus partizanus. Kažkodėl žmonos giminių saugumas nelietė...

Jo būryje buvo visi aplinkinių kaimų berniukai, daugiausia buvusių savanorių ir ardinarščių vaikai, kurie tikrai niekam iš gyventojų nieko pikto nedarė, o tik kovojo su tėvynės pavergėjais ir garbingai visi žuvo už Lietuvos laisvę. Tai Juozas Valonis, Pajuodis, Kaminskas, Švilpa, trys broliai Slučkos, trys broliai Labakojai, Astravas, Kulikauskas ir daug kitų mūsų tėvynės sūnų, kurie atidavė savo brangią gyvybę už tėvynę Lietuvą. Daug žygdarbių galėčiau dar papasakoti, nes apie juos daug ką žinojau. Tebūna lengva jiems Tėvynės žemė.

Panevėžio buvusios apskrities Tarušų miškuose užsislėpęs nedidelis Aukštuolių kalmelis, nuo kurio prasidėjo ta balsi istorija.

1945 metais per liepos mėnesio žmonių vežimą, Kupiškio apskrities Subačiaus valsčiaus skrebal, vadovaujami vado Ramono Juozo, kilusio iš Pavašakių kaimo, kuris apsuptas tų pačių miškų, atsibastė į Aukštuolių kaimą, jų tikslas buvo ištremti dvi Stakių šeimas, už tai, kad vieno Stakės trys sūnai, o antro vienas sūnus buvo išėję partizanais. Partizanai, žinodami neprašytų svečių tikslą, suruošė jiems atitinkamas sutiktuves, pasala, iš tų kautynių pabėgo tik vienas Ramonas Juozas, o kiti keturiolika skrebių buvo nukauti.

Už tai jie keršydamai pasikvietė Panevėžio saugumą, suruošė iš aplinkinių kaimų gaudynes, buvo areštuota iš Kuzmiškių, Kulbių, Navagrudkos ir Tarušų geležinkelio stoties 30 žmonių, jų tarpe dar ir dabar gyvenantis Kulbių kaime Lukoševičius Stasys, kuris dirbo Kulbių miško elguliu, Tarasevičienės-Masiliūnaitės brolių Masiliūnų iš Kuzmiškio kaimo, ir dar to paties kaimo Bukavičiūtė Genė.

Kaip pasakoja Lukoševičius Stasys ir Tarasevičienė-Masiliūnaitė Janina, iš tų areštų apie 10-11 žmonių buvo geležinkelio darbininkai, /tuo laiku kas dirbo prie geležinkelio darbų, neėmė į armiją/, tai dauguma tie žmonės buvo nevietiniai. Tuos areštuotus laikė ir tardė Panevėžyje Vasario 16-osios gatvėje, dabartinio kraštotyros muziejaus patalpose, juos žiauriai kankino ir apie 12-13 žmonių dingo be žinios, kalbama, kad jie buvo nužudyti ir užkasti Kalzeringio miškelyje. Praeitą vasarą atkasinėjant partizanų palaidus, buvo rasta palaikai trylikos žmonių, kurie rastai su vielom surištom rankom sušaudyti. Spėjama, kad tai tie žmonės, jie palaidoti Katedros kapinėse.

Du žmonės iš areštuotų tarpo po ilgų kankinimų buvo paleisti, o pen-

klotikai žmonių buvo sudarytos bylos ir nutelsti, visi iš išvardintų kaimų.

Grižkime atgal: 1945 metų po aprašytų areštų, rugpjūčio mėnesį Kuzmiškio kaime pas Bukavičių Juozą buvo užėję 3 partizanai, kurie jautėsi laisvai /nes kaimas buvo tarp miškų/, sustatė ginklus, sėdėjo už stalo ir valgė, netikėtai į trobą įėjo skrebal ir sušuko: rankas aukštyn! Jie pakėlė rankas, jiems ilpė išėlti iš užstalės pakeltom rankom. Kai išėjo iš užstalės, vienu metu puolė skrebus rankomis, partrenkė ant žemės ir pagriebė ginklus, du išsoko per langą, o vienas per duris, su jais išbėgo šeimininkų dukra Bukavičiūtė Genė.

Atsikvošėję skrebal pradėjo šaudyti, nušovė Bukavičiūtę Genę, o partizanams pavyko pabėgti. Bukavičių Juozą ir Bukavičienę Pauliną po to skrebal žiaurliai mušė, apie tai pasakoja tuo laiku pas juos buvę kaimyno Veličkos vaikai dvynukai Velička Petras ir Veličkaitė Danutė, tuos vaikus prigąsdintus išvarė namo, iš išgąsčio tie vaikai ilgai sirgo, berniukas net ilgą laiką buvo psichiškai nesveikas, net ir dabar ne visai normalus. Bukavičių su žmona po to nušovė, jų sodybą, visus pastatus sudegino. Kur užkasė išvežę jų lavonus, ir po šiai dienai niekas iš giminių nesuranda.

1949 m. birželio 16 d. areštavo Kurmiškio kaimo Masiliūnaitę-Vazglenę Emiliją, kuri pateko į Karagandos Lengiro lagerį, kur pergyveno sukilimus, kuriame kalinius traukė tankais. Ji gyvena Latvijoje, Siguldos mieste, Stoties g. Nr. 28, bt. 14. Taip pat anksčiau buvo areštuota ir jos vyresnė sesuo Masiliūnaitė-Tarasevičienė Janina, kuri buvo išvežta į Mordovijos lagerius. Kol kas negaliu skelbti pavardžių, nes žmonės gyvena pamiškėje.

Partizanai, kurių neturiu nuotraukų, Masilionis Juozas - "Sidabras" iš Ramanavos kaimo, buvo būrio vadas, žuvo Brasiukynės miške. Buvo paguldytas Subačiuje, Bernadišius Juzas iš Ramanavos kaimo žuvo Petkūnuose. Buvo paguldytas Subačiuje. Urbonas Bronius iš Pašilių kaimo. Žuvo Rekstino miške. Buvo paguldytas Subačiuje. Ramanauskas Bronius iš Žukauskų kaimo. Žuvo apie Anykščius. Pajuodis Pranas iš Margavonės kaimo. Žuvo savo kieme. Buvo paguldytas Subačiuje. Peslikas - "Griausmas" iš Rukutėnų kaimo. Kregždė pasikvietė susitikimui ir nebesugrįžo į namus. Žibikas Vladas iš Lapkainio kaimo buvo Kregždės būryje, kur ji padėjo, taip ir nežinome. Kregždė pasiuntė ryšininką, kad nuvažiuotų į Šikšnalaškių kaimą pas Čekatauską Mykolą, kuris laikė partizaną, iškviešti tą partizaną susitikimui su Kregžde ir tas nebesugrįžo, jo pavardės ir vardo nežinau, sužinoti nepavyko, nes Čekatauskas jau 6 m. kalp miręs.

JŲ NEVALIA PAMIRŠTI

1946 metais buvo nutarta konfiskuoti iš Surdegio pieninės sviestą, nes visi mitybos sunkumai gulė ant mūsų kaimiečių pečių. Partizanus reikėjo pavalgydinti, aprengti, atiduoti didžiules prievoles okupantams. Tad buvo nutarta papildyti maisto atsargas, konfiskuojant iš valstybinių ūkių ir įmo-

nių gyvulius, grūdus ir kitokius produktus. Buvo sutartas laikas, kada sumuš sviestą ir supakuos, nes sumušus sviestą tuoj pat jį išveždavo į Kupiškį.

Vienuolikos vyrų būrys, laikydamiesi visų atsargumo priemonių, dienos metu priartėjo prie pieninės. Staiga pastebėjo po gyvatvorių krūmais pasislėpusius rusus. Matyti, buvo išdavystė. Rusai paleido šunis ir atidengė ugnį. Atsivėrė tikras pragaras, nes Subačiaus skrebai ir kareiviai buvo parengę stiprią pasalą. Vieną partizaną nukovė netoli pieninės, kitas žuvo prie klebonijos klojimo. Čia krito Antanas Užuslenis, o Vladas Sankauskas, pabėgęs į vidurį lauko arčiau miško, pasistatė kulkosvaidį ir dengė kitų atsitraukimą. Po kurio laiko kulkosvaidis užspringo. Sankauskas skubėjo kiliūtį pašalinti, bet tuo pasinaudoję kareiviai prišoko ir iš automato jį nukovė. Dar vienas partizanas buvo sužeistas į petį. Žuvo 4 rusai, o kiek buvo sužeistų, nepavyko sužinoti.

Keturiasdešimt septintųjų gegužės mėnesį Petkūnų miške Raguvos įgulos kareiviai apsupo neišskiriamus draugus Povilą Kaminską-Svyruoklį ir Povilą Švilpą-Eimutį. Ten jie abu ir žuvo, nukovę 4 kareivius. P. Kaminskas turėjo kulkosvaidį. Juos nuvežė ir pametė Raguvos miestelio alkštėje prie saugumo pastato, iš kur ryšininkai lavonus pavogė, nuvežė į Jostinykų kalną, sukalė karstus ir norėjo palaidoti Vaidalių kapinėse. Bet prie aplinkinių kapinių visur buvo pasalos, todėl nutarė laidoti Močiutkainio miškelyje, netoli Rukiškio. Iki šiol jų palaikai nesurasti, nes tas eigulys, kuris žinojo laidojimo vietą, jau miręs, o jų šeimos tuo laiku buvo ištremtos. Todėl niekas ir nežino.

Kovoje su okupantais daug pasitarnavo ryšininkė Kuosa. Ji buvo sulmta, bet pabėgo. Po to ji su ginklu rankose partizanavo. Per vienas kautynes ryšininkė buvo sužeista, norėjo nusišauti, kad nepatektų priešui gyva, deja, užsikirto pistoletas. Tokių žmonių neturime teisės pamiršti niekada. Niekada! Jie turi eiti į mūsų tautos istoriją.

Daug kautynių teko patirti "Vytenio" rinktinės partizanams. Rinktinės vado Merkio šalto proto dėka partizanai rasdavo išeitį iš sudėtingų situacijų. Visų jų kautynių ir neišvardinsi. Aple Merkį esu rašęs laikraščiuose "Tremtinys" ir "Panevėžio balsas".

Į Kupiškio ir į Viešintų pusę veikė Viktoro Sabaliausko-Kirvio ir Teofilio Gudo-Eskimo būriai. Kirvio būrys iki 1948 metų smarkiai nukentėjo. Žuvo jo brolis Albinas Sabaliauskas, vokiečių laikais buvęs policininku Subačiuje. Jis žuvo Šimonių girloje 1946 metais. Taip pat žuvo broliai Jonas ir Alfonsas Petrilos. Žuvo Juozas Mekas-Meškinas, Antanas Burokas-Mokytojas. 1947 metais žuvo Povilas Gabrėnas, Petras Indriūnas-Vėbras, Mykolas Kairys ir kiti. 1948 metais Kirvio būrys pasipildė 8 žmonėmis, tarp jų buvo ir

Petras Juodiškis, ir Kazys Kregždė-Hitleris. Tačiau jie apie 1949 ar 1950 metus buvo saugumo užverbuoti ir išdavė daug ryšininkų, partizanų ir šiaip žmonių.

Kregždė [davė sužeistą Kirvį, kurį išgydę nutelsė mirties bausmę, du brolius iš Bajoriškių kaimo Šimkūnus, Merkio būrio partizaną Pesliką. Kirvio būryje buvo ir Vytautas Balna, Llonginas Kubilius, kuris pats nusišovė, Vytautas Žalnierūnas, kuris dabar yra Lenkijoje. 1950 metais suėmė Vytautą Petrauską. Jį [vedė pas tardytoją, o čia sėdi Petras Juodiškis ir kartu su tardytoju geria pusę litro degtinės. Juodiškis gi sako Petrauskui:

- Nekvailiok, o sakyk tardytojui visą teisybę! Juk aš pats mačiau, kaip tu vaikščiojai su šautuvu ir ką tu veikai...

Vytautas Petrauskas griebė taburetę ir trenkė ją Juodiškiui. Už tai jis buvo sumuštas taip, kad tik kameroje teatgavo sąmonę.

Labai Tėvynel atsidavęs buvo Teofilis Gudas-Eskimas, narsus ir išradingas partizanas. Jo būrys prisilaikė Viekšnių ir Šimonių giriose. Vieną kartą apsuptas prie Starkonių, pusę dienos išbuvo pasislėpęs vandenyje.

Šimonių girioje veikė Antano Starkaus - "Montės" rinktinė. Jis pats buvo desantininkas, šaltakraujis, drąsus vadas. Žuvo 1949 m. lapkričio 1 dieną bunkeryje prie ežero. Kartu su juo žuvo: Jurgis Minkevičius, Vytautas Minkevičius, Vytautas Darius, Petras Bačiulis, Birutė Šluolytė, Albinas Pajarskas "Bebras", Juozas Lapienis, Stasė Vigelytė, Albina Vizbarienė. Šiai rinktiniai priklausė nemažai narsių partizanų. Šimonių girioje pagrindiniai kovojusioje Antano Starkaus-Montės rinktinėje apie 1945 metus buvo daugiau kaip 300 kovotojų.

"Montės" būrio partizanas pasakoja:

"Mus enkavedistai apsupo Šimonių girioje netoli Kinderių kaimo. Čia žuvo du partizanai, o aš buvau sužeistas į šoną. Tačiau laimingai prasimušėme iš apsupties. Mane beveik nešte išnešė. Už pusmečio mus apsupo prie Vaduvos, bunkeryje. Du bičiuliai nusišovė iš pistoletų, aš gi norėjau susisprogdinti su granata, bet granata nesprogo.

- Kas daryti? - galvoju. - Šoksiu per angą, kas bus tas!

Tykiai atidariau angą, o rusai šaukia:

- Zdavaisia!

Staigiai iššokau, paleidau seriją iš automato ir bėgte per apsupties grandinę, šaudydamas trumpomis serijomis. Neliko šovinių. Greit keičiu ragelį, vėl leidžiu seriją ir bėgu. O šūviai traška iš visų pusių. Uždusau. Matyt, Dievo taip buvo skirta, kad mane aplenkė visos kulkos. Pabėgau net nesužeistas, tik labai pavargęs.

...Keturioliasdešimt šešaisiais Virburių kaime naktį užėjome ant pasalos. Čia buvau sunkiai sužeistas, sprogstama kulka išnešė gabalą krūtinės, netekau labai daug kraujo. Vos ne vos pabėgęs iš apsupties, nuėjau pas

pažįstamą žmogų, paprašiau, kad nuvežtų pas Petrą Gližinską. Ten perrišo, sustabdė kraujavimą. Pas tą žmogų ilgai gydžiausi.

...Užėjome trise kartu su Monte į Kvederiškų kaimą. Tačiau mus apsupo garnizono kareiviai. Montė buvo su vokišku kulkosvaidžiu, ir mus abu dengė, paskui mes jį, kad atsitrauktų. Rusai puolė į ugnį. Už tai paklojome net 12 rusų, o patys nė kiek nenukentėjome. Montė buvo drąsus, šalta-kraujis kovotojas ir niekad nepasimesdavo.

...Tris kartus buvo apsupta visa Šimonių giria, planingai ją krėtė, sunku buvo atsilaikyti. Tačiau giria didžiulė, išilgai tęsiasi net 16 kilometrų. Daug ežerėlių, prie jų kelios didelės pelkės, per girią prateka keli upeliai. Buvo kur pasislėpti. Kalnėliai ir slėniai, daugiausia pušynai, yra ir lapuočių miško.

...1948 metais per siautimą iš visų kovotojų tik mane vieną sužeidė į vidurį, o rusų paguldėme netoli šimto.

Tų metų žiemą mus keturis apsupo Ševelių kaime, pas Adamonį.

Žuvo Stančikas ir Laplenis, o Špoką vėl sužeidė. Šiaip taip dviese iš apsupties pabėgome. Tada Špokas norėjo nusišauti iš pistoleto, bet pistoletas buvo visas apšerkšnijęs ir neiššovė, kažkokia jėga sulaukė nuo nusižudymo. Su draugu pasimetėme. Einu pagal keliuką, žiūriu - atvažiuoja dvi moterys, susisupusios į skaras, matyti, kad važiuoja į Šimonis. Paprašiau, kad mane vežtų. Tai mane įsodino į roges, susuko į skarą, automata pakliso po šiaudais, ir važiuojam. Tokiu būdu mane išvežė iš apsupties net per dvi pasalas. Laimingai nuvažiavome į Čiuronis pas Laužikienę, kur buvo bunkeris.

Po kelių dienų man pakilo temperatūra. Laužikienė ir sako:

- Važiuosiu į Šimonis, parvešiu tau vaistų.

- Važiuk, - atsakiau jai.

Pavakare grįžo su vaistais. Liepė man išgerti tabletes. Kai išgėriau, netekau sąmonės. Ją atgavau jau Kupiškio saugume. Pamačiau, kad esu surakintomis rankomis ir kojomis, pririštas prie kablį su virve. Dešinės rankos plaštaka subintuota, labai skauda. Pasirodo, buvo amputuoti dešinės rankos keturi pirštai. Kai mane vežė sulmtą, tai mano ranka vilkosi per sniegą, o buvo didelis šaltis ir nušalo pirštai.

Kai mane pagydė, prasidėjo žiaurūs tardymai, bet, ačiū Dievui, neišdaviau nė vieno. Tardė visus metus. Gavau 25 metus. Buvau sužeistas 6 kartus, bet dėkoju Aukščiausiam, kad likau gyvas... O Laužikienė, kaip teko girdėti, už mano dūšią gavo 20000 rublių...

1952 metais spalio mėnesį išduoti Čepukonio-Tigro Šimonių girioje žuvo šeši partizanai Namiejūnas Mykolas-Mokytojas, Janina Valevičiūtė-Astra (duktė Jurgio), Janina Čečiūnaitė, Vladas Jančys ir Teofilis Gudas "Eskimas" nežinomas. Dabar turime žinias, vieni sako, kad Čepukonis jau miręs, kiti, kad gyvas, gyvena Vilniuje. Šie partizanai perlaidoti Panevėžio

kapinėse į partizanams skirtą plotą 1989 m. vasarą dėka bebaimės ryšininkės, buvusios "Tarzano" būrio kovotojos Nidos. Ačiū jai nuo visos tautos!

PASAKOJA LIKĘS GYVAS PARTIZANAS

"Gyvenome Šimonių valsčiuje Būtėnų kaime. Prie vokiečių 1943 m. žiemą mes, Būtėnų kaimo jaunimas, susirinkę pas Vilių, lošėme kortomis.

Vilimas turėjo vėlinę dinamą ir čia buvo gera šviesa. Staiga durys atsidaro ir įeina į vidų ginkluoti vyrai. Suriko:

- Rankas aukštyti!

Mes atsikėlę iškėlėme rankas. Įėjusieji buvo raudonieji. Vienas iš jų sušuko:

- Kur Vilius?!

O Vilimas buvo išvažiuojęs į Šimonius. Jie riebiai nusikeikė ir pasakė:

- Vis tiek papuls jis mums į rankas!

Kitas iš jų dar paklausė:

- O gal iš jūsų yra stojančių į Plechavičiaus armiją? Nė nebandykit stoti, nes mes tokius sušaudysim!

Pasikoliję išėjo gąsdindami:

- Žiūrėkit, kad valandą niekur neitumėt iš trobos! Nukepsim!

Kai jie išėjo, mes išsiskirstėme.

Mūsų kaimo jaunimas visi buvo pavasarininkai. Už tai banditai mūsų kaimą persekiojo. Juozas tą vakarą ir namo nėjo, nes jo brolis tarnavo Plechavičiaus armijoje. Rytą dieną grįžo Vilimas, ir mes jam apie tai papasakojome. Jis pasakė:

- Reikia apsiginkluoti ir saugoti kaimą.

Vilimas buvo šaulių būrio vadas. Mums atvežė šlokių tokių ginklų, ir mes iš eilės pradėjome eiti sargybą. Mūsų štabas buvo pas Vytautą Matulionį.

Vieną vėlų vakarą išgirdome sargybinio šūvius. Užlipome ant saikų ir žiūrėjome pro langą. Du vyrai artinosi prie mūsų sodybos. Kai priėjo prie sienos, pradėjo šaudyti į vidų. Prasidariau langą ir mečiau granatą, o mano draugas paleido šūvius. Po dešimties minučių šaudymas nutilo, tie du žmonės dingo. Žiūrime, prie kluono guli žmogus. Norėjau prieiti arčiau, bet Vilimas sako:

- Neslartink, dar gali granatą mesti ar šauti.

Pradėjus aušti to žmogaus neliko, tik kepurė guli pamesta.

Priėjome. Kraujo pėdsakas veda tolyn. Tarp kelių radome negyvą žmogų. Pranešėme policijai ir sužinojome, kad buvo nušautas Gogelis, kuris buvo išmestas parašutu į Šimonių girią vadovauti pagrindžiui.

...1944 metais rusams sugrįžus, mūsų kaimą labai pradėjo persekioti Šimonių skrebal ir saugumas, o mes 12 vyrų išėjome partizanauti.

Rudenį išmetė iš lėktuvo desantininką Antaną Starkų-Montę. Tai jis mus visus subūrė ir kiek galėdamas apginklavo. Be to, turėjo radiją. Man

paskyrė vokišką kulkosvaidį "Bruno", su kurluo nesiskyrčiau, kol partizanavau. Du kartus buvau sužeistas: vieną kartą į ranką, kitą kartą peršovė šlaunies minkštimą. Iš mūsų kalmo žuvo dešimt vyrų ir viena mergaitė - Matullionaltė.

Vaikščiodavome mes grupėmis ne daugiau kaip po dešimtį žmonių. Tik sutartu laiku susirinkdavome Šimonių miške. Kartais susirinkdavo net iki 300 vyrų. Laikydavomės ne tik Šimonių girloje, bet nueldavome iki Palėvenytės, Puponių, net Rokiškio apylinkės aplankydavom, pasiekdavome Viešintas, Starkonių ežerą, nueldavome į Anykščių rajoną, iki Troškūnų ir toliau, lankėmės Subačiaus valsčiuje.

Vieną kartą susirinkome Šimonių girloje apie 70 vyrų, kūrenome laužą, ilsėjomės. Puponių Dašukas buvo sargyboje. Staiga pasigirdo šūviai ir balsus rikšmas. Pasirodo, nušovė mūsų sargybinių. Mes tuoj išsidėstėme gynybai. Pasistačiau kulkosvaidį. Stebiu. Matome, kad atslenka vora kareivių. Starkus sukomandavo:

- Ugnis!/-

Ir atsivėrė pragaras. Tada paklojome daug rusų, tačiau reikėjo trauktis. Mus persekiojo visą dieną, gainiojo po visą Šimonių girią. Vakare pasitraukėme Juodpėmų ir Salų kryptimi, atsiplėšėme nuo jų išvargę, išalkę. Užėjome pas vieną ūkininką, mums davė kepalą duonos, lašinių ir beveik pilną bidoną pieno. Pavalgėme. Tą kartą iš mūsų žuvo tik vienas Dašukas. Jį mūšė iššė iš apsupties, paslėpė, o vėliau palaidojom Puponių kapinėse. Tos kautynės buvo 1945 m. rudenį.

...Kitos kautynės buvo Krugų miške. Važiavo Šimonių skrebal. Jie ir pastebėjo mus tame miškelyje. Pasišaudė, bet niekas nei jų, nei mūsų nenukentėjo.

...Trečios kautynės buvo Paštury, prie Puponių. Čia mus užpuolė ginkluoti dvarelio rusai. Tada peršovė Petrą Vilainiškį. Jį mes paguldėm pas vieną žmogų klojime. Atvežė kunigą. Vakare jis mirė. Palaidojome Kairių kapinėse.

1945 metų gegužės mėnesį apšautė Šimonių girlos miškus. Tada žuvo du broliai Sakalai. Kas buvo užklupti Šimonių girloje, mažai kas išsigelbėjo. Net žvėris iššaudė, bėgančius per Šventosios upę. Tuo laiku mūsų apie 20 žmonių buvome mažame beržynėlyje Jurgeliškyje šalia Kvietkauskio. Mes visi išlikome, nes jie į tą mažą beržynėlį nėjo. Tada buvo sutraukta labai daug kariuomenės, ir daug partizanų žuvo. Beveik visi, kurie išvardyti žuvę 1945 metais pavasarį.

...Dar vienos kautynės buvo pas Vizbarą. Mus užklupo besilaisvinčius klojime. Vieną spausdino proklamacijas, kiti žaidė kortomis. Staiga įbėgo į klojimą Vizbaras ir sušuko:

- Rusai!

Mes tuoj pasitraukėme iš klojimo į miškelį ir sugulėme durpyne, o brolis

pro tą miškelį bėgo iš 1° uožo pieninės. Jį ir nukirto. Taip žuvo mano brolis, visai kvailai. Mes atidengėme rusams stiprią ugnį iš kulkosvaidžio ir kitų ginklų. Jie mūsų ugnies neatlaikė, pasitraukė, nusiveždami mano brolių, kurių numetė Šimonyse ant bruko. Iš jų du buvo nukauti ir du sužeisti.

Keturiasdešimt septintaisiais pasidariau dokumentus ir, perdavęs Montel ginklus, pasitraukiau į Kėdainių apskritį, bet už pusės metų mane susekė ir suėmė. Kalėjau Intoje. Likau gyvas. O mano draugų žuvo daug, tik išliko mūsų Trečlokas, kuris dabar gyvena Debelkiuose, ir buvęs radistas Puzelis, gyvenęs Noriūnuose prie Kupiškio.

Perskaičiau Kupiškio rajono laikraštyje Romo Krapavičiaus straipsnį "Tiesa yra viena" ir labai nustebau, kadangi ten radau vietoj tiesos daug melo. Pirmiausiai apie ką nors rašant, reikia apklausti liudininkus ir rašyti tik tiesą, nes galima turėti didelių nemalonumų. Už šmeižtą galima pritaikyti atatinamą straipsnį ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn, kaip, pavyzdžiui, buvęs Kupiškio skrebas N. Kostinas. Tiesa lieka tiesa, kas buvo rašyta apie Skapiškio ir Kupiškio "didvyrius", tai viskas yra pagrįsta liudininkų parodymais, kas buvo rašyta "Laisvame žodyje". Gal, gerb. Krapavičiaus, bandysite paneigti? Tai jūsų valia. Aš gi jūsų medžiagą, pateiktą apie Starkų Antaną (slapyvardis "Montė"), dalinai paneigsiu, nes esu gana daug to krašto žmonių apklausęs ir žinau iš praeities apie Antaną. Paliksiu jo pagrindinį vieną "nuopelną" - tai įvykį Šimonių klube. Nors prieš tai partizanai buvo paskleidę raštiškų perspėjimų, jog taip bus padaryta, tokiu būdu balsių pasėkmių galima buvo išvengti. Jūs rašote, kad jo tėvai valdė stambų ūkį, tai jau melas. Pataisydamas jūs galiu pasakyti, kad jo tėvai teturėjo žemės vos 10 ha. Tėvui anksti mirus, ūkį prižiūrėjo ir visus darbus dirbo jis su broliu ir motina, taigi nebuvo baltarankis. Prie žydų šaudymo taip pat nedalyvavo.

Man pasakojo to krašto valstiečiai apie jo tėvus ir jį, jog tai buvo visų gerbiama, aukštos moralės žmonės. Gyvenime nėra girtuokliavęs, girtuoklių nekenė ir juos smerkė. Buvo jautrios širdies ir labai sunkiai pergyveno 1941 metų įvykius Juodupėje, Panevėžyje, Rainiuose, Praveniškėse ir kitus.

Truputį patikslinsiu apie "banditavimo" rangus. Jis buvo paprasčiausias būrio vadas, vėliau rinktinės vadas. Buvo "Šarūno" apygarda, Šarūno štabą likvidavus, buvo apygardos vadas nuo 1949 X 12.

Gerb., Krapavičiaus, jūs turite galimybę naudotis saugumo archyvais, todėl galėtumėte ir turėtumėte parašyti daugiau tiesos, negu mes, "Tremtinio" sąjungos Istorinės atminties grupės nariai. Mes remiamės tik parodymais paprastų kaimo valstiečių, žemės artojų sąžine.

Man įdomu, kodėl jūs neparašėte buvusio partizano Čepukonio slapyvardžiu "Tigras" "nuopelnų", kurio darbelius prikerigiate Starkui Antanui. Būtų teisinga, kad išvardintumėte juodus darbelius taip vadinamų liaudies

gynėjų, kurie tarnavo grynai mūsų tautos okupantams (tai jau pripažinta Aukščiausiosios Tarybos sesijos komisijos), ir tai nei melas, nei šmeižtas. Sutinku, kad daug buvo be reikalo nužudytų, bet kieno ta kaltė, kad jie buvo nužudyti, to jūs nežinote, ar paprasčiausiai nenorite žinoti?

Dar daug, labai daug nusikaltimų neatskleista, kai buvo fabrikuojami bjaurūs šantažai, kad apkaltinus nekaltus, kad žmogus žmogui taptų priešas. Nesiruošiu įtikinti, nes, man atrodo, kad jūs geriau žinote negu aš, bet reikia nepamiršti, jog Tėvynė yra viena.

KOVOJAM BEVILTIŠKĄ KOVĄ

Daug mūsų sūnų ir dukterų žuvo nelygioje, tiesiog beviltiškoje kovoje. To pavyzdys yra Dapšių šeima, kovoję, kritę tėvas ir keturi sūnūs. Jie kilę iš Šimonių valsčiaus, Vederiškių kaimo. Tėvas žuvo 1945 m., Kazys ir Jurgis 1946 m., Juozas 1947 m. ir Jonelis 1948 m.

Teofilis Gudas, Eskimas, nepaprasto narsumo būrio vadas, po kovų laikotarpio, žuvo 1952 m. bunkeryje.

Povilas Švelnys iš Kupiškio valsčiaus Račiupėnų kaimo, per kautynes Šepetos pelkėse neteko kojos. 20 metų kalėjo, būdamas invalidas, dalį bausmės atliko Tobolsko kalėjime. Boleslovas Antanas Urbonavičius-Berželis per kautynes gavo į savo kūną net šešias kulkas. Jam buvo peršauti plaučiai.

Algirdas Treigofas-Margis buvo sužeistas, vėliau pasitraukė į Lenkiją, tačiau ten buvo sulintas. Nemaža kitų kovotojų už Lietuvos laisvę, kurie kovojo beviltišką kovą. Ir vis tik ta kova davė gražių vaisių. Dėdvyrių kraujas padėjo mūsų brangiai Tėvynei pakilti, o ir toliau padeda visiems atgimti, nusimesti baimę ir visas bolševikinų laikų nuosėdas.

Daug partizanų veikė apie Troškūnus, Viešintas ir Anykščius. Tai "Algimanto" apygarda, kuri buvo likviduota 1949 metų rudenį. Vėliau "Algimanto" apygardos štabas buvo Šimonių girioje.

"Algimanto" apygardos vadas Antanas Slučka-Šarūnas gimė ir augo Troškūnų miestelyje. Jo tėvas ilgus metus buvo bažnyčios zakristijonu, motina kilusi iš turtingų ūkininkų šeimos. Antanas Slučka tarnavo Lietuvos kariuomenėje, kurioje užsitarnavo viršilios laipsnį. Buvo balgęs gimnaziją ir Kauno medicinos instituto tris kursus. Vokiečių okupacijos metu dirbo geležinkelio Panevėžys-Švenčionėliai ruožo komendantu. Antrą kartą bolševikams okupavus Lietuvą, iš karto išėjo partizanauti. Suorganizavo partizanų būrius apie Troškūnus ir Anykščius, 1945 metais sukūrė rinktinę, kurią ir vadovavo. 1946 metais sukūrė "Algimanto" apygardą. Apygardos štabo raštvedybą tvarkė aviacijos leitenantas Vacys /pavardė ir slapyvardė nežinoma/. Jam žuvus, štabo raštvedybą tvarkė jo žmona Janina Rallaitė-Neringa. Šarūnų bunkeris buvo netoli Andrioniškio, Butiškių kaime pas Žukauską. Jis žuvo 1949 metais spalio mėnesį, išduotas provokatoriaus.

Jis su žmona, sudeginę dokumentus, susisprogdino. Kartu žuvo Juozas Jovaiša. Šiuo metu bunkerio vietoje pastatytas paminklas.

Šarūno pavaduotojas Jurgis Urbonas-Lakštutis, buvęs Niūronių pradžios mokyklos mokytojas. Jis mėgo rašyti eilėraščius, parašė eilėraščių rinkinį "Ne[velksi, sūnau, šiaurės". Jis žuvo 1947-ųjų metų pabaigoje. Kada buvo likviduotas "Algimanto" apygardos štabas, jo padaliniai veikė kaip rinktinė "Vytauto" apygardos sudėtyje. Dėl Šarūno bunkerio išdavystės yra didelis klausukas, galima sakyti, kad yra 3 hipotezės.

Aple Troškūnus veikė Gražinos kuopa, kuriai vadovavo Jonas Stanevičius-Valtkus. Jo bunkeris buvo Mažionių kaime. Paminėsiu kai kuriuos kuopos kovotojus. Tai - Stasys Slučka-Bistrūnas /Šarūno brolis/, Pranas Pakšys, mokytojas. Žuvo prie Šilų kaimo, Raguvos valsčiuje, Albinas Kubilius-Rūgštymas /partizanavo nuo 1944 metų, apie du metus buvo būrio vadas, vėliau "Algimanto" apygardos ryšių skyriaus vadas/. Jį paėmė gyvą 1949 metais spalio mėnesį. Saugumo užverbuotas Vytautas Kučys įdėjo į degtinę migdomųjų vaistų ir po žygio davė gerti. Nors Rūgštymas svaigalų negerdavo, bet buvo išvargęs ir jį prikalbino išgerti. Užmigo. O atsibudo jau Kauno saugume... Kalėjo Vorkutoje. Kučys įtariamasis išdavęs ir Šarūno bunkerį.

Partizanas Kisieliū-Sakalas žuvo 1947 m. prie Šventosios upės, netoli Andrioniškio, Augustas Paplovas -Ažuolas, kilęs nuo Biržų, ir Malinauskas - Margis iš Vidiškių žuvo Dangulių kaime pas Dominyką Morkūną. Julius Griška, Stasys Aviža ir Benediktas Pabarška - Audra žuvo Girelės miške netoli Troškūnų, apsupti susisprogdino granata. Didvyriškai žuvo daug narsių partizanų.

Prie Troškūnų kapinių palaidoti šie "Algimanto" apygardos kovotojai: Jurgis Mačiulis - Dūdutis, Antanas Karvelis - Vachmistras, Steponas Jočys - Barzdyla, Kazimieras Jočys, būrio vadas Juozas Jočys, būrio vadas Juozas Galliušis.

POKARIO METUS PRISIMINUS

Yra tokia kategorija pliečių /žinoma, jų mažuma/, kurie stengiasi įrodyti pokario skrebų veiksmų teisingumą ir jų moralinę dorovę. Tie asmenys netelsūs, nes nesupranta arba nenori suprasti esmės.

Į liaudies gynėjų gretas stėjo žemos moralės, degradavę žmonės. Retas kuris iš jų buvo idėjinis kovotojas. Dauguma jų buvo alkoholikai. Jiems nieko nebuvo šventa. Aš galiu įrodyti daug atvejų, kada, būdami girti, šaudė į kryžius, sušaudė kopytėlių altorius, naikino istorinės reikšmės paminklus.

Kalbėsiu akivaizdžiais faktais. Prie Antašavos pas vieną ūkininką girtuokliavo skrebai ir girtuokliaudami šaudė į taikinį - Dievo kančią. Da-

bartinlu metu ši Dievo kančia yra Antašavos kolūkio muziejuje Ogintų kalme. Ten taip sušaudytų kryželių yra net vienuolika. Širdingai turime būti dėkingi tam žmogui, kuris visa tai surinko ir išsaugojo iki šių dienų.

Pateiksiu paprasčiausią klausimą, kodėl negerbia buvusių liaudies gynėjų? Nėra apie juos sukurta liaudies dainų, eilėraščių, išskyrus parašytą vieną kitą straipsnį ar knygukštę ir tai stalininiais - brežneviniais laikais, kada rašytojus vertė prievarta apie tai parašyti ir tai buvo reikalinga bolševikinei propagandai.

Kupiškio rajono laikraščio korespondento buvo parašyta knygutė "Kodėl Ramonas pakėlė ginklą". Visas jos turinys persunktas didžiausiu melu. Ramonas Juozas, buvęs Subačiaus valsčiaus liaudies gynėjų būrio vadu, buvo labai blogas žmogus, žemos moralės. Jo nemėgo visi Subačiaus valsčiaus valstiečiai. Vieni už tai, kad jo pusbrolio Ramono Petro šeima buvo reikalinga ir visų apylinkės gyventojų gerbiama, jis visokiausiais būdais juos persekiojo. Netgi pats nušovė savo pusbrolių Petrą. Pamatęs Petrą bėgantį, bandė nušauti iš automato, kadangi buvo jau toli, supratęs, jog automato kulka nepasieks, ištraukęs iš kareivio rankų šautuvą, priklausęs ant kello nušovė savo pusbrolių, o jų šeimą ištrėmė į Sibirą ir vien už tai, kad beginklis slapstėsi nuo kariuomenės, kitaip tariant, nenorėjo tarnauti okupantui.

Apie skrebus liaudies sukurta įvairiausių anekdotų ir šluorėlių, negražių dalykų. Iš senovės liaudis nemėgo tų, kurie tarnavo tautos pavergėjams. Geras pavyzdys 1863 metų sukilimas, nors ir visais laikais tie, kurie tarnavo pavergėjams, buvo panlekoje, liaudis jų nekenė, o kad skrebai tarnavo okupantams, tas jau istoriškai įrodyta.

Aš gerai prisimenu pokario laikus, gana daug buvusių skrebų pažinojau asmeniškai ir nė apie vieną iš jų nieko negalėčiau papasakoti iš gerosios pusės. Jau vien liaudies sugalvotas ir prigijęs vardas viską pasako.

Dar noriu sugrįžti prie minėto J. Ramono. Balsu net prisiminti, kiek jis pridarė piktadarybių. Tai buvo despotas. Ėmė kyšius, buvo girtuoklis ir daug dar niekingų vardų galima ištarti šiai nužmogėjusiai asmenybei. Kada jis dirbo melioracijoje vėliau, tai nesvarbu, kad buvo mušamas, bet sutikdavo su viskuo, kad tik gautų puslitrį degtinės ar samagono.

Rezistencinių kovų dalyvių liaudis gerbė. Daug apie juos sukurta eilėraščių ir dainų, kurios išliko iki šių dienų, nežiūrint, kad už tuos eilėraščius ir dainas žmonės saugumo buvo žiauriausiai persekiojami, sodinami į kalėjimus, kankinami, bet pagarbos neprarado iš daugumos žmonių.

Mes, buvę tremtiniai ir politiniai kaliniai, labai pasipiktinę už buvusiems liaudies gynėjams telkiamas karo veterano paslaugas. Iš jų reikia atimti visas privilegijas, pasmerkti juos įstatymiškai, nes jie yra kalčiausi už visus pokario metų baisumus, kurių tiek pridarė, kad nebeįmanoma išnarplioti, o saugumas juos užtaria ir gina.

KOKIE BUVO OKUPANTŲ KĖSLAI

1940 metais birželio mėnesį 25 d. formaliai buvo legalizuota komunistų partija, kuri pradėjo įgyvendinti Lietuvoje okupacinį režimą. Tuo laiku komunistų partijos narių buvo tik 700. Todėl jie pasitelkė į pagalbą iš Tarybų Sąjungos komunistų narių, taip prasidėjo genocidas prieš Lietuvos nepriklausomybę.

Liaudies Vyriausybė, NKVD priemonėmis, komunistų partijos reikalavimu akcijas vykdė visose srityse: nuo 1940 m. birželio 24 d. ėmė gausiai atleidinėti vadovaujančius karininkus, apskričių viršininkus, burmistrus, policijos viršininkus, atleidinėjo teisėjus, mokyklų direktorius ir vedėjus.

Tada atėjo žmonių likvidavimo eilė, suėmimai ir deportacijos. 1940 m. liepos 7 d. Sniečkus pasirašė NKVD paruoštą įsakymą sulmti visų visuomeninių organizacijų vadovus, kuri įvykdė liepos mėn. 11-12 d. naktį. Pirmoji deportacijų auka buvo A. Merkys, pasirašytas Peleckio ir Gedvilo. Per 20 dienų sugriovė viską, kas per 20 metų buvo padaryta.

Propagandoje buvo vengiama apie pagrindinį akcijos tikslą kalbėti - Lietuvos įjungimą į Sovietų sąjungą ir Lietuvos sovietizaciją, priešingai, kurie tai kalbėjo, Gedvila vadino pikčiausiais priešininkais, kurie kėsinosi nuversti dabartinę darbininkų valdžią. Buvo organizuoti tie klastingi ir apgaulingi rinkimai liepos 14 d. Aš apie tai plačiau nekalbėsiu. 1940 m. liepos 26 d. paskelbta pramonės įmonių, prekybos, bankų, privačių namų virš 220 kv. m nacionalizacija. Nacionalizuojant daug buvo haoso, savivalės, daug išgrobstyta ir sunaikinta turto. 1941 m. rugpjūčio 25 d. buvo nacionalizuoti taupomųjų kasų indėliai, sutelkiant teisę atsiimti tik 1000 rublių, o kitus nusavino, iš viso buvo nusavinta 38 milijonai rub. Litus keltė santykiu 10:9, taigi perkamoji pinigų galia buvo sumažinta 3-5 kartus.

Tuo būdu prekyba su vakarais buvo sustabdyta ir pasukta į Leningradą, Maskvą, į sovietinius kraštus, o iš Sovietų į Lietuvą siuntė tik arbūzus, net ant vagonų stambiomis raldėmis buvo užrašyta "badaujančiai Lietuvai".

Okupaciniai pareigūnai buvo privileijuotoje padėtyje, dėl butų ir kitais atžvilgiais, už tai mūsų žmonės buvo iškeldinami iš butų.

Saugumo priekyje buvo Maskvos statybiniai, majoras Glavkov ir jo pavaduotojas Bykov. Jų diriguojami veikė mūsų kolaborantai A. Sniečkus ir A. Guzevičius. Deportacija iš Maskvos buvo suplanuota iš anksto 1939 m. spalio 10 d. Kremliuje. Pirmą masinio suėmimo banga buvo organizuota 1940 m. liepos 11-12 d. naktį, buvo sulmta 2000 Lietuvos veikėjų, pagal Sniečkaus nurodymą. Antras masinis žmonių trėmimas 1941 m. birželio 14-18 d. išvežė 34 tūkst. įvairaus amžiaus žmonių. Buvusio komisaro Glušausko liudijimu, Maskva buvo pareikalavusi išgabenti 700000 lietuvių, sutrukdė karas su vokiečiais. O kur masiškai išžudyti žmonės Kretingoje, Petrašiūnuose, Praveniškėse, Panevėžyje, Raselinuose, Sargėnuose,

Rainiuose ir prie Červenės rasta nužudyta lietuvių 1114 žmonių. Visų jų akcijų patikrinti buvo atslūstas Stalino sekretorius Malenkovas. Už tas akcijas jų vadoval Stalino buvo apdovanoti ordinais ir medaliais.

Dėl to gimė Lietuvos partizaninis pasipriešinimas, 1940 m. lapkričio 17 d. steigiamojo seimo 28 žmonių buvo pavadintas Lietuvos aktyvistų frontu. Aktyvaus pasipriešinimo ėmėsi daugiausia jaunimas - gimnazistai, studentai, darbininkai, tarnautojai, buvę kariai ir kareiviai, šauliai. Jie padėjo daugumai lietuvių pasitraukti į užsienį. Pirmasis, kuris daug padėjo, turėjo slapyvardį Kumpis 24, jis, nugalėjęs spygliuotų vielų tvorą, sargybinio peršautas, slaugančiam sesutei perdavė žinią, kad ruošiasi pradėti karą vokiečiams prieš sovietus, jis pakėlė didžiulius saugumo kančinius. Tai pirmas partizaninio judėjimo auka. Visi pulkiai žinote partizanų suklimą Kaune, prasidėjus karui su vokiečiais, kur žuvo 2000 žmonių, bet kol vokiečiai atžygiavo į Kauną, jie išlaisvino, o kiek jų kovėsi su sovietų okupantais ir kolaborantais daugelyje Lietuvos vietovių.

Taip gimė Lietuvoje partizaninis judėjimas, kuris tęsėsi ir vokiečių okupacijos laikotarpiu pogrindyje, ir antrą kartą komunistams okupavus mūsų kraštą. O kaip aktyviai jaunimas stojo į Plechavičiaus armiją, pabėgę nuo vokiečių, stojo į partizanų gretas, po antros komunistų okupacijos.

Kyla klausimas, kas kaltas už tas beprasmiškas aukas karo ir pokario metais? Tai juk Maskvos okupantai, komunistai ir jų kolaborantai. Kas degino 1944-1945 metais po visą Lietuvą sodybas, gaudė, šaudė mūsų vyrus, sodino žmones į kalėjimus, trėmė senus ir mažus, ištisus šeimas? Juk patys okupantai priverė 40000 žmonių palmti ginklą į rankas ir stoti į žūtbutinę kovą, kuri tęsėsi apie dešimt metų. Juk išliko gyvų tik apie dešimt tūkstančių, o kiti žuvo. Žuvusių kūnus visai niekino, kišo į šulinius, pelkes, pagriovius į visokias pakrūmes. Ar ne komunistinė sistema už tai turi atsakyti? Kaip atsakė rudasis genocidas. O kur nukankinti ir išžudyti žmonės kalėjimuose ir lageriuose, numarinti iš bado Sibire, tremtyje, mano nuomone, už tai turi atsakyti tik komunistai, partija, saugumas, skrebai ir jų pakalikai. Mes nėjome į Tarybų Sąjungą ir nežudėme ten nieko.

1944 m. spalio viduryje Lietuva buvo galutinai okupuota. Sugrįžęs okupantas atgaivino komunistinio režimo aparatą NKVD - sistemingą terorą režimui įtvirtinti, sustiprino dar labiau karo meto mobilizaciją į okupacinę kariuomenę, rekvizicijos pastotes, darbus miško ruošoje, Chaosą didino individualus kareivių savivallavimas, plėšikavimas. Gyvenimas tapo nesaugus mieste, nepakenčiamas kalme.

Savisauga nuo suėmimo, mobilizacijos, gyventojų apsauga nuo sovietinių ir administracijos pareigūnų bei teroro - visi tie motyvai skatino trauktis į miškus masiškai.

Noriu šiek tiek pateikti faktų iš kautynių su bolševikų okupantais. Pakruojų mobilizacijos dieną partizanai Tigras ir Šarūnas išvadavo iš

daboklės sugaudytus vyrus.

Ties Prienais partizanas Dešinysis su grupe sustabdė NKVD mašinas, enkavedistus sušaudė, kalinius paleido, mašinas sudegino.

1945 m. sausio viduryje Geležinio kuopos 50 vyrų Šilavoto valsčiuje likvidavo 18 enkavedistų bei skrebę, paėmė pyliavų išpytymo dokumentus.

Prienuose partizanal turgaus dieną susirado aktyviuosius komunistus ir juos sušaudė. Tarp Panevėžio - Ukmergės veikusi Vaitelio vadovaujama Vyties apygardos partizanų grupė, atvykusi mašina į Kauną, mėgino išvaduoti kalinamus draugus. Dar galėčiau išvardinti kautynių, kur daug buvo sunalkinta karluomenės, su nedideliu kiekiu partizanų.

Aš daugiau kalbėsiu apie veikusius partizanus Panevėžio zonoje: tai Vyties apygarda, vadovaujama kap. Vaitelio "Briedžio". Algimanto apygarda, vadovaujama Slučkos "Šarūno".

Apie Raguvą veikė gana kovingi būriai, tai Baltušniko "Vienuolis", "Šermukšnis", "Larpeo", "Čeponio", "Žirnio", "Žygimanto", "Vėtros", "Karlūno", apie Krekenavą, Dotnuvą, Šeduvą Prisikėlimo apygarda ir kitų daug...

Pašventintas paminklas žuvusiems partizanams Raguvos valsčiaus apylinkėse, šis laukas priglaudė apie 107 jų kūnus.

Gerų žmonių dėka, žuvusiųjų artimųjų, kolūkio, Raguvos sąjūdlečių, Raguvos Carito dėka, išaugo gražus paminklas.

Mes, buvę politiniai kaliniai, tremtiniai, rezistencijos kovų dalyviai tariame jiems nuoširdžiausią ačiū.

Tegu šiems kovotojams už Lietuvos laisvę bus lengva ši Raguvos žemė. Išėkitės ramiai, mieli partizanal, tegu jų sielas globoja Šv. Marija ir visi šventieji.

PASAKOJA "RŪGŠTYMAS"

1945 metais prie Dusetų patekome miške į pasalą. Partizanų buvo 10 žmonių, o skrebę ir karluomenės gana daug. Mūšis vyko apie porą valandų, kol mes nuo jų atsiplėšėme. Tada žuvo 5 kareiviai, o mūsų vienas. Tai - Šarūnų brolis Jonas Slučka.

Didžiausias mūšis įvyko 1949 metų vasarą prie Traupio Serbentavo miške, kur mūsų buvo 15 žmonių. Buvome nužygiavę į susitikimą su "Žalbo" būriu. Apsinakvojome miške, palapinėse. Apie 8 valandą pranešė, kad artėja labai didelė kareivių grandinė. Tuoju nuėmėme palapines ir pasiruošėme mūšiui, nes jau buvo girdėti rusiškos komandos. Mums vadovavo Starkus - Montė. Jis davė komandą išsidėstyti. Turėjome keturis kulkosvaidžius: tris rusiškus degteriovus ir čekoslovakiską bruno. Išsidėstę prisileidome rusus visai arti ir pagal Montės komandą atidengėme ugnį. Tai pirmas atvejis, kai rusai nespėjo nė iššauti. Tik ištiesai maišėsi jų riksmas, kelksmai ir komandos. Po tos ugnies pradėjome trauktis.

Traukiantis patekome į kitą pasalą. Čia žuvo partizanas Jogėla /vardas ir slappyvardis nežinomi/. Vėl įvyko aršus mūšis, ir antrą kartą atitrūkome nuo persekiojimo. O pereinant kvartalinę liniją, netekome dar dviejų kovotojų. Žodžiu, maždaug per keturias kautynių valandas išsiveržėme iš apsupties Dabužių link. Tą pačią dieną turėjo kautynės ir "Žalbo" būrys, kuris neteko dviejų kovotojų. O iš rusų kariuomenės per tas kautynės žuvo apie 80 žmonių.

Tikslios datos neprisimenu, bet tai buvo apie 1947 metų pavasarį. Anksčiau rytą, dar buvo tamsu, bet jau brėško, mes, keturi vyrai, atėjome prie Šimonių girios į Sedelių kaimą. Mūsų buvo Antanas Galuveinis - Skirmantas, Balys Žukauskas - Princas, Juozas Gailiūšis ir aš, "Rūgštymas". Patekome į pasalą. Kai pradėjo leisti raketą, viskas matėsi kaip dieną. Mus atkirto nuo miško ir pradėjo spausti prie Šventosios upės. Ten ir susikovėme. Gailiūšis su Princu surizikavo plaukti per Šventąją, nors vandens buvo daug ir buvo šaltas. Mudu su Skirmantu šlaip taip, prisidengdami tamsa, prasiveržėme į Šimonių girią. Klek kareivių žuvo - nesužinojome.

...Du kartus buvome užėmę Troškūnus. 1945 metų pavasarį pavakare mūsų visa šimtinė pražygiavo per miestelį. Visi skrebai išsisi, apstė ir nė nebandė užkabinti. Tais pačiais metais užėmėme Troškūnus ir antrą kartą, irgi pavakare. Tada žuvo vienas partizanas, bet skrebus suvijome į bažnyčios rūšį, ir, pastatę kulkosvaidį, neleidome iš ten išeiti. Kiti tuo tarpu sunaikino valsčiaus popierius, o prilevųjų sąrašus išsinešėme.

..."Vytauto" apygardos Dūmo būrys daugiausia veikė apie Andrioniškį, šlaipus Anykščių. Jie ateidavo į "Algimanto" ribas, į Šimonių girią. Būrio vadas Antanas Bagočiūnas - Dūmas žuvo 1951 metais, balandžio mėnesį. Kartu su juo žuvo Justinas Puodžiūnas - Garsas. Būryje buvo Jonas Kemelis - Tauras, Petras Bočiūlis - Medžiotojas, Alfonsas Jakštonis, Juozas Benys - Šūvis ir kt. Povilas Gumbinas - Ažuolas žuvo 1949 m. rugsėjo mėn. Juozas Gražys - Viesulas žuvo 1947 m. balandžio mėn. Jonas Staškevičius - Aušra ir Jonas Povilonis - Gimnazistas - abu žuvo 1949 m. balandžio mėnesį Rubikų kaime.

...Apie Surdegį, Troškūnus ir Viešintą veikė Mičiuko - Tigro būrys. Pats Tigras mėgdavo vaikščioti dviese su Joneliu iš Umėnų kaimo, slappyvardė Tuzas. Nemėgdavo sėdėti bunkeryje, o žiemos metu lankydavosi sodyboje.

Du kartus buvo palmtas gyvas. Vieną kartą pabėgo, o sulmtas antrą kartą mirė lageryje. 1947 metų žiemą per rinkimus "Tigro" būrys apsistojo Deparencijos miške ir norėjo užpulti Papilių rinkiminę apylinkę, bet susidūrė su Vašakėnų rinkimine apsauga, kuri plavinėjo po kaimą. Kai užgirdo šaudymą, atskubėjo Papilių rinkiminės apygardos apsauga. Tigro vyrai maskuodamiesi pasitraukė į mišką, o skrebai susišaudė tarp savęs ir du žuvo, kol išsiaiškino, kad patys apsižloplino.

Panevėžio apskr. DŽDT VK
NUTARIMAS Nr. 285

1947 VIII 19

Dėl Troškūnų valsč. VK 1947 m. rugpjūčio 5 d. protokolo apie likviduojamą banditų šeimos Vaičiūno Adomo ūkio su gyvuliais ir inventoriumi ir perdavimo to ūkio Troškūnų MANP.

VK pirmininkas Pranevičius

Sekretorius Galnenis

Išrašas iš archyvo

1991 m. kovo 23 d.

Mano tėtį, Stanislovą Žuką iš Bajoriškių kaimo, Nibragallo apylinkės 1945 m. birželio pabaigoje ar liepos pradžioje suėmė enkavedistai. Tėtis nešė ryte pieną į Kuzmiškio pieninę. Arklių su pienu gražino kažkoks valkas maždaug 14 metų, atrodo, kad jis buvo iš Navogrudkos kaimo. Ir tas berniukas pasakė mamai, kad pristatytų į Panevėžį pasą. O dabar tėtė laikomas uždarytas kažkokioje daržinėje ir ten jis ne vienas, daug sulaikytų.

Panevėžyje tėtis buvo uždarytas sename mediniame pastate, kur viename gale buvo enkavedistų būstinė, o kitame gale pasų stalas. Rūsiose buvo laikomi visi sulaikytieji. Šitas namas stovėjo Vasario 16-osios gatvėje, kur dabar yra rajono vykdomasis. Aš mačiau, kaip pro rūsio langelį žiūrėjo moteris su vaiku, ir moteris norėjo kažką man pasakyti, bet išėjo mama ir mane nusivedė. Mama buvo labai išsigandusi ir sakė, kad tėtis liepė greičiau važiuoti namo. Mamai ten pasakė, kad tėtės nepaleis, bus tardomas, todėl kad vežė "banditams" pieną.

Po to, mamai sakė, kad jis perkeltas į Panevėžio kalėjimą, bet ten niekas neduodavo mamai pasimatymo. Tik to kalėjimo sargas prislėmė perduoti tėteli drabužius ir maistą. Tas sargas buvo iš Martiniškio kaimo, tėvams gerai pažįstamas rusas. Maistą ir drabužius liepė atnešti pas jį į namus, o ne į kalėjimą. Tas sargas gyveno netoli kalėjimo Domaševičiaus gatvėje. taip vežiodavome iki žiemos. Paskutinį kartą, kai mama atvežė maistą pas sargą, rado daug girtų vyrų ir moterų. Vienas iš jų pasakė: "Tavo vyras seniai nebevalgo"; mama paklausė, kodėl. Tada sargas pasakė, kad tėtis išvežtas į Lukiškio kalėjimą.

Lukiškio kalėjime mama jo nerado, ten jai pasakė, kad tėtė galėjo išvežti tiesiai į Vorkutą. Iš Vorkutos nebuvo jokių žinių. 1989 m. sausio 11 d. rašiau užklausimą į Lietuvos vidaus reikalų ministeriją. Iš ten mano pareiškimas buvo persiųstas į Lietuvos prokuratūrą. Negavusi jokio atsakymo, 1989 09 25 parašiau užklausimą į Lietuvos Aukščiausiąjį teismą, iš ten atsakymo taip pat negavau.

Pokario laikotarpiu, kada susikūrė kolūkliai, daug metų Anykščių rajone

Žviliūnų kolūkio pirmininku buvo Algis Elva /dabartinis metu Žviliūnų kolūkis sujungtas su Surdegio/. Tai baisus žmogus, tikras kolaborantas. Pasakoja Marcelinas Užkurėlis, jis, grįžęs iš tarybinės armijos, stojo dirbti melioracijoje, už tai jis /kadangi gyveno kolūkio ribose/ buvo visokeriopai persekiojamas. Vieną kartą jis susitarė su kolūkio agronomu ir su zootechniku, kai nieko nebuvo namuose, aš dirbau projekte, o žmona ravėjo kolūkio cukrinius runkelius, jie pavogė iš ganyklos mūsų karvę ir vedė į kolūkio fermą, bet buvo keltas žvyruotas, ir karvė nėjo. Jie tada karvę paliko pas kolūketį Bronių Užusienį, liepė užrakinti ir neatiduoti.

Žmona, grįžusi iš darbo, neberado karvės ganykloje. O reikėjo pieno ką tik gimusiam sūneliui. Ji pasigedo ir ėmė jos ieškoti, klausinėti kaimynų. Kaimynai viską papasakojo, kur yra karvė. Žmona nuėjo pas Užusienį ir parsivedė karvę namo.

Gavau iš Elvos pareikškimą skubiai nueiti į kontorą, kai nuėjau pas jį, jis man šerė kumščiu į nosį, man iš nosies pasipylė kraujas. Suriko: kas leido pasilmti karvę? Ji turėjo ten nugaišti! Aš ramiai paaiškinau, kad mažas vaikas, reikia pieno, tai aš ir laikau karvę. Jis atsakė: tegu šimtas tavo vaikų dvesia, o karvės tu neturi teisės laikyti, jei nedirbi kolūkyje!

Aš kreipiausi į rajoną. Tai ten pasakė, kad jis sustatęs aktą, kad karvę rado javuose pririštą. teko sumokėti didelę baudą. Ir rajone pagrasino. Jei glu nesumokėsi baudos, tai išvažiuos! į Vorkutą.

Daug kaimynų buvo ištremtų į Sibirą, tai S. Žilūkas, P. Astrovas, B. Lukša, D. Juzulėnas, dvi šeimos Šimonių, V. Breivienė ir daug kitų. Kada tos šeimos grįžo iš tremties, nei vieno neleido apsigyventi savo sodybose, visus priglaudė svetimi žmonės, kaimynai. Bet jie blogiau jautėsi Algio Elvos vadovaujamam kolūkyje, negu tremtyje. Kiekvienu momentu tas tremtinių šeimas vadino banditais ir grasino su pistoletu, kad sušaudys. Ir štai vieną kartą peršovė vieną merginą, tai iš jo tą pistoletą atėmė, tada žmonėms net akys nušvito.

Pasimirė Lukšos tėvelis, kreipėsi sūnus į pirmininką Elvą, kad duotų mašiną tėveliui palaidoti, bet pirmininkas mašinos nedavė ir dar pridūrė: aš tremtinių nelaidosiu! Lukša kreipėsi į Subačiaus kolūkio pirmininką, nors ir svetimo kolūkio žmogus, bet iš ten davė mašiną.

Tokiu būdu, visi grįžę iš tremties Žviliūnų kolūkio žmonės buvo priversti palikti savo gimtąją žemę ir išsikelti kas į Panevėžį, kiti į kitas gyvenvietes. Man tenka su tais žmonėmis susitikti, visi prakeikia tą buvusį Žviliūnų kolūkio pirmininką Algį Elvą.

Marcelinas Užkurėlis, dirbdamas melioracijoje, matė, kaip Zalieckas sodybą stumdė į duobę, kartu įstūmė ir kryžių. Sužinojęs kryžių norėjo palmti Vilkatupės km. A. Bajoriūnienė ir mes jai nuvežėme ir pastatėme prie sodybos, bet kai sužinojo Elva, liepė jį nugriauti per tris dienas, bet ji nepakluso. Bajoriūnienėl prakiuro namo stogas, ji kreipėsi į Elvą, kad

duotų nusipirkti šiferio /tuo laiku dalno per kolūkius/, tai Elva pasakė: kol nenugriausi kryžiaus, šiferio neduosiu. Bajorlūnienė paprašė vyrų, kad tą kryžių iškastų ir paslėpė kielyje ir pasakė pirmininkui, kad kryžių įmetusi į kūdrą. Tada jis davė šiferio nusipirkti, o kai stogą apsidengė, tai ir vėl kryžių pasistatė.

1948 m. prieš gegužės mėnesio tą balsią tremtį, mano kalmynas S. Žiukas susipažino su Subačiaus skrebu Antanu Baniu, skrebas jam pasiūlė: kai aš sužinosiu, kad tave ruošia ištrėmimui, aš tave užstosiu ir tau pranešiu, kad galėtum nuo vežimo pasislėpti. Žiukas tuo patikėjo ir jam nuvežė dešrų ir lašinių, bet kai trėmė, tai nieko jis nepadėjo ir 1951 metais ištrėmė.

O tas skrebas Žiuko visą turtą susivežė sau ir žmonėms juokėsi iš Žiuko, sakydamas - ką aš durnas, kad jam praneščiau. Šiuo metu Antanas Banys, buvęs Subačiaus valsčiaus skrebas, gyvena Klaipėdoje.

Štai ką išdarinėjo mūsų tautos kolaborantai.

KAPITONO IZIDORIAUS PUCEVIČIAUS PASLAPTINGA ŽŪTIS

Kapitonas Izidorius Pucevičius gimė 1901 m. gruodžio 22 d. Naujasodžio k., Šeduvos valsč. Panevėžio aps. Tėval turėjo 40 ha žemės ir pasiturinčiai gyveno. Šelmoje buvo trys sūnūs ir dvi dukterys. Izidorius baigė progimnaziją Šeduvoje 1922 m. Mokėsi Panevėžio mokytojų seminarijoje 1923-24 m., bet, pasirinkęs kitą profesiją, tais pačiais metais įstojo į Kauno mokyklą. Čia su juo ir susipažinau. Baigęs mokyklos IX laidą 1927 m. tarnavo karo aviacijoje, šarvuotųjų rinktinėje ir 3-me dragūnų pulke. Šarvuotųjų r-je vėl susitikome. Jis tarnavo šarvuotoje autokuopoje, aš - tankų. 1941 m. veikėme Lietuvių aktyvistų Fronte, iki vokiečių uždarymo. Izidorius LAF štabe Kaune ėjo ūkio viršininko pareigas.

Paskutinį kartą susitikome Palangoje 1944 m. vasarą, kai vokiečių kariuomenės jėgos buvo palaužtos. Tarėmės, ar likti bolševikų okupuotoje Lietuvoje, ar trauktis į Vokietiją. Pucevičiaus nuomone, Vokietijai pralaimėjus karą, didžiosios valstybės po karo neeis Sovietų sąjungai įsigalėti Europoje, reikalaus pasitraukti iš okupuotų kraštų. Jis nutarė likti Lietuvoje. Man likti pavojinga: jau buvau enkavedistų areštuotas, kalintas, pasmerktas žūti Červenėje. Kito pasirinkimo nebuvo, tik trauktis į Vakarus.

Kpt. Iz. Pucevičius - Žaliosios rinktinės organizatorius ir vadas.

1944 m. vasarą, prieš bolševikų okupaciją, Šeduvoje įvyko paskutinis "Tėvynės gelbėjimo komiteto" posėdis, kurlame kpt. Pucevičiui buvo pavesta organizuoti ir vadovauti partizanams. Jis telkė partizanus Žaliojoje girioje, todėl ir pavadino Žallaja rinktine. Veikė pakeitęs savo pavardę į "Radvilą".

Jam vadovaujant, įvyko du didesni susirėmimai. Pirmasis - Liaudiškių girioje. Jis buvo sėkmingas. Priešas turėjo didelių nuostolių. Partizanai - nė vieno žuvusio.

Antroji operacija surengta prieš Rozalmo miestelio raudonuosius šeiminkus. Tikslas: palmti arba sunaikinti saugumo ir vykdomojo komiteto dokumentus. Operacija ne visai pavyko: "Mato" vadovaujamas skyrius laiku nenuklrpo telefono laidų, jungiančių Rozalimą su Panevėžiu, ir apie tai nepranešė rinktinės vadui. Skubiai iš Panevėžio ir kitų vietovių atvykę saugumo daliniai privertė Žaliosios rinktinės dalinį pasitraukti iš miestelio. Žuvo keletas partizanų.

Po šių kautynių vadas nusprendė, kad partizanų junginiams reikia sudaryti geresnius tarpusavio ryšius ir suderinti veiklą. Šiuo reikalu buvo susitarta su šiaurės rytų didele grupe, junginiu. Nutarta inspektuoti visas Panevėžio apskrityje esančias partizanų grupes. Nutarė inspektavimą pradėti rugpjūčio 26 d. Prieš išvykstant, vietiniai partizanai buvo išleisti pas savo gimines. Tačiau nustatytu laiku vienas negrižo, todėl vadas pagrindinį Žaliosios r-nės junginį, kuris buvo numatytas perkelti į Pušaloto mišką, išsiuntė naujon vieton viena diena anksčiau. Dėl asmeninių reikalų negalėjo kartu išvykti. Kitos dienos naktį "Radvila" kartu su Vytautu Vaitiekūnu išvyko į susitikimo vietą. Abu jojo ant nepabalnotų arklių. Kiek pajojus V. Vaitiekūnui, kaip jis pats pasipasakojo, pradėjo skaudėti šlaunis. Arklių paleido, o pats ėjo pėsčias greta vado. Raitas buvo žymiai aukščiau už einantį. Iš anksto atvykusi pasala jų laukė. Šūvis, paleistas į raitelį, pėsčio nekludė. Išlikęs gyvas V. V. nėjo į sutartą vietą, tuo sulaužė priesaiką, dezertyruodamas. Tai įvyko auštant, mėnuliui šviečiant. Be to, jo paties teigimu, jis pasitraukė atsišaudydamas. Ar galėjo nuo pasalos šūvių išlikti gyvas, slapstyti, mokytojauti ir likti enkavedistų nepastebėtas?

Bet buvo vienas partizanas, kuris laiku negrižo. Kuris iš jų išdavikas? Pokalbis su V. Vaitiekūnu yra įrekorduotas net du kartus. Yra ir prieštaravimų. Tačiau, neišaiškinus iki galo visų aplinkybių, negalima būti teisėjui. Užrašyti į magnetofovo juostą pasikalbėjimai duoti patyrinėti kpt. Pucevičių pažinojusiems partizanams ir istorikai Kodytei, tegul jie nusprendžia, kur V. Vaitiekūnas sako tiesą, kur meluoja. Jeigu V. V. išdavė kapitoną Izdorį Pucevičių, tai, neduok Dieve, niekam tokio balsaus gyvenimo, o jei ne - tai kaip apsiginti žmogui nuo tokio balsaus įtarimo?!

Kpt. Iz. Pucevičius buvo vedęs Stasę Gilytę, studentę, kuri Vytauto Didžiojo universitete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. Ji mirė 1984 m. gruodžio 18 d. Pucevičių šeimoje buvo dvi dukros: Gražina ir Aldona. Abi baigė aukštąjį mokslą. Gražina yra medikė, o Aldona baigė miškininkystę.

Paminklas Radviliškio naujose kapinėse žuvusių partizanų atminimui: stillizuotas kalavijas. Partizanų pavardės iškaltos dvejose marmuro lentose. Paminklas iškilmingai atidengtas 1991 m. rugsėjo 29 d.

Susirašinėju su Aldona Pucevičiūte-Gudaitiene. Čia patelkiu ištraukas iš jos rašytų laišku:

"Jau seniai nešioju širdyje Jūsų pavardę - ji man siejasi su tėvu Izdoriu

Pucevičiū, apie kurį Jūs parašėte enciklopedijoje. Tai vienintelis man žinomas spausdintas šaltinis apie jo gyvenimą... 1945 metais mes dar buvom mažos. Tikrai mamos ypatingos nuojautos dėka, gerų žmonių gebėjimais išvengėm pavojų, pražūties, o ji būdavo šalia... 1945 metų rugpjūčio 26 d. rytą, šviečiant mėnulio pilnačiais, 5 val. ryto, mus ir laukiančius jo būrio vyrus išgąsdino šūvis. Tas šūvis nutraukė Tėvelio gyvybę. Tą patį sekmadienio rytą ji atgabeno į turgaus aikštę. Žmonės, eidami į bažnyčią, matė, kaip ji negyva "stribai" spardė ir tyčiojosi. Mes jo laukėme, o išgirdome kraupią žinią. Tėtį užkasė Rozalimo miške. Per Vėlines ten visad buvo uždegamos žvakės. Saugumiečiai stebėdavo, kas jas uždega.

Po daugelio metų mama sumanė iš Rozalimo palaikus perkelti į kapines. Tai ji padarė slapčia su gerų žmonių patarimu: susidėjus kaulus į maišą ir pėsčia parnešė į Radviliškį. Kaulai buvo palaidoti vieno pažįstamo kape... Ne kartą, pūgai slaučiant, tėvelio giminės uždarė mamai duris. Tikrai gerų svetimų žmonių dėka mes likome gyvos. Todėl ir Jūs, tik iš laiško pažįstamas žmogus, man esate artimesnis už visus gimines. Gal rengiatės atvažiuoti į Lietuvą? Labai norėtume su Jumis susitikti, pasikalbėti, nes per laiškus daug ko pasakyti negalima".

Aldona, 1990 m. Sekminių vakaras.

Susirašinėju su Leonu Gudaičiu, Aldonos vyru, mėnraščio "Nemunas" redaktoriaus pavaduotoju. Paminėsiu laiško ištrauką.

"Kaunas, 1991 m. rugsėjo 29 d. Radviliškio naujosiose kapinėse buvo iškilmingai perlaidoti trylikos atrastų partizanų palaikai. Tarp jų - tik prieš kelias dienas atkasti trys poetai, kurių gyvenimą ir kūrybą aš trumpai aptariau savo parengtoje knygoje "Kovos keliu žengiant" - Vytenis / Vytautas Šniuolis/, Alkupėnas /Petras Bartkus/ ir Ėglis /Bronius Llesis/. Dalyvavo koks tūkstantis gyventojų, nemažai svečių. Žmonės buvo sukrėsti balsaus enkavedistų žiaurumo. Trijų poetų ir keturių neišaiškintų miško brolių palaikus atrado, remdamasis liudininkų atsiminimais, geras mūsų šeimos prietelis Vytenio brolis Viktoras Šniuolis - gyvulių girdykloje apmestus lentgaliais, žabais, akmenimis...

Kapinėse buvo atidengtas didelis paminklas - stilizuotas kalavijas - už suaukotus pilngius su iškaltomis žuvusiųjų partizanų pavardėmis. Žymiausias tarp jų savo laipsniu Prisiėkimo apygardos kapitonas Izidorius Pucevičius, gulintis netoliese, svetimame kape, be savo antkapio. Pasakiau kapinėse ilgą kalbą apie Lietuvos partizanus ir jų poeziją, padėkluodamas po vieną visų trijų poetų eilėraštį, o dėkodamas įspūdingo paminklo statytojams, prisiminiau savo uošvį. Aple jį jautriai pakalbėjo žmonos sesuo gydytoja Gražina.

Tai gi I. Pucevičiaus pavardė, iškaltai granite, jau nebaisūs laiko vėjai. O jūs pirmasis ji įrašėte į mūsų tautos istorijos analus".

Žiburyš Jonas, Felikso "Šviesa", gimęs 1925 metais kovo 25 d. Elmuliškio vienk. Pušaloto valsč. Panevėžio apskr. Relligingo, didelę šelmą. Tėvai ūkininkai turėjo apie 30 ha žemės.

1944 metais rudenį jaunuoliai, nepaklusę raudonosios armijos prilevartai, neeję mirti frontan už komunizmo pergalę pasaulyje, nuo nuolatinių gaudynių slapstėsi miškuose.

Pirmasis ginkluotas būrys, pasivadinęs "Lalmėlimų" būriu, susi-organizavo 1944 metų pabaigoj. Į šį būrį įstojo trys broliai Žiburiai, Jonas, Motiejus ir Feliksas.

Šiek tiek vėliau, tuose pat miškuose, greta "Lalmėlimų" būrio apsisusto permestas iš Vokietijos desantininkų apie 30 vyrų dalinys, vadovaujamas leitenanto Juozoko "Petraičio", pasivadinę "Margio" būriu. Bent 8-10 km. atstumu miško dalyje greitai augo "Vytauto" būrys, jau turėjęs per 300 kovotojų, tik nė vieno karininko. Jau 1945 metų viduržiemėje, ne tik miškai kelių tūkstančių hektarų, esantys tarp Smilgių, Spirakių, Skaltstgirio, Pušaloto, Klovainių ir Rozalimo, bet ir minėtų valsčių bei seniūnijų teritorijos buvo kontroliuojamos partizanų.

Tačiau sunkios 1945 metų kovo 27 d. kautynės su dideliu raudonosios armijos daliniu, kuriose, ypač Vytauto būrio, daug partizanų žuvo. Jonas Žiburyš "Šviesa" visai susiaurintam apsupimo žiede, viena sužeista ranka, todėl beturėjęs tik revolverį, bet kovos maišatyje, kada vienai kitiems kimba į krūtines, revolveris jo rankoj buvęs pats veiksmingiausias. Išsiveržę iš apsupties visą dieną iki sutemų dar turėję keletą susidūrimų su priešu, tačiau nepakrikę. Po skaudžios pamokos partizanai persiorganizavo į nedideles grupes, "Šviesos" ir jo abu broliai - tęsė kovą. Ryžtingą, drąsų kovoj Joną "Šviesą" "Petraitis" paskyrė savo adjutantui. Bet abu 1946 metų vasario 13 d. užpuolti iš pasalių žuvo. Klek vėliau žuvo ir jo abu broliai.

Jonas Žiburyš buvo ramus, tvarkingas, didžiai religingas jaunuolis, Panevėžio vyrų gimnazijos moklins.

Visa Žiburių šelma gyveno pamiškėje, net šiek tiek jų ūkis buvo įsiterpęs į miškus, jų pastogė buvo nuolatinė partizanams prieglauda. Jauniausias brolis Petras dar piemenėlis, ganydamas laukuose, sekdamas apylinkę, o motina su dukra ruošė maistą, skalbė sužeistųjų drabužius. Iigam visą šelmą ištrėmė Sibiran.

KAUTYNĖS PO KAUTINIŲ

Partizanai, nelyglam mūsų krikę,
Turgaus alkštėje išniekinti kūnai,
Partizanai, duobėse suguldyti, -
Tai jūs, narsieji tėvynės sūnūs!

Nuo amžių Lietuva kovojo su pavergėjais. Skaltydami istoriją, matome, kad Lietuva buvo užtvara tarp Vakarų ir Rytų. Niekada Lietuva tiek nenukentėjo, kiek per Antrąjį pasaulinį karą. Ją trypė ir mindė svetimos

kariuomenės, gaudė ir šaudė žmones, trėmė, sodino į kalėjimus ir lagerius. Vakarų Europos ir Amerikos šalys atidavė Lietuvą bolševikiniam slibinui, paliko ją vieną žūtbutinei koval su raudonuoju teroru. O kiek mūsų jaunų vyrų ir lietuvių paguldė galvas belaukiant pagalbos iš Amerikos ar iš Vakarų valstybių, bet niekas neištiesė pagalbos rankos.

Bolševikinė propaganda šaukė, kad kovoja vokiečių talkininkų ir buožių likučiai. Tai grynas melas! Kovojo daugiausia mažažemių valstiečių vaikai, daugelis visai iš neturtingųjų, iš "blednlokų". Ir žuvo iš šeimos du, trys, keturi broliai kartu su tėvu, o ir sesės kovojo ir žuvo kartu su savo broliais, su mylimaisiais, su sužadėtiniais, žuvo žmonos su vyrais. Daugybė tokių pavyzdžių! Dalis partizanauti išėjo, keršydamai už savo nužudytą tėvą, motiną, brolių, sesutę, už sudegintas sodybas. Jieėjo ne dėl turto ar garbės, oėjo ginti savo sodybų, savo tėvynės.

Pagalvokime tik, kiek reikėjo ryžto mūsų kaimiečiams. Jaunimui, moksliviams, tiems, kurie gynė sužalstus, plovė ir taisė jų rūbus, apavą, rėmė juos ir maitino rizikuodami net savo gyvybe. Ir tai, kad bus ištremti, pateks į lagerius, į čekistų nagus, pulkiai žinojo ir suprato klekvienas. Partizanai, palyginti su jų rėmėjais, turėjo tam tikrą pranašumą. Jie turėjo ginklus, morališkai buvo drąsesni ir turėjo viltį, kad galbūt dar pavyks prasimušti iš apsupties. O tie, kurie juos rėmė, tokios vilties neturėjo.

Aš rašau ne trokšdamas garbės, bet pergyvendamas, kad mes numiršime ir nusinešime visą tų milžiniškų kovų, to nepaprasto įtempimo, to pasibalsėtinio bolševikinio genocido istoriją į nežinią, į amžinybę, ir mūsų jaunosios kartos apie tai nieko nežinos. Į tą kovos sūkurį aš teįdėjau tik labai kuklų indėlį. Tik keturis metus tebuvaui kukliu partizanų ryšininku, rėmėju, o vėliau šeši su puse metų - kalėjimas, lageris Vorkutoje. Bet nesigalliu, o didžiuojuos, kad nors tiek prisidėjau prie mūsų laisvės kovos. Gal kai ką patelkiu ir klaidingai, atsiprašau už tai, nes praėjo jau daugelis metų, sunku tiksliai viską prisiminti, ne viską prisimena ir tie liudininkai, kurie papasakojo. Stengiuosi nieko nešmeižti, nekeiti kerštingų minčių, o rašyti kaip galima objektyviau.

Apie Suvalkiją ir Dzūkiją jau gana daug parašyta, o apie mano gimtinę dar niekas nederįsta padaryti pradžios, pralaužti ledus, išskyrus kokį trumpą straipsnelį periodikoje. Žinau, kad yra tų kovų dalyvių gyvų, bet vieni tebeprisibijo Stalino šmėklos, kiti nederįsta, tretį nesugeba atsiminimų užfiksuoti, tyli ir leidžia, kad viskas nueltų į užmarštį. Daug turiu sukaupęs partizanų nuotraukų, tai stengsiuosi savo prisiminimuose jas pateikti. Apie kai kuriuos asmenis neturiu žinių, nei kas jie, nei kur kovojo, gal artimieji atpažins ir duos išsamesnių žinių. Jeigu pavyktų išleisti nors kuklią knygutę, gal tuo paskatinsiu ir kitus parašyti apie mūsų kovas prieš okupantus plačiau ir išsamiau.

Partizanų "Vyčio" apygarda apėmė Panevėžio apskrį ir dalį Ukmergės apskrities. Tai buvo kovinga apygarda. Be to, ji pasižymėjo labai griežta drausme, net buvo atvejų, kai už girtaviną partizaną bausdavo mirties bausme. "Vyties" apygardai vadovavo Lietuvos karluomenės pėstininkų kapitonas Daniellius Vaitelis "Briedis", kovotojų gerbiamas ir mylimas, bet griežtas vadas. Jam (1947 metais) žuvus, vadovavo buvęs jo pavaduotojas Smetona Alfonsas "Žygaudas".

"Vyties" apygardai priklausė "Žaliosios girlos" rinktinė ir keli būriai. "Žalbo" būrys, vadovaujamas Žilio, taip pat pasižymėjo drausme ir kovingumu. Ši būrį žmonės gerbė, o vadą partizanai mylėjo. Jie stengdavosi padėti žmonėms kuo galėdami: šienauti, nulmti derlių ir kt. Stiprus buvo Baltušniko - Vlienuolio būrys, taip pat Vaičekonio - Šermukšnio, Aliuko - Kuprio, Tumšio, Čeponio būriai. "Žalbo" veikimo zona buvo Taujėnai, Levaniškiai. Kiti kovojo apie Raguvą.

Apie Ėriškįs, Vadokilįs ir Ramygalą veikė Rupūžėno rinktinė, "Vėtros" būrys, kuriam vadovavo Kazys Vaznonis. Jam žuvus, po to Vladas Drąsutis (žuvo 1950 m.).

"Žaliosios" rinktinėi vadovavo Petrokas - Juozaitis, karininkas, buvęs desantininkas (žuvo 1946 11 13). Su juo žuvo Jonas Žiburyš, Feliksas - Žiburyš - Šviesa, Sašas Lūšys, Damba. Jie žuvo netoli Spirakių.

Apie Uliūnus ir Upytę veikė Petro Januškevičiaus - Tėvo būrys. Januškevičius buvo majoras. Jie bazavosi Papojaus miške. 1945 metų rugsėjo 17 d. žuvo 10 vyrų, dalis buvo sužeistų. Jų palaikus iškasėme Panevėžyje, Tulpių kvartale, ir perlaidojome į partizanų kapines 1989 m.

Apie Krekenavą - Naujamiestį veikė "Trimito" būrys, vadovaujamas Ipolito Lukoševičiaus - Baublio. Taip pat kovojo "Karžygio" būrys. Apie Krekenavą veikė ir "Varnakalnio" būrys, kurio kovotojams prie Krekenavos pastatytas paminklas.

1945 m. kovo 27 d. Elmuliškių - Ažagų miškuose (į šiaurės vakarus nuo Spirakių) įvyko didelės kautynės, kuriose žuvo apie 72 partizanus, o rusų buvo paklota apie 400. Tose kautynėse žuvę beveik visi palaidoti Panevėžio rajono Dragonių kaime kapinėse, išskyrus tik tuos, kuriuos artimieji pasivogė ir palaidojo prie savo artimųjų. Tose kautynėse žuvo ką tik išventintas kunigas Povilas Blynas. Tai buvo vienos stambiausių kautynių Panevėžio rajone.

Tuo laiku apie Pušalotą, Žaliąją girią ir kitus Pasvalio rajono miškus siautė generolo Vietrovo divizija. Partizanai, išvengdami didesnių susidūrimų, traukėsi Jakubavo, Elmuliškio ir Ažagų miškų link. Ypač daug partizanų susikoncentravo Elmuliškio miške. Čia jų buvo apie 350. Persekiotojų išvarginti ir nuo jų atsiplėšę, jie organizavo Elmuliškio miške tris stovyklas, ir kovo 27 d. ramiausiai ilsėjosi. Matyt, neapsieita be išdavystės. Penktą valandą ryto juos apsupo ir, pašalinus sargybas, netikėtai užpuolė jų stovyk-

las, ramiai jose miegančius partizanus. Gera, kad kažkas iš jų pastebėjo, kad apilinkul jau rusai ir surliko:

- Vyrai, už ginklą!

Rusai atidengė kryžminę ugnį, kuri ir pakirto daugelį partizanų. Pirmąjį puolimą, turint didelį nuostolį, pavyko atremti. Pasinaudojus kovos pertrauka, partizanai organizavo aplinkinę gynybą, net išsikasė apkasus. Visą dieną rusai puolė ir aršios kautynės tęsėsi iki nakties. Pasinaudodami vakaro sutema, partizanai prasiveržė Jakubavos mišku Pakruojo link. Povilas Blynas su vyrų daliniu jau buvo prasiveržęs iš apsupties, bet pagauti kautynių įkarščio, puolė padėti dar likusiems apsuptyje ir garbingai žuvo.

Marytė Tutinaitė-Pundienė iš Dargonių kaimo (partizanų ryšininkė) rytojaus dieną po kautynių išėjo į mišką ieškoti savo brolio Povilo. Surado jį su kitais 18 vyrų, numestus ant miško kvartalinės linijos. Pasinaudodama proga, kad tuo tarpu arti nebuvo skrebių ir rusų kareivių, nes karluomenė persekiojo tuos partizanus, kurie išsiveržė iš apsuptimo, nutempė savo brolių ir pakišo po šakomis. Vėliau, pasiėmusi arklių, brolių parsivežė į klijimą, pašarvojo ir palaidojo Spiraklių kapinėse, savo šeimoms kape. Ir tik po Atgimimo Sąjūdžio ant paminklo įamžino pavardę. Tai tokia buvo partizanų ryšininkė "Laimutė" iš "Petraičio" rinktinės, vėliau sulmta ir kalėjusi Vorkutoje 2-oje plytinėje. Atliko ji šį žygdarbį neturėdama 18 metų.

Šiose kautynėse žuvo Kazimieras Mislūnas, Antanas Šliogeris, Ignas Krivickas, Stasys Baranauskas (16 metų), Leonas Janėlūnas, kunigas Povilas Blynas, Juozas Kazlauskas ir kiti. Iš viso 76 žmonės. Jie visi išsili užkasti be karstų Bragonių kapinėse, kurias 1990 metais rugpjūčio 28 dieną labai iškilmingai pašventinome, dalyvaujant trimis kunigams. Iškilnėse dalyvavo Panevėžio Politinių kalinių ir tremtinių choras.

VYRAI IŠ "VYTIES" APYGARDOS

1945 m. rugsėjo 17-oji diena buvo labai graži. Jau ruduo, bet saulutė, kaip sakoma, žemę rindinėja. Pažeme draikėsi voratinkliai, pilni laukal žmonių. Vieni bulves kasė, pavėlavusieji ėmė derlių, vežė į klijimus javus, kiti arė laukus. Netoli Upytės virš Papojaus miško stalga pasirodė lėktuvas, žmonių vadinamas "kukurūzininku". Pasisuklojo, pasisuklojo ir nuskrido. O pasirodo, kad iš lėktuvo pastebėjo miško aikštelėje stovinčias dvi palapines. Vos lėktuvas nusileido į aerodromą, miško link patraukė vora mašinų, pilnų ginkluotų enkavedistų. Karluomenė apsupo iš visų pusių tą mišką, kuriame stovėjo palapinės.

Tose palapinėse ramiai ilsėjosi "Vyties" apygardos majoro Petro Januškevičiaus - Tėvo būrio partizanai. Vieni miegojo, kiti rašė, tretį taisyklę suplyšusius rūbus, ilsėjosi, o į lėktuvą niekas neatkreipė dėmesio. Ir štai vienu metu praplūmpa iš įvairių ginklų šūviai, krenta nukauti ir sužeisti vyrai, prasideda nelygus mūšis, kurį, žinoma, laimi kareiviai, nors ir jų žūsta

daug. Mūšis vyko apie valandą. Dalis partizanų pabėgo, bet dešimt iš aštuoniolikos nudažė savo krauju miško uogienojus ir samanas. Kareiviai dar ilgai medžiojo pavienius partizanus, įniršę juos vijosi, bet pasprukusių iš apsupties nebeprevijavo. Iš pykčio nušovė niekui nekaltą, einantį per lauką Uliūnų kaimo gyventoją Antaną Bebinską, kaimo batsiuvį, kuris ir partizanams sutalsydamas batus.

Tose kautynėse žuvo majoras Petras Januškevičius, būrio vadas, kilęs iš Utenos, jo sūnus studentas Eugenijus Januškevičius, Antanas Tarulis, Kazys Balčiūnas, kiti narsūs vyrai.

Bolševikiniai žmogžudžiai nušovė vienuolika niekui nekaltų vyrų, kuriuos nuvežė į Panevėžį ir numetė prie saugumo, o po kelių dienų užkasė lauke už miesto, kur vėliau išaugo Panevėžio miesto Tulpių kvartalas. Žuvusių partizanų artimųjų ir gerų žmonių dėka Sąjūdis, Politinių kalinių ir tremtinių Panevėžio skyrius 1989 m. vasarą iškasė partizanų palaikus ir iškilmingai su bažnytinėmis apeigomis palaidojo į partizanams skirtą plotą Katedros kapinėse. Čia, pašventintoje žemėje, jie ilsėsis iki pasaulio pabaigos, kol Viešpaties trimitas juos prikels iš mirties miego...

"Vyties" apygardos vadas Danielius Vaitelis - Briedis gimė 1913 m. rugpjūčio 5 d. Vadoklių valsčiaus Gelažlių kaime. Jo tėvai nusipirko Pagiriuose Anilavo dvarelyje 4 ha žemės. Danielius baigė Šėtos vidurinę mokyklą, įstojo į Kėdainių kultūrtechnikos mokyklą, bet jam ten nepatiko. Už metų ją metė ir įstojo į karo mokyklą, kurią baigė 1938 metais ir įsigijo artilerijos karininko specialybę. Tai buvo 19-oji karininkų laida ir priešpaskutinė Nepriklausomoje Lietuvoje. Bolševikams okupavus kraštą, 1940 metais jis, kaip nepageldautinas elementas, buvo paleistas į atsargą, turėdamas kapitono laipsnį. Kai išleido, kareiviai jį iki vartų nešė ant rankų. Iš to matyti, kad karininkas buvo pavaldinių mylimas. Paleidus D. Vaitelį pradėjo persekioti enkavedistai. Draugams padedant jis perėjo valstybinę sieną į Vokietiją ir aktyviai veikė Lietuvos labui. Prasidėjus karui su bolševikais, Danielius grįžo specialiu daliniu saugoti tiltų ir gamyklų, kad traukdamiesi bolševikai neišsprogdintų. Vėliau įstojo į Plechavičiaus armiją. Kai vokiečiai norėjo pasiųsti į frontą, jiems pasipriešino ir pasitraukė iš armijos. Vokiečiams traukiantis, gavo ginklų, juos kaupė partizaninei kovai su bolševikais, slėpė Pagirių miškuose. Dirbo kartu su žmonos dviem broliais.

Vos užėjus rusams, organizavo partizaninį pasipriešinimą. Besimokydamas karo mokykloje ir dirbdamas finansų patarėju, susipažino su Markuliu, kuris vėliau, kaip mes žinome, buvo užverbuotas saugumo ir jam buvo duota užduotis sunaikinti partizaninio judėjimo vadovybę. Tai jam dalinai ir pavyko. Nejaugi Vaitelis nesuprato, kad jam šis siūlė padaryti dokumentus ir legalizuotis? Net buvo atėję jo perspėti, bet jis nepatikėjo. O kad Markulis - Erelis išdavikas, vėliau ir jis įsitikino. Reikia dėkoti Juozui

Lukšai - Skirmantui, kad išaiškino išdaviką. Tik galla, kad nepavyko jo likviduoti. Gudrus buvo.

Markullo dėka Valtello žmonai ir vaikams teko patirti didžiulės kančias. Areštuojant jo žmoną, dalyvavo skrebas Janavičius, kuris visaip tyčiojosi iš Valtello žmonos, mušė ją ir apspjaudė. Janavičius ir dabar gyvena Panevėžyje, o būtų pats laikas teisti tokius, kaip kad jie mus teisė.

Vaitelis buvo vienas iš drausmingiausių vadų. Tačiau nežiūrint jo griežtumo, partizanai jį mylėjo ir gerbė. Jis nesitaikstė su girtuokliais ir drausmės pažeidėjais, baudavo net mirties bausme, o ypač tuos, kurie, prisidengę partizanų vardu, plėšikavo. Valtello vyrai sunaikino Eglinsko štvė, kuri plėšikavo apie Siesikus. Valtello žmona, iškentėjusi skrebų patyčias ir didžiulės Sibiro kančias, pasiilgojusi tebėra gyva ir gyvena Panevėžyje.

Apie Naujamiestį ir Krekenavą velkė "Trimito" būrys. Tai buvo gerai ginkluotas ir kovingas būrys, kuris didelį dėmesį skyrė partizaninei spaudai. Jų būryje buvo poetas, kuris rašydavo gerus eilėraščius. Būrio vadas Ipolitas Lukoševičius - Baublys žuvo 1948 m. Pavaduotoju buvo Vincas Grinkus - Karlūnas. Yra žinių ir apie kitus būrio kovotojus.

Stasys Kulikauskas - Putinas žuvo 1948 m., Jurgis Kulikauskas - 1945 m. vasario 17 d., Leonas Kulikauskas žuvo 1945 m. rugpjūčio mėnesį, Aleksas Sirdikauskas žuvo 1945 m., Kazys Sirdikauskas - Daktaras - 1946 m.

Šis būrys turėjo daug didelių kautynių. Skilvonių miške kovėsi žiemą sunkiomis sąlygomis. Buvo daug sniego, palikdavo pėdsakai... Čia žuvo du partizanai, o rusų - penki. Viktoriškių miške 1948 metų gegužės mėnesį, kai gamta jau buvo sužaliavusi, įvyko didelės kautynės, kuriose žuvo 4 partizanai ir 30 priešių.

Apie Krekenavą veikęs "Varnakalnio" būrio partizanai pasiekdavo Uptę ir Ėriškius.

Šio būrio kovotojas Antanas Astrauskas iš Iclūnų kalmo žuvo 1948 m. Jakubonių kaime. Buvo būrio vadas. Kazys Astrauskas iš Iclūnų kalmo žuvo 1947 m. prie Ėriškių. Augustas Astrauskas žuvo 1947 m., Jaronimas Nekrošius žuvo 1946 m. prie Ėriškių kalmo. Garbingoje kovoje krito daug kitų drąsių kovotojų.

Tose apylinkėse velkė ir "Karžygio" būrys. Jo gretose buvo Jokūbas Petrakis - Gegužis, Mykolas Kriščiūnas - Valstietis, Vladas Kriščiūnas - Balandis... Būryje buvo ir Leonas Kriščiūnas, užverbuotas saugumo. Turime žinių, kad jis palaikė ryšį su Panevėžio saugumu. Kiti sako, kad jis palikdavęs saugumui laiškučius sutartoje vietoje, ir kad jis pražudęs daug vyrų.

Dauguma "Varnakalnio" būrio partizanų palaidoti Krekenavoje prie kapelių. Ten 1989 metų vasarą jiems buvo pastatytas paminklas. Tai vieno mokytojo nuopelnas.

Skilvonių miško bunkeryje žuvo 22 partizanai. 1990 metais toje vietoje, kur buvo bunkeris, pastatytas kryžius. Krekenavos valsčiuje buvo daug skrebių ir kareivių. Saugumo viršininku buvo Tichomirovas, kuris gyvena Utenoje. Jo pavaduotoju buvo Volkov, vietinis rusas iš Pemplių kaimo. Tardydami jie labai kankindavo žmones. Ant galvos uždėdavo metalinį lanką ir verždavo, pirštus traiškėdavo tarp durų, žmones tiesiog užmušdavo.

Povilas Peleckas gimė 1924 m. sausio 24 d. Panevėžio valsč. Šilagalio kaime, ūkininko šeimoje. Baigė Šilagalio pradžios mokyklą. Vėliau padėjo tėvams ūkininkauti. 1944 m., kai sovietinė armija antrą kartą okupavo Lietuvą, buvo šaukiamas tarnauti toje armijoje. Tarnauti sovietinėje armijoje Povilas atsisakė. Susikūrus partizanų būriui, kuriam vadovavo majoras Januškevičius, Povilas įstojo į tą būrį, dalyvavo jo veikloje. 1945 metų rugsėjo mėnesį žuvo daugelis būrio kovotojų. Tų pačių metų gruodžio pradžioje žuvo dar trys partizanai. Likę gyvi nutarė jungtis prie didesnio būrio. Tik tai įgyvendinti jiems nebuvo lemta.

1945 m. gruodžio 22 d. Povilas anksti rytą parėjo į namus persirengti, pasilimti šiltesnių rūbų ir bent vieną dieną pabūti namuose. Tą dieną pasilimti Panevėžyje besimokančius dukrą ir sūnų Kalėdų šventėms tėvas išvažiavo į miestą. Povilas liko su motina namuose. Ryte jie šėrė gyvulius. Grįždamas iš tvarto, Povilas uždainavo: "Jaunystėj mirti yra sunku, bet už Tėvynę - tai smagu, už gimtą žemę Lietuvos negalia gyvybės man jaunos". Motina subarė: "Žinai, advento metas, o tu dainuoji". Jau troboje išgirdo lojant šunį. Pro langą buvo matyti, kaip nuo miško pusės namus supa kareiviai. Kareiviai buvo dar toli, todėl užteko laiko Povilui pasislėpti bunkeryje, o motinai tą bunkerį užmaskuoti. Atrodė, kad bunkeris patikimas, nes ne kartą ir ne vienas partizanas čia išsigelbėjo.

Kareivius motina sutiko kieme. Jie pirma paklausė, ar sūnus buvo namie ir kas yra kartu. Suėję į trobą, jie iš karto pradėjo kratai. Pirmiausia šaudė į grindis. Paskui išplėšė kambario grindis. Po grindimis nieko nerado. Virtuvėje kareiviai atitraukė spintą, išpylė bulves. Jie suvokė, kad čia gali būti bunkeris, nors įėjimo į jį nerado. Kareiviai pradėjo kastį grindis. Čia pat laikė motiną. Jeigu kas nors priešintųsi, jie ją būtų nušovę. Kada atkasė, paleido automato seriją. Tada motina išvarė į lauką, o kiek vėliau atvilko Povilo lavoną. Kareiviai klausė motinos, ar tai jos sūnus. Ji atsakė, kad taip. Viskas truko penkias valandas.

Nuo kelio iki Peleckų namų yra beveik penki šimtai metrų. Į sodybą tada atvažiuoti mašina nebuvo galima. Kareiviai surado grandines, surišo jomis Povilo kūną ir vilko jį iki kelio. Iš paskos varė motiną. Paskui lavoną įmetė į mašiną, motiną pasodino šalia. Vežė į Panevėžio saugumą. Atvežę Povilą paliko kieme, o motiną pasodino saugumo rūsiuose. Povilo lavonas taip išguļėjo beveik dvi savaites. Kasdieną pro šalį vesdavo motiną tardyti. Moti-

na paleido po dviejų savaitių. Grįžusi ji ir papasakojo, kaip viskas atsitiko.

Šelma sužinojo, kad Povilo ir jo draugų lavonai numesti Kalzerlingio miškelyje. Tėvai, padedant geriems žmonėms, surado sūnaus kūną, nakčia parsivežė ir palaidojo Šilagalio kalmo kapinėse.

Povilas Peleckas turėjo dvidešimt vienerius metus.

KUR NARSUOLIŲ KAPAI?

Panevėžio apskrityje, apie Ėriškius, Raguvą, Radikonių ir Rodų miškuose, apie Vadoklius ir Uliūnus veikė Rupūžėno rinktinė, kurios vadu buvo Kazimieras Bleka. Toje rinktinėje garsus buvo Vėtros būrys, kuriam iki 1947 m. sausio 6 d. vadovavo Kazys Vaznonis. Jis buvo sužeistas ir palmtas gyvas. 1948 m. nutelstas mirties bausme ir sušaudytas. Vėliau būriui vadovavo Drąsutis, žuvęs 1950 m. Po jo būriui vadovavo Bronius Juospaitis "Direktorius". Kovoje ji sunkiai sužeidė ir, galvodami kad jau negyvas, kartu su kitais žuvusiais numetė jį Ramygalos aikštėje, tačiau pastebėję, kad jis dar kvėpuoja, išvežė į Ilgoninę ir išgydė. Po to buvo nutelstas sušaudyti, bet išliko gyvas. Kazys Vaznonis žuvo per kautynes Radikonių miške ir savųjų buvo palaidotas Ėriškių kapinėse. Vladas Drąsutis žuvo Naujasodės lauke. O kur jis buvo užkastas - neaišku. Antanas Žygas, desantininkas, buvo sužeistas Radikonių miške. Kur užkastas - neaišku. Kazys Drąsutis žuvo 1948 m. Baukštonių kaime. Kur užkastas - neaišku.

Antanas Drąsutis žuvo 1948 m. Rimalių kaime. Kur užkastas - neaišku. Anicetas Vaznonis žuvo 1947 m. sausio 6 d. Radikonių miške, palaidotas Ėriškių kapinėse. Rapolas Vaznonis, žuvęs 1950 m. Žudžių kaime, palaidotas Ramygalos kapinėse.

Viktoras Mažeika žuvo 1952 m. Šilagalio kaime. Kur užkastas - neaišku. Antanas Mažeika žuvo 1947 m. Kur užkastas - nežinia. Nežinomi dar ne vieno narsaus kovotojo kapai.

Gasparą Piliponį paėmė sužeistą 1948 m. liepos 25 d. Pririšo jį netoli kelio prie medžio ir nukankino. Vytautas Grinkus žuvo 1947 m. Girelės miške. Kur užkastas - neaišku. Jadvyga Žardinskaitė iš Barklainių kalmo, IV kurso medicinos studentė palmta gyva. 1949 m. ji buvo ryšininkė, o vėliau partizanė. Jos slapyvardė "Daktarė". Mykolas Krikščiūnas ir jos brolis iš Žvirbliukų kalmo nukankinti ir ten palaidoti.

Panevėžio rajone, Ramygalos apylinkėje, Uliūnų kaime 1990 m. vasarą pastatytas paminklas-ansamblis "Vėtros" ir "Tėvo" būrių partizanamams. Jame - pavardės čia kovojusių partizanų.

"Vėtros" būrys didžiausias kautynes turėjo Ramygalos-Lančiūnavos miškuose 1952 m. Keturiolika partizanų apsupo rusų kareiviai su tankėmis. Mūšis vyko visą dieną. Krito visi 14 vyrų, tačiau rusų tose kautynėse

žuvo apie 200 žmonių. Tokia kaina atiduodavo savo gyvybę, kovodami už Tėvynės laisvę mūsų partizanai.

Garbė Jlems per amžius! Yra išlikę keli vyrai iš "Vėtros" būrio, bet aš jų neminėsiu. Gal vėliau kiti paminės, o Tėvynė tų vyrų ir moterų neužmirš niekados!

Drasūs buvo nuo Krekenavos kilę broliai Nemeikšiai. Ipolitas ir Jonas žuvo kartu, o Vincas Nemeikšis buvo peršautas ir suimtas. Išvežtas į Norilsko lagerius, dirbo kasyklose. Mirė grįžęs į Tėvynę 1981 m.

Nemažai partizanų veikė apie Upytę, Uliūnus, Barklainius, Ramygalą ir Velykius. Paminėtini Antano Nemeikšio, s. Juozo ir Mykolo Nemeikšio, s. Juozo - Stumbro būriai.

Juozas Kučys žuvo 1952 m. Papojaus miške. Vyras pasižymėjo narsumu, du kartus buvo pabėgęs iš Panevėžio ligoninės, kur jį gydė nuo suželdimų. Petras Barauskas žuvo 1948 m. ligoninėje gelbėdamas Juozą Kučį. Joną Andriūną 1946 m. enkavedistai užmušė namuose, kur jis slapstėsi be ginklo. Taip pat atsitiko ir su Vincu Smalinsku, Antanu Nevullu ir kai kuriais kitais partizanais. Mykolą Daniūną Pabalio baloje kareiviai subadė durtuvais. Antanas Sutkevičius Rajūnėliuose buvo palmtas gyvas. Jį priėjo prie mašinos ir vilko iki plento, kol mirė. Palutė Želnytė 1947 m. gruodžio 29 d. nušauta namuose, gelbėdama bėgantį partizaną Kazį Drasutį. 1945 m. žuvo Povilas Peleckas. Šilagalyje jį kareiviai nušovė bunkeryje namuose, iki mašinos tempė ir nuvežė į Panevėžio kalėjimą, kartu vežė ir motiną, neleido motinai jo palaidoti, o patys užkasė nežinia kur. Kankino motiną ir tik vėliau ją paleido.

Partizanas Paulius Smilga, pabėgęs iš ligoninės, žuvo miške. Jo brolis taip pat žuvo. O tėvas, elgulus, už sūnus buvo suimtas ir Krekenavoje tardant užmuštas. Jo žmonai kleme peršovė kojas. Duktė bėgo ir į Krekenavos skrebal peršovė krūtinę, po to Smilgaitę patys nuvežė į Panevėžio ligoninę ir čia sugydė. Šiuo metu Smilgaitė-Karelvienė gyvena Barklainiuose. Jos motiną peršautomis kojomis areštavo, sugydę kojas teisė ir išsiuntė į lagerius Vorkutoje. Smilgienė prieš 4 metus mirė.

Raguvo partizanai priklausė Antano Aliuko-Kuprio, Jono Baltušniko-Vienuočio ir Antano Valčekauskio-Šermukšnio būriams. Valčekauskas-Šermukšnis veikė apie Miežiškius ir Raguvelę, Baltušnikas-Vienuočis veikė apie Šilus ir Raguva. Čia kovojo ir Aliuko-Kuprio būrys. Tai buvo labai kovingi būriai, pavaldūs "Vyties" apygardai. Juose narsiai kovojo Ignas Abraškevičius, Petras Alkauskas, Stasys Alkauskas, Antanas Aliukas-Kuprys, Bronius Blauzdys, Stasys Blauzdys, Antanas Blauzdys-Konkurentas, Kazimieras Baštušnikas, Jonas Baštušnikas-Vienuočis, Kazimieras Bernatonis-Melagis ir daugelis kitų.

“Žalbo” būrys veikė apie Traupį, Taujėnus, Šilus, Levaniškį, turėjo didelį autoritetą tarp vietinių gyventojų. Partizanai mylėjo savo būrio vadą Žylį.

Būryje kovėsi Juozas Mincė-Liepa, Kazys Riauba-Kazokas, Antanas Rimkevičius-Griausmas, Stasys Bareika-Krlenas, Kleopas Timinskas-Maras, Antanas Vanagas ir kiti.

Žylys-Žalbas mūšiuose buvo drąsus ir blaivaus proto. 1944 metų vasarą Biržytės miške jo būrys buvo apsuptas, o priešo sunkusis kulkosvaidis “Maksimas” neleido jiems net galvų pakeiti, nes buvo pastatytas labai geroje pozicijoje - keturių miško linijų sankryžoje. Žalbas prišliaužė ir metė granatą. Nukovė kulkosvaidžio komandą, o pats atsigulė už kulkosvaidžio ir dengė vyrų atsitraukimą. Pasišaukęs pagalbon kitus, Žalbas kulkosvaidį išvilko iš apsupties ir su juo ilgą laiką naikino priešius. Žalbas nemėgo būti bunkeriuose, nors jų įsirengė nemažai. Net du bunkeriai buvo įrengti šuliniuose. Bunkeriuose paprastai laikydavo tik suželstuosius.

1945 m. vasarą Žalbo būrys buvo paėmęs Siesikų miestelį. Tų pačių metų vasarą didelės kautynės vyko Varlėnų miške, kuriame partizanai buvo apsupti karluomenės. Iš apsupties jie laimingai prasiveržė. Žuvo tik du, o rusų išklojo daug. Didelės kautynės buvo Juodgirdyje. Tačiau nuo 1948 metų prasidėjo nesėkmės, nes į būrį buvo įfiltruotas išdavikas, kuris bunkeryje nušovė patį vadą Žylį-Žalbą. Savo vadą palaidojo patys partizanai. Žylio žmona “Klajūnė” buvo aktyvi ryšininkė, tikra savo vyro kovų ir gyvenimo draugė. Vėliau ji buvo nutelsta.

Prie Lėno susikūręs Juozo Krikštaponio, Lietuvos karluomenės kapitono, būrys greit žuvo. Tai buvo apie 1944 metų Kalėdas. Iš dvylikos vyrų nepasidavė nė vienas. Lėno miške buvo išduotas jų bunkeris. Okupantų toje kovoje krito apie 150.

Apie Siesikus, prisidengę partizanų vardu, žmones apiplėšinėjo Eglinsko šutvė. Tą patį darė Klajūnų ir Džluvenių komanda. Jie plėšikavo ir žudė žmones.

Juos sunaikino D. Vaitelio vyras. Dar buvo atsiradusi Šluotos kompanija, kurią sunaikino Žalbo būrys.

Apie Žalląją veikė “Briedžio” būrys, vadovaujamas Stasio Kulio. Su juo kartu veikė Petras Dunkevičius-Juokdagys, Antanas Žygys-Aptlekorius, Juozas Šomka-Čerčilis, nenuilstamos jų ryšininkės Apolonija Černaitė, Anelė Černaitė ir Genovaitė Valkūnaitė-Žvalgždė. Jie daugiau veikė apie Pajstrį ir Piniavą.

Nors tarybiniai istorikai ir stengėsi sumenkinti Lietuvoje vykusią rezistencijos kovų pokario metais reikšmę, bet to padaryti jiems nepavyko, nes turimos žinios parodo kitą vaizdą. Nelygioje kovoje žuvo apie 34-40 tūkstančių partizanų, o į tą kovą stojo apie 70 tūkstančių mūsų sūnų ir dukterų.

Lietuvių tautos pasipriešinimas bolševikinei okupacijai pokario laikotarpiu buvo patį sunkiausią ir patį tragiškiausią kovą mūsų tautos istorijoje.

Į tą kovą įsijungti mus priverė represijos, kurios prasidėjo 1944 metų žiemą, apie Kalėdas, kurios vyko visoje Lietuvoje, kai buvo deginamos sodybos, šaudomi beginkliai žmonės, plėšikaujama, o po to prasidėjo areštai ir trėmimai.

Jau 1945 metų balandžio mėnesį kovojo 34 tūkstančiai partizanų, o jų gretos didėjo iki 1948 metų. Po to pradėjo mažėti, nes į partizanų junginius buvo prisiųsta daug provokatorių ir išdavikų, vyrai pradėjo netekti vilties, sumažėjo drausmė.

Man būnant Vorkutos lagerluose, etapais pradėjo atvežti buvusių partizanų, kurių daug patekdavo į saugumo rankas dėl išdavikų. Tai buvo pastebima visuose lagerluose, apie tai pasakojo buvę politiniai kaliniai. Partizanai stengdavosi save susinalkinti, kad nepatektų gyvi okupantams į nagus. Specialiai susižalodavo veidus, kad priešai jų neatpažintų ir kad neužtrauktų persekiojimo savo artimiesiems. Ir nepasiduodavo pigiai priešui į rankas.

Partizanų gretose kovėsi nemažai ir moterų. Buvo atvejų, kai moterys vadovaudavo būriui. Apie Kupiškį veikė būrys, vadovaujamas moters, kurios slapyvardė "Liepsna". Jos pavardės neprisimenu. Ji ir jos būrys ne kartą Kupiškio skrebams įkrėtė į kailį. Važiuojant keliu į Alizavą, nukovė 4 Kupiškio skrebus, tik vienas Petrulis išliko gyvas.

PROVOKACIJOS PO PROVOKACIJŲ

Atjos kacapai iš rytų,
Paplūdo Lietuva krauju...
O tu, kas esi pamiršai
Ir su kacapais girtavai.

Keturiasdešimt penktųjų pavasarį iš Skapiškio miškų Žallosios link patraukė gerai ginkluotų vokiečių kuopa. Praeidami jie vis klausinėjo žmonių, kaip susitikti su partizanais, prašė nakvynės, sakė, kad prasiveržę ir nori eiti partizanauti. Vėliau išaiškėjo, kad tai specialiai Plungėje suorganizuotas saugumiečių dalinys, išsiųstas sunaikinti partizanus.

Albino Tindžiulio-Dėdės būrys veikė apie Salamiestį. Jo būryje buvo Alfonsas Valentėlis-Bankininkas, Jonas Baltušis-Trimitas, Steponas Gledrikas-Girietis, Romas Styra-Rėksnys, Aleksukas ir kiti partizanai.

"Dėdės" būrio ryšininkai apytikriai nustatė, kas čia per "vokiečiai" ir ėmėsi priemonių nutverti iš tų "vokiečių" bent vieną. Tai jiems pavyko. Apie Salamiestį po sodybas slankiojo keturi tokie "vokiečiai". Partizanai patykojo ir visus keturis sugavo gyvus. Juos ištardė ir sunaikino, sužinoję, kas jie per "vokiečiai".

"Vokiečių" komanda patraukė į Žallosios girią, kur jiems Žallosios rinktinė nutarė užkurti gerą pirtį. Kautynėse "vokiečių" sumažėjo. Taip buvo suduotas smūgis provokatoriams. Žinoma, dėl jų buvo areštuota ir nemažai nekaltų žmonių. Po tos "pirties" likusieji patraukė pro Radviliškį į

Šiaulius ir | Plungę, kur tas provokatorių dalinys buvo išformuotas.

| Panevėžio apskrities Gelažlių kaimo gyventoją Povilą Navaslauską kreipėsi partizanai. P. Navaslauskas buvęs Lietuvos karininkas, todėl partizanai kalbino jį, kad imtų vadovauti jiems. Žmogus pasakė:

- Pagalvosiu. Tikriausiai sutiksiu jums vadovauti.

Spėjama, kad tarp tų partizanų buvo provokatorius, nes už kelių dienų P. Navaslauską areštavo. Kartu su Navaslausku buvo sulmtas Birbilas ir jo sesuo. Jie dingo be žinios.

"Dėdės" būryje buvo ir išdavikų. Dėl jų būrys pateko | pasala ir smarkiai nukentėjo. Po mūšio Tadas Kalinda kartu su žmona, "Bijūnėliu" ir "Užu" persikėlė už Subačiaus | Šarkiškų kaimą ir netoli Gurklio sodybos pasidarė bunkerį. Pats Gurklys buvo pasitraukęs gyventi | Subačių, nes per savo ilgą liežuvį partizanų buvo priliptas. Tame krašte gyveno Kalindienės brolis ir sesuo. Bunkeryje jie praleido apie metus, kol 1952 metais jis buvo sunaikintas, o visi 4 partizanai žuvo. Spėjama, kad jie žuvo Gurklio išduoti, nes jis buvo pastebėtas slankiojant apie tą sodybą.

| partizanų būrlus buvo siunčiami provokatoriai. Saugumas daug iš jų tikėjosi. Ir tuo būdu jiems pavyko daug partizanų sunaikinti. Tačiau partizanai buvo atsargūs.

Apie Skapiškį slautė plėšikų gauja, kuri turėjo užduotį diskriminuoti partizanus. Gaujai vadovavo "Meška", kurio pavardė nežinoma. Gaujai priklausė ir du broliai Šlapeliai, o taip pat Kylius. Juos 1945 metų pabaigoje partizanai išaiškino ir sunaikino.

Troškūnų valsčiuje, apie Raguvėlę, taip pat ištisus metus slautėjo banditų gauja, apiplėšinėjo gyventojus, gąsdino juos ir terorizavo. Tai gaujai priklausė Antanas Mačėnas, Julius Urbonas, Kazimieras Zdanevičius, Kazys Skelverys, Stasys Janellonis. To krašto žmogus Juknevičius pavakare grįžo iš malūno. Staiga iš Rukiškio žvyrduobių ties kapinėmis išsoko keturi ginkluoti vyrai, du griebė arkį už apynasrio, o du puolė prie vežimo ir liepė važiuoti jiems reikiama kryptimi. Arklys buvo jaunas, o ir Juknevičius nepėsčias. Jis šėrė arkliai botagu, tas šoko ir partrenkė jį laikiuslus, o ratais partrenkė ir tuos, kurie buvo prie vežimo. Jį bėgantį apšaudė ir sužeidė | ranką, bet jam pavyko pabėgti. Juos visus penkis sušaudė "Merkio" rinktinės partizanai.

Apie Subačių | partizanų gretas irgi buvo įjungti saugumo agentai - išdavikai. Vienas jų, Alfonsas Stankevičius, išdavė Šarkiškų miške bunkerį. Alfonsas Stankevičius vėliau buvo skrebu, tačiau už girtuokliavimą ir iš skrebų būrio buvo pašalintas.

Daugiausia pasižymėjo Juozas Kanapeckas iš Pakryžės kaimo. Dėl jo išdavystės buvo sunaikintas "Vilko" būrys.

Raguvelės miške slapstėsi Juozo Masilionio-„Sidabro“ būrys. „Sidabras“ žuvo netoli Petkūnų, su juo buvo sužalstas ir palmtas Flarjonas Kulkauskas. Jurgis Bartulis išdavė net savo brolių. Juozas Šomka Irgi išdavikas. „Čerčilio“ būrio partizanas Juozas Šateika išdavė du brolius Balčiūnus ir Blaževičių. Juozą Gailauską, Antaną Kulį Irgi išdavė, bet neminėsiu kas. Tegul tai pasilieka ant jo sąžinės. Išdavęs tuos du partizanus, jis vaikšto tarp mūsų.

Tokle buvo laikai. Viskas buvo persipynę, net brolis brolių išduodavo, kalmynas kalmyną. Saugumas Irgi nesnaudė, veikė visiškai nesivaržydamas, bet kokiomis priemonėmis. Saugumo kabinetuose sėdėjo engebistai, kurie turėjo patelsinti jiems mokamas dideles algas. Tai jie kūrė įvairiausius projektus, kaip sunaikinti Tėvynės kovotojus, kaip užgniaužti rezistenciją.

ŽALČIO UŽKEIKIMO MĮSLĖ

1945-ųjų pavasarį viskas buvo kaip ir kiekvieną pavasarį: vienas kitą perrėkdamis savo paprastutes giesmes vingurlavo paukščiai, sužaliavo miškai, tik Lietuvos žmonėms nebuvo linksma: okupacija. Tuo vieninteliu žodžiu, tylutėliai ištartu, viskas pasakyta.

Tą pavasarį Antanas Skunčikas, atsisveikinęs su namiškiais, išėjo į mišką. Tik gerą kelio galą nuėjęs pamatė, kad eina ne vienas: iš paskos tylutėliai pėdino namų sargas - šuo.

- Eik namo, - pasakė šuniui Antanas. - Ten, kur aš einu, nebus linksma, drauguži.

Šuo pastatė ausis, sukluso, pasisuko į namų pusę. Suprato šeimnininko žodžius.

- Namо, namо! - paragino šunį Antanas. Nesubarė, niekada jo nebar-davo. - Eik namo, - pakartojo ir nuėjo neatsigręždamas.

Šuo pasisukinėjo vietoje, apibėgo ratą ir ėmė pėdinti namų pusėn, bet staiga apsisuko ir tekinas šuoliais pasivijo šeimnininką. „Ką aš su tavimi darysiu?“ - klausė Antanas. Paglostė šunį: gauruotas draugužis buvo vienintelis gyvas ryšys su namais, gerų dienų prisiminimas...

- Tai neini namo, kvailiuk? Neini...

Atsisėdo ant griovio krašto, šuo prigulė šalia, padėjo snukį ant bato.

- Neini, tai neini, žinokis...

Šuo pakralpė galvą, atsisėdo, pažiūrėjo į akis. Visą suprato. Šunys visada visą supranta. Antanas glostydamas sakė:

- Pats pasirinkai, šunie, žinokis... Bus man blogai, bus ir tau negerai.

Antanas dideliais žingsniaisėjo į sutartą su partizaniais susitikimo vietą. Šuo sekė iš paskos, jau neatsigręždamas namų pusėn. Nuo tos dienos jis niekur ir niekada nepalikto savo šeimnininko nė per žingsnį. Visko išmoko, savo šuniška uosle pirmas pajusdavo pavojų. Ir tuojau pat pranešdavo: ne

lojimu, o tylu inkštumu, cyptelėjimu, ausų kryptelėjimu. Išmoko klekvieną šeimnininko gestą suprast. Tik nekalbėjo. Kam šuniui kalba, jeigu net žmonės štai jau ištisi šimtmečiai žmoniškos kalbos atsisakę - ginklais šnekasi. Galėtų kai ko žmogus ir iš šuns pasimokyti, o labiausiai - ištikimybės ir meliės.

1947 m. lapkričio 15 d. Antanas žuvo. Jį drauge su kitais nukautais partizanas apibėrė žemėmis netoli Ginučių kapų ir saugojo. Stribai. Sekė iš pasalių, ar kas nors neatels kūnų pavogti. Netoliese perlytas rudens darganų staugė šuo. Žmonės neišdrįso prie žuvusiųjų prisitarti, tylomis kentė savo skausmą. Nesusekė ir nesulaukė artimųjų, saugumiečiai įsakė atkapstyti žuvusiuosius, liepė nuvalyti jų veidus ir, sumetę į mašiną, nuvežė Saldutiškį. Paguldė prie šventoriaus.. Žmonės praeidavo pro šalį nedrįsdami ilgėliau stabtelėti ar ašarą nubraukti. Tik šuo tupėjo šalia šeimnininko ir laižė jo kruviną žemėtą veldą. Laižė ir staugė. Staugė taip, lyg pranašautų žudikams balsų galą. Staugė naktimis nenutildamas. O dieną vėl tupėjo šalia nukautojo šeimnininko ir niekam neleido prisitarti. kažkas iš praeivių numetė jam duonos. Neėdė. Tada vienas stribų pabandė šunį nuvyti šautuvo buože. Kai šuo puolė stribą, įkibo į ranką iktimis, buvo nušautas. Čia pat, šalia šeimnininko. Šito kraupaus valzdo, šuniškos mellės žmogui, matyt, neišlaikė ir stribų nervai: po kelių dienų nužudytuosius išvežė ir vėl užkasė už Saldutiškio kapinaičių, šiukšlyne. Dabar šioje vietoje - kapinės. Aple partizano ir jo šuns bičiulystę iki pat mirties gyvieji pasakoja gražią ir taurią, bet kraupią legendą. Apie išprotėjusį stribą, pradėjusį šaudyti visų kaimų šunis, ir aple dvi mirtis: žmogaus, išėjusio ginti savo namų, savo Tėvynės laisvės ir... šuns, sekusio jam iš paskos. Kiek kartų šunelis perspėjo partizanus apie pavojų, iš toliausiai stribus užuosdavo, kiek kartų mirtis aplenkė Antano Skunčiko vyrus, šlandien jau niekas nepasakys, bet taip buvo. Buvo... Kaip buvo ir anas saulėtas pavasaris, išeinant iš namų.

Prisiminkime partizano dienas jo sesers Emilijos Skunčikaitės-Uždavinienės žodžiais. Sesė ir žuvusiojo partizano dukrą Aliną Skunčikaitę-Bagdonienę sutikau Salake, kur akmeninėje bažnyčioje buvo laikomos iškilmingos gedulo mišios partizanų atminimui, kur minia žmonių su bažnytinėm vėliavom patraukė į pušynėlį, metalinio aukšto kryžiaus link. Manoma, jog čia užkasta apie 200 žuvusių mūsų vyrų.

- Gyvenom kaip daugelis - ne turtuoliai ir ne vargšai. Augau tarp trijų brolių, todėl visos Bajorų kaimo moterys man labai gražią ir laimingą ateitį žadėjo. Gal ji ir būtų buvusi laiminga, kaip jauniausiai pasakų sesei, jeigu ne okupacija. Antanas, baigęs gimnaziją, įstojo į Kauno karininkų mokyklą. Pranas buvo mūsų šeimės linksmuolis, jo visi laukdavo vakarėliuose. Net sekmadienis be Prano nebūtų buvęs sekmadienis. Jis mėgo ūkininkauti, mokėjo dirbti žemę ir sakėsi niekada niekur iš savo namų neisįs. Ką dirbo

- vis dainuodamas, kam žodį tarė - vis linksma. Trečiasis brolis Alfonsas tik truputėlį vyresnis už mane, svajojo mokytis. O dainų dainų kiek mokėjo! Per visus sekmadienius nelšdainuos! Tėvynės dainos ir laisva Lietuva - buvo jo idealas. Okupacija nutraukė mūsų sekmadienių dainas, sujaukė likimus, atėmė laisvę, išvarė iš glimtyjų namų...

Ar vienaip, ar kitaip pradėk pasakoti apie mūsų vyrus, išėjusius į miškus gintis, vis tiek visko pradžia ir tautos kančių priežastis - okupacija. Okupantai išdraskė dvejus Skunčikų šeimos namus: tėvų ir Antano žmonos. Negalėjo Lietuvos karininkų mokyklos auklėtinis tarnauti okupacinėje armijoje, sąžinė neleido. Slapstėsi pas pažįstamus ūkininkus Stanevičius Makniūlaukėje. Stribai su kareiviais buvo apsupę namą, ieškojo brolio, tačiau tuo metu jo ten nebuvo. Tada užpuolė tėvų namus: ir čia nieko neradę, sudegino žmonos namus Garbšiuose. Žmoną suėmė, įkalino, Antano dukrą Aliną spėjo paslėpti seneliai, kurie, nepakėlę okupacijos žiaurumų, mirė. Mažąją Aliną užaugino gliminės. Kai sudegino namus, broliai pasakė: verčiau žūsim kovodami, bet okupantų armijoje netarnausim. Abu Skunčikai - Pranas ir Antanas - kartu išėjo partizanauti.

- Ką prisimenu? Ko neišbraukti iš atminties? - klausia Emilija Skunčikaitė. - Juk viskas viskas liko toje moteriškoje atmintyje. Ką pasakoti?

- Ar buvote susitikusi su broliais, kai jie jau partizanavo? Jelgu teko pasikalbėti, tai kada ir kokiomis aplinkybėmis? - klausiu, jau ne pirmą kartą mintyse stebėdamas, iš kur žmonėse, begalybes skausmo iškentusius, dar liko marlos šilumos ir nuoširdumo, jėgų nepravirkti kalbant apie pačius baisiausius dalykus?

- Daug būta susitikimų ir prisiminimų, o štai vienas - ypatingas. Buvo 1945-ųjų birželis. Pro Kazitiškio Bajorų kaimą pražygiavo labai didelis partizanų būrys. Visi gerai ginkluoti, labai skubėjo. Dar mano tėveliai nebuvo išvežti. Į langą pasibeldė brolis Pranas, tačiau į vidų neužėjo, pasakė: "Labai skubam, mama, valgyt noriu, duok ką nors..." Mama atidarė langą ir padavė puodynę pieno, dyonos sugriebusi.

- Kur gi dabar jūs visi einat? Kur skubat?

- Nenusimink, mama, mes greit būsim laisvi, labai greit, - tikino brolis.

Jieėjo drąsiai, nieko nesisaugodami ir nebijodami. Paliko didelę plačią brydę per lauką miško link. Rytą juos brydės pėdsaku jau vijosi stribai. Su kariuomene, mašinomis ir dar išsivarė kaimo ūkininkus iš paskos su vežimais, prikrautais ginklų. Atsimenu, važiuoja pro mūsų namus ūkininkas Zablackas. Jo sūnus Vladas Zablackas taip pat išėjo į partizanus. Taigi važiuoja žmogus su pilnais vežimais, pakrautu kariuomenės ginklais ir sako: "Gal sūnui mirtį vežu? Mat kaip, kaimyne..." O ant jo jau šaukia stribas: "Varyk arklus, tėvai! Jokį kalbų! Pažlūrėjo kaimynas į motiną, o ji jam - linktelėjo.

Suprato, kas reikėjo suprasti. Mama žinojo, kad partizanai poilsui

sustos pas Vilemus. Ten jiems šeimnininkė jau virė valgyti, ruošė visą, ko reikia jų nelinksamam žygiui į kovą su pačia mirtimi. Tada mums kiekvieno stribo ir kareivio pasirodymas kaime reiškė mirtį. Mama susirūpino: įeigu ji ar tėvas eis į mišką - stribai supras, ko eina, gali sulaukyti. "Bėk tu, Emilija, pas Vilemus ir pasakyk, kad Bajorai apsupti kareivių, vyrai išvaryti ginklų vežti..." - skubino mama ir jau išbėgančią sustabdė: "Atsargiai per ruglius slink..."

Nubridau parugę, niekas nematė, o mišku jau tekina į Akrienuų kaimą. Vilemų sodyba buvo pamiškėje. Įbėgau uždususi ir išsakiau viską, kaip mamos liepta. Vilemienė kepė blynus. Nespėjo jų paslėpti, pamatė toli kelyje kariuomenę traukiant. Suvertė didžiulį dubenį blynų kiaulėms, kad niekas radęs neprikibtų: "Partizanus šeri?" Liepė savo dukrai ir man čiupti virvę ir vesti veršį į miško link. Jei kas - sakyti, kad ganyt vedam. Partizanai pušyne, giliau miške sustojo... Vedam, veršis nelina, spyriojasi, virvė nutrūko. Vos ne vos nutempėm į mišką, priirišom prie medžio ir... savųjų ieškoti. Mane pirmasis pastebėjo Antanas. Pasakiau kad Bajorai apsupti, kariuomenės labai daug ir dar... ūkininkai ginklų vežti išvaryti. Vos spėjom sugrįžti su veršiu, žiūrim - stribai jau į Vilemų sodybą suka. Vilemienė mus greit pasodino prie knygų, liepė rašyti. Stribai įvirto nepasibeldę, apėjo visus kampus, pažiūrėję į mūsų vadovėlius, nieko nesakė. Manęs tikriausiai nepažino. Vakare jau miškas užė: per naktį girdėjosi šūviai, granatų trenksmas. Sužinojom, kad partizanų tada žuvo nedaug - du ar trys. Jie suspėjo pasitraukti ir pasiruošti kautynėms. Kai po kautynių pro mus grįžo armija, matėm vežant daug žuvusių kareivių, tačiau niekas vėliau aukų skalčiaus neskėlbė: okupantų armija buvo nemirtinga ir nenugalima. Okupantui žūti nevalia.

Po šitų kautynių labai greit mus pradėjo terorizuoti stribai su kareiviais. 1945-ųjų gegužės 8 dieną Kazitiškyje vyko Stanislovo atlaidai. Tėvai, jauniausias brolis Alfonsas ir aš nuėjome į bažnyčią, kurią netrukus apsupo kareiviai. Šūkialiojo, juokėsi iš žmonių: "Kur jūsų Dievas, kad neapgina? Ką norim, tą darom! Kur tie stebuklai ir Dievo bausmė?" Vargonininkas pirmasis suprato, jog bažnyčia ne šiaip sau apsupta: pakvietė mano broį ir dar keltis jaunesnius vyrus pas save į viršų ir paslėpti. Iš tikrųjų, kareiviai greit iš minios atsirinko jaunos vyrus. Tačiau niekad kaime nematyta nepažįstama moteris, tikriausiai stribų šnipė, priėjo prie kareivių ir pasakė: "Ne visus surinkot. Kiti varpinėje slepiasi. Ieškokit ir pas vargonininką!"

Mano tėvą ir broį surado pasislėpusius varpinėje. Spardė, daužė visų akivaizdoje prie bažnyčios išsivarę. Baksnodami šautuvų durtuvais nusivarė į Ignaliną. Vakare tėvą paleido: sumuštą, kruviną. Broį uždarė rūsyje. Kitą dieną, tai buvo šlovinga rusų pergalės diena, ir mama, t-

kėdamasi, kad okupantų šventės dieną kaip nors pavyks su jais susikalbėti, - perduoti sūnui valgyti, nuvažiuoti į Ignaliną. Stribai tikrai šventė: gėrė ir mušė sulmtuosius. Mama pamatė sūnų kruviną, suluošintą. Jis net kalbėti negalėjo. Mama nualpo. Tada stribai ir ją ėmė spardyti, daužyti rėkdami: "Čia bus bolševikų valdžia! Niekur nedingsit! Ir kolchozai bus! Ir Jūsų vaikai į armiją eis, tarnaus mums! Pamatysit!" Mama grįžo į namus palisėdama, padedama gerų žmonių. Brolį išvežė nežinia kur... Apsilaminęs ir tėvas ryžosi nueiti pas viršininką. Priėjęs prie paties aukščiausio, paklausė: "Už ką suėmėt mano sūnų? Ką jis jums padarė?" Atsakė: "Gimimo metus meluoja, toks tvirtas bernas, armijoje privalo būti!". Tada tėvas, nieko nepasakęs viršininkui, grįžo į namus ir nuvežė jam brolio metrikus. Brolį išleido: "Mažas nesusipratimas..." Neatsiprašė. Mušti žmogų tarybiniam okupantui buvo įprastas dalykas, kasdienybė. Tomis dienomis buvo ir mane suėmę, palaikę per naktį rūsyje, bet rytą paleido.

Po kruvinų muštynių prie bažnyčios apsupo visą Bajorų kalną. Mama, bijodama naujų kančių, nakvodavo pas vienus kalmynus, aš - pas kitus. Mes jau slapstėmės. Mama skubiai ruošėsi išeiti iš kalmo: išsivedė karves, bandė nusivaryti miško link, bet ją stribai sulaikė, neleido išeiti. Netrukus pamatėm ir kareivius. Suėmė mamą ir kitus žmones ir, atstatę šautuvus, varėsi į mūsų namus. Mačiau pro kalmynės namų langą, labai norėjau išbėgti pas mamą, bet kalmynė neleido. Netrukus pamatėm, kad stribai sulaukytuosius jau varosi iš kalmo. Vežime vežė nusilpusią, gal ir sumuštą mamą. Moterys verkė, kalmynė glaudė mane prie savęs ir neleido žiūrėti, kas vyko už lango: "Dar prisilžiūrėsi, visko dar prisilžiūrėsi, dukra... Nusiiramink", - guodė, ramino mane, o pati vos laikėsi neraudojusi. Kai stribai su kareiviais išvažiuojo, parėjau į namus: viskas išversta, geresni dalktai išnešti. Pasiėmiau savo seną megztinį ir išėjau. Basa - batukų jau neradau. Spėjo "ilaudies gynėjai" susirinkti. Išėjau pas tetą. Pamiškėje sutikau tėvą. Jis buvo pasislėpęs rugiuose. Bet neligam... Surado, sumušė. Išvežė, neleidę nei drabužio, nei duonos riekės pasilimti. Kai ešaloną sulmtųjų vežė pro Luobinų stotelę, tėvui, pragrėžus vagono grindyse skylutę, pavyko išmesti laiškėlį. Žmonės jį suradę perdavė man. Tėvas rašė mamą suradęs vagone sumuštą kaip mėlyną uogą, pranešė, kad veža juos į Permės sritį. Aš ir brolis Alfonsas slapstėmės. Ilgai mane slėpė geri žmonės Stanevičiai, bet ir juos kažkas ėmė skųsti, dažnai pradėjo lankytis stribai. Ilgiau pas juos būti negalėjau. Paskui kiti man nepažįstami žmonės padėjo išvažiuoti į Vilnių, kur slėplausi pas pusseserę. Brolio draugas Petras Aldukas surado man darbą. Dirbau Dubingėlių parduotuvėje ir mokiausi vakarinėje mokykloje. Vieną vakarą nepažįstamas žmogus atnešė man žinutę nuo brolio Prano. Pamačiau - tikrai rašysena brolio: tai buvo trumpas laiškėlis - atsisveikinimas. Rašytas paskubomis, prieš pat mirtį: "O Dieve, žūstu už Tėvynę. Sudie, vyrai, palmkit mano ginklą".

"O Dieve, - pagalvojo tada sesė, skaitydama brolio ranka rašytas priešištines elutes, - o Dieve, padaryk taip, kad daugiau niekada nė vienas seseriai nebetektų skaityti tokių brolio laiškų. O Dieve, kada ateis ramybė ir laisvė į mūsų gimtuosius namus?!" Gal ir buvo išgirsta sesės malda, tik... ginkluotos strībų rankos niekas nesulaikė.

Pranas Skunčikas, partizaniška slapyvarde Žaltys, žuvo 1946 m. sausio 13 d. 13 val. Želmeniškių kaime kartu su kitais 22 partizanais. Juos atvežė ir numetė Salake. Kelias dienas palalę, išdarytus kūnus išgabeno pušynan ir sumetė į iškastas duobes: nuginkluotus, nuautus, nurengtus.

Dabar čia stovi paminklas partizanams. Aš manau, aš tikliu, kad trumpame laiškelyje Pranas Skunčikas užrašė Žalčio užkeikimą: "Sudie, vyrai, palmkit mano ginklą". Ir pasilik Lietuvos vyrų širdyse Žalčio užkeikimas - galingiausias ginklas, laisvės slekis. Liko, oi liko Žalčio užkeikimas ir sesės svajose: nieko ničnieko ji netroško būdama tremtyje - tik sugrįžti į gimtuosius namus, į Lietuvą. Ir sugrįžo. Mėglamą brolio dainą išgirdo: "Aš vienas, pats vienas ant žemės šitos..." Ir brolių kapellams nusilenkė: visų sesių visiems broliams, nes niekas negali tiksliai pasakyti, kur amžinam miegui atgulė jos broliai. Kur degsi žvakelę Vėlinių vakarą - ten jų žemė. Kur nupūs vėjas liepsną, ten Žalčio užkeikimą išgirsi: "Palmkit, vyrai, mano ginklą".

Garavo išvirusios bulvės, spirgučiais pagardintos, teta Veronika Stanevičienė tempė į stalą viską, ką tik skanesnio turėjo. Niekas tada nemanė, jog tai paskutinė trijų brolių ir sesės vakarienė drauge. Tik teta Veronika pasakė: "Tokia graži šeimynėlė išdraskyta..." Ir apsiverkė ištarus nelemtus žodžius. Tik sesė pagalvojo tą akimirką: kur brolio Antano balti žirgai? Ar atvažiuoja jis savo baltais arkliais kada nors į tėviškę? Antanas mylėjo arklius ypatinga melle, visame kaime vieninteliai jo buvo balti balti, žvilgančiais ilgais karčiais. Pamatei dulkėtame kalmo kelyje iš toli baltuojančius arklius, žinojai: brolelis atvažiuoja. Kur dabar toji jo svajonė ir didžioji melle - balti žirgai?..

Neleido nusiminti linksmuolis Petras, guodė tetą ir seserį: "Nebijokit. Ilgai šitaip nebus. Sugrįšim, padėsime vieni kitiems gyventi. Ir Antano baltais obuolmušiais dar paskraldysim! Pamatys, sese, viskas pasikels, mes būsim laisvi, mes laimėsime". Nežinojo broliai, kad jie jau niekuo vienas kitam padėti nebegalės. Tai buvo paskutinis Emilijos Skunčikaitės pasimatymas su broliu Antanu, tada jau turėjusiu partizanišką slapyvardę "Kurmis", vėliau ² Kaitas: Paskutinis pasimatymas su broliu, kurio tolesnį vargą ir kančią matė tik jo ištikimas draugužis šunelis.

- Neįprasta tai buvo vakarienė, - prisimena Emilija. - Tyl ir svaiginga, sakralinė, tarytum jausmų paminklas mūsų šeimynai, išdraskytai, iškančintai, pasmerktai. Vakarienė su žvakele, paskutinė vakarienė tarytum tyl

priesaika: kas beišiktų mus visus - gyventi vieninteliu laisvės troškimu. Šį vakarą ir visada! Tuo metu ir jauniasias brolis Alfonsas partizanavo. Antanas jau buvo būrio vadas, vėliau Lokio rinktinės vado Erškėčio pavaduotojas, o po Mingallos žuvimo kurį laiką pats vadovavo visai rinktinėi.

Gyvenau Vilniuje, mane per brolio draugus pasiekdavo viena kita žinutė apie brolius. Praverkdavau iš džiaugsmo, sužinojusi, kad dar gyvi! Klek vieną kartą laukdavau tų žodžių - GYVI!

Gyvenome keturios merginos kambarėlyje. Matyt, draugės apie mane kai ką žinojo arba nujautė, o gal... buvau pikto žmogaus jau sekama? Vis vadino draugės mane kartu su jomis į Bajorus važiuoti savo daiktų pasiminti. Tiesą sakant, kai kas man būtų labai pravertę, kai išėjau iš namų. Tad ir nusprendžiau: važiuosiu. Nuvažiavusios sustojom Ligūnų kalme, netoli Dukšto. Iš ten naktįėjom į Bajorus. Atrodė visur tylu, ramu, bet staiga prieš mus išbėgo ir užtvėrė kelią būrys ginkluotų vyrų. Sulaukė. Aš turėjau pasą. Parodžiau. Tikrauslai mane jau sekė, nes vos pasakiau pavardę - suėmė. Drauges paleido.

Norėjo telsti kaip partizanų ryšininkę. Vidurnaktį iškvietė tardyti. Tardė Abekimovas. Gruzinas. Žiaurus iki beprotybės, pakvaišimo. Nutraukė kalinukus, kepurę, šnypštė, kėkė, spjaudėsi, pagallau susisuko cigarete ir užsiriukęs pradėjo tardyti. Kai tik į jo klausimą atsakiau "Ne" - muša per galvą. Tylu - ir vėl muša. Kankinimų minutėmis gyvenau viena viltimi, greičiau, kad tik greičiau nieko nejausčiau. Būna akimirkų, kuomet mirties lauki lyg palaimos. Išgelbėjo nuo tos "palaimos" kapitonas Bogdanovas: atėjo kažką skubaus tardytojui pasakyti ir, mane pamatęs, ilpė tučtuojau išėiti. Gal moterų malda padėjo? Kameroje už mane meldėsi kelios moterys, kurios, aišku, žinojo, kas manęs laukia. Išaušo rytas. Mirtis aplenkė.

Rytą vėl šaukia: "Eik į mišką brolių ieškoti! Nerasi - sušaudysim!". Kaip tik tuo metu partizanaudamas, plaučių uždegimu susirgo brolis Alfonsas. Išėjusi iš miško, ji slapta gydė teta. Brolis būklė buvo labai sunki. Nespėjau su juo pasimatyti, be to, bijojau, nes žinojau, kad esu sekama, kai mane vėl iškvietė tardymui. Brolis, kiek apsigydęs, legalizavosi Ignalinoje. Tada ir mane išleido, pažadėję, jog dar susitiksim... pasikalbėti.

Netrukus mums pranešė atėjęs žmogus: žuvo Antanas. 1947-ųjų lapkričio 15 d. Partizanai buvo pasiruošę žemoti netoli Puziniškių prie ežero. Vieni iludinėkai kalbėjo, kad partizanai padėjo ūkininkui iškulti javus, ir ten juos apsupę, kiti sakė, jog būrio vadą Kazimierą Kaladinską ir mano brolių Antaną po kūlimo pasikvietę pas save pavalgyti kiti žmonės, ne tie, pas kuriuos partizanai dirbo. Gal kalmynai norėjo broliui ką nors perduoti, pasakyti - nežinia, bet... Jų ten jau laukė. Sako, kad išdavęs Lukoševičius. Antanui pavyko ištrūkti. Jis dar apie kilometrą bėgo atsišaudydamas,

vienas partizanas susisprogdino granata, kiti buvo nušauti. Kartu su broliu žuvo Kazimieras Bubulis, Kazimieras Milašius, Kazimieras Kaladinskas...

Mane vis stebina, kaip ramiai tiek daug iškentėję žmonės taria išdavikų vardus. Gal todėl, kad ašaros seniai išdžiūvusios, gal todėl, kad sunku tiksliai pasakyti, kas išdavė? Arba bent jau ne visada galima kategoriškai teigti, jog išdavė tikrai tas, kuriam prilipo išdaviko žymė? Išdavystė visad slepiasi po melo skraiste. Tyli lietuvių panieka lydi išdavikus. Net nekeikia, tik panieka palydi jų atminimą. Tiek daug išgirdusi apie išdavystes, vis vien negaliu įsivaizduoti išdaviko veldo: kodėl tie žmonės šitaip elgėsi? Iš baimės? Ar turto troškulys skatino parduoti sąžinę, o gal dosnaus atlyginimo iš okupantų tikėjosi? Kas juos vertė išduoti savus? Juk ne kiekvieno laukė kankinimai... Daugiau būta tokių, kurie išdavė ne kankinami, ne gąsdinami. Kuo jie gyveno, kas jų sielose? Kokia baisia likimo žyme turi būti paženklintas išdavikas! Juk juo gali gale atsikratoma arba... paprasčiausiai sunaikinamas. Tai visada buvo ir, matyt, šitaip bus, kol okupantų ir išdavikų pati žemė neatsikratys.

Mane ištremė 1949-ųjų kovo 25 dieną. Kartu su dar nepasveikusiu broliu Alfonsu. Prieš pat Velykas atvežė į Buriat-Mongoliją. Tenykdžiai, atėję darbo jėgos parsivežti, ir sako mums: "Žiūrėkit, kalbėjo, kad atveš baisiausius banditus, o atvežė... žmones!" Iš pradžių su mumis labai nepagarbiai, žiauriai elgėsi, paskui liovėsi niekinti, gal susimąstė - kas gi mes tokie? Gali komunistinė propaganda: ką partija pasakė - tas ir tiesa. Ir niekaip kitaip!

Grįžome kartu su broliu iš tremties 1960 metais. Tėvų namų neberadom: išardyti, rąstai išvežti, matyt, kas nors iš strībų sau gūžtą pasistatė. Tik tėvelio gimtinėje tetai pavyko namelius išsaugoti. Ten mus ir priglaudė... benamius.

Vargu ar lengva skaitytojui įsivaizduoti, ką išgyveno trijų partizanų sesė, suradusi po tremties pamatus vietoje namelių?

Vargu, ar okupantui, iki dantų ginkluotam kareiviui, dar ir dabar vis gąsdinančiam mus, grasinančiam iš Lietuvos neišeiti, nors Lietuvos Nepriklausomybę pripažino visas pasaulis, vargu, ar vis dar atstačiusiai šautuvą į žmones uniformuotai marionetel užteks proto suvokti, koks didelis skirtumas tarp tų, kurie ima ginklą gintis, ir tų, kurie jį atstato žudymui ir prievartai. Tikrai daugiau proto turėjo gauruotas partizano draugužis šuo, gynęs savo šeimininką ir jo namus. Mąstau, ieškau atsakymo, kas skiria mus, gynusius savo mažutę gimtinę ir laisvę, nuo tų, kurie karo mašinos valdomi okupuoja ir pavergia? Kas trukdo mums susikalbėti? Ir ar mes kada nors būsime suprasti? Turbūt niekada? Niekada, kol okupantui jo namai bus ten, kur tik įžengė koja, kol jis neturės to mažučio žemės lopinėlio, kurį iki mirties norėtų saugoti ir ginti, kuriame siela atgimsta. Bijau, kad okupantas, turintis neapreplamus žemės plotus, niekada neturės

stebuklingo mažičio žemės lopinėlio, kur sielai šventė, į kurį veržtųsi iš visų tremčių, kurlam nusilenktų po kankinamų klaionių ir išdrįstų visų akivaizdoje pabučiuoti gimtų namų slenktį... Niekada okupantui neturėti tokio žemės kampo, nors jis užkariautų ir visą pasaulį. Štai kodėl lietuviai, per svetimų valstybių karus ir negandas netekę visko, vis tiek liko turtingesnis už tuos, kurie valdo pasaulį. Ir bus turtingesnis, nes duoną uždirba ir namus pasistato savomis rankomis.

Pavergti lietuviai, ir ne tik lietuviai, kasė okupantui auksą Kolymos platybėse - neprikasė iki soties, "kūrė" kolūkius Sibire - nepraturtėjo okupantas, nesukūrė sau tos rusų pasakos staltiesės, pasidengiančios skanėstais ir klekvieną tinginį pamaltinančios. Liūto dalį pasigrobė okupantas iš pavergtų tautų sukauptų gėrybių, o pats sukauptė tik ginklų, kurlais, pražudydamas pasaulį, pražus ir pats...

Žemė savo gerumą rodo ir turtus atiduoda ne tiems, kurie ją bombomis drasko, niekada okupantui neskraldyti baltais Antano Skunčiko žirgais.

Gili prasmė slypėjo Žalčio užkeikime: "Palminti, vyrai, mano ginklą..." Tik ne visiems užkeikimo žodžius įminti, didelė jėga slypėjo trijų brolių dalnoje: "Vienas vienužis ant žemės šitos...", tik ne klekvienam tą stiprybę turėti.

Janina SEMAŠKAITĖ

RAUDONŲJŲ ŽIAURUMAS

Dar neseniai buvo pavasaris. Dulėjo sausi keliai, o laukai žaliavo kaip ir visuomet tokiu laiku. Peslių kaimas įsikūręs prie vieškelio. Pamiškėje slankiojo kažkoks rusų belaisvis, matyt, pabėgęs iš silpnai saugomos belaisvių kolonos. Žmonės pastebėjo, kad jis lankosi Pagirio valsčiuje, Peslių kaime, pas Pakelčių. Jų trobelėje gyveno moteris su nuskursia mergaite, kuri plaudavo raudoniesiems baltinius. Kitos dienos pavakare to kaimo gyventojas Pranas Elva, pasiėmęs medžloklinį šautuvą, suėmė minėtą vaiką ir nuvarė į Pagirio policiją.

Policijoje ji ištardė, bet tardymas rimtesnių rezultatų nedavė, nes sulimtas tylėjo. Tada ji perdavė gestapui. Kitą pavakarį, vos saulei nusileidus, Peslių kaime Elvos sodybą apsupo iš miško atėję raudonieji, apšaukė namus ir, nieko neradę, kelkdamiesi pasišalinę.

Po kelių dienų ir vėl pačiame vidurdienyje, kuomet Daniellus dirbinėjo šį bei tą namuose, girti banditai vėl apsupo namą, bet Daniellui ir ši kartą pavyko. Sugėbėjo pabėgti. Tada atėjūnai išvarė visus žmones iš namų, gyvenamąjį namą uždegė, nepagalbėjo ir tvarto su visais gyvuliais. Kai atvažavo policija, jau visi trobesiai buvo sudegę, o raudonieji pasitraukė į mišką.

Daug žalos pridarė tie galvalai mūsų Tėvynei, išžudė daugybę nekaltų žmonių, sudegino daugelį sodybų. Sugrįžus sovietams, tie banditai buvo patys aktyviausi mūsų kankintojai.

Kraujuose guli štai įsiai,

Krūtinė pilnu perdurta.
Širdis nūrimusi visai -
Sudiev, svajone užburta...

Noriu patelkti keletą įvykių iš "Trimito" būrio partizanų gyvenimo, kuriuos radau buvusio partizano "Poeto" užrašuose.

"Pradėjo pūsti šaltas rudens vėjas, kaskart vis labiau draskydamas nuo medžių paskutinius pageltusius lapus, juos sėdamas po laukus, šiurendamas sausomis ir trumpomis ruglenomis, plikais krūmais, kurie styrojo dvaro lauke nuogi ir pavėjuoti lenkėsi savo plonomis ir lanksčiomis šakomis. Per dienų dienas vis storiau klostėsi dangus tirštais ir juodais, lietaus priltinkusiais debesimis ir neišlaikydamas pradėdavo purkšti ir smarkiau lyti. Kellai paburdavo ir vietomis likdavo neišbrendami, o visi laukų grioviai ir upeliai patvindavo.

Likusi vieniša traktorininko-mechaniko Žeromskio žmonelė klausydavosi dejuojančio rudens vėjo ir liūdėdavo. Suskausdavo jai širdis ir tik ramindavosi, pažvelgusi į savo mažą sūnelį. O kartais ją aplankydavo jauni, pilni energijos partizanai, kurie ją nuramindavo, paguosdami netolimos laisvės viltimi. Ir tada jos veldas praskaldėdavo, nuslinkdavo nuo jo tamsus liūdesio rūkas, o kartais ir šypsena veide atsirasdavo.

Vieną dieną ji tarė būrio vadui Baubliui:

- Aš gyvenu ant aukštoko kalneluko. Jelgu norit, pasidarykit čia bunkerį, galėsite per žiemą šilčiau pagyventi. Juk nebetoli žiema su savo šalčiais ir sniego pūgomis.

- O ar nebijai, kad gali nukentėti?

- Juk reikia jums padėti. Čia pas mane niekas neužėina, tik su maistu blogiau. Aš neturtinga dvaro darbininkė.

- Gerai, - pasakė Baublys. - Ačiū jums už gerą širdį. Pasidarysime tokį bunkerį, kurio niekas negalės nei surasti, nei suuosti.

Nutarė bunkerį įsirengti tvarte. Darbas buvo nelengvas. Pirma reikėjo pašalinti mėšlą, kurio buvo daug, o po juo srutų liūnas. Vyras dirbo sunkiai ir įtemptai. Vėjas šiūreno pro išdaužtus klaurus langus. Po didelio vargo džiaugėsi iškasę žemes. Tada sudėjo storus balkius, klojo lubas, ant jų uždėjo truputį šiaudų, po to nestorą bet neperšaunamą žemių sluoksnį, o paskui sudėjo ir buvusį mėšlą, kuris nenustojo dvokęs. Žinoma, paliko ir angą. Viskas pavyko gerai.

Laikas bėgo, oras kaskart ėjo šaltyn, upeliai pasidengė plonu, traškančiu ledu, o vėliau ant tvenkinių ir upelių ledas sustorėjo, žemė pasidengė purliu baltu sniegu. Partizanai apsigyveno savo bunkeryje, o nenorėdami palikti pėdsakų, nevalkščiojo tol, kol kiti žmonės nepramins takų ir nepripėduos. Tas bunkeris buvo tikra kalno tvirtovė.

Taip beledžiant laiką ir begyvenant, greitai atėjo ir mums brangios Šv.

Kalėdos, Naujieji metai, vėliau Trys Karaliai. Visas šventes atšventėm gana triukšmingai ir laimingai, lauždami prie stalo baltą plotkelę, palaimintą kunigo ir Šv. Bažnyčios. Bėgo labai šaltas ir varginantis sausis. Naktimis pokšėdavo tvoros ir mediniai stogai. O rytai išaušdavo balti ir pasipuošę šarmomis, ir tik pakilęs vėjas nuberdavo šerkšną nuo medžių.

Prisnigo daug sniego, ir rogių kelias tapo geresnis. Partizanams reikėdavo eiti keliais, o ne laukais, kad nepalikėtų pėdsakų. Jau kuris laikas jie negalėjo aplankyti savųjų, o labiausiai savo mylimųjų mergaičių, bet ką padarysi...

- Palauki Sustokim ir paklauskim, kur loja šunys!

Girdisi smarkus šunų lojimas priekyje, o nuo vieškello girgžda einančiųjų žingsniai. Žiūronus prisidėję prie akių pamatė, kad vieškello viduriu eina ginkluoti ir baltai apsirengę rusai, kurie, pastebėję partizanus, sušoko į griovius ir rėkė: "Svajl!" Nubėgome pro storus miegančius medžius saviems pranešti, kad pavojus.

- Vyrai, rusai! Mes juos pamatėme ant kelio, visai netoli. Ir jie mus pastebėjo, o gal matė, kur nuėjom... Bėkim iš čia!

Reikėjo skubėti, nes čia pat buvo pavojus. Visi išbėgo, kur kas žinojo, kad nepakiliūtų rusams. Tą kartą rusai nieko nelaimėjo.

Ir vėl išaušo rytas, bet jau su dideliais nemalonumais. Po laukus vaikščiojo rusai su skrebais, ieškodami partizanų pėdsakų ir krėsdami iš eilės kiekvieną ūkininką, kiekvieną klemą, kiekvieną tvartą ir daržinę, versdami šiaudus, šieną, malkas, daužydami ir kaslodami trobose ir jų pasieniuose žemes, plėšdami ir gręždami grindis, tvartuose su šakėmis net mėšlą kilnodami iš vienos vietos į kitą. Maigydavo ir šaudydavo į pasienius, medžiojo mus kaip išalkę ir sužvėrėję vilkal, žiemos šaltyje tykodami grobio, nepamiršdami paleškoti "banditų" ir stalčiuose bei dėžutėse, o radę laikrodėlį ar žiedą, kišosi į kišenes džiaugdamiesi. Nepelkdavo ir geresnių batų nei rūbų, kurluos išsitempdavo su savim.

Aušo vėl sunkus priespaudos pavasaris. Aušo jis visur, bet nevienodai. Saulė jau aukštai pakildavo, pasruvo upeliai, ištežo laukai.

Išaušus rytui, atsikėlusiai šeiminiškai pastebėjo aplink savo namelį slankiojančius juodus šešėlius ir pajutusi, kad grėsia pavojus partizanams, įbėgo pro duris į tvartelį ir užmetusi šiek tiek mėšlo ant bunkerio durelių, kad užmaskuotų, atsigrėžė eiti ir pamatė, kad rusas žiūri pro langelį į ją. Bunkeryje tuo laiku buvo tik du partizanai. Įbėgusi per koridorį pas vyrą, griebė pal tą ir šoko ant aukšto, šaukdamą:

- Antanai, mes pražuvome!

O vyras nežinojo, kad ją pamatė rusas, maskuojant bunkerį. Visai išaušo. Skrebai puolė ieškoti, šaukdamai:

- Čia kas nors yra! Boba kažką paslėpė, kampe užkapstė mėšlus.

- Durk durtuvui - rėkė kitas skrebas, stovėdamas lauke už lango.

- Durk, durk! - šaukė kiti.

Greit su durtuvu sudavė į dureles, o pajutęs medį, skrebas atšoko prie sienos. Bunkeryje buvęs "Karlūnas" su "Kepurluku" pabudo iš miego. Greit juosėsi diržus, stvėrė ginklus į rankas ir laukė, ką toliau daryti. O skrebai šaukė:

- Bunkeris! Banditai!..

Tvarte avelės šokinėjo po užtvertą gardelį ir liūdnai bliovė. Karvė neramiai karpė ausimis, lyg nujausdama nelaimę tiems žmonėms ir namams. Pasigirdo komandos:

- Ugnis! Šaudyti!

Ir pradėjo pliekti į bunkerio dureles. Dūmai ir dulkės su mėšiu rūko ir tiško aukštyr, tačiau į vidų kulkos neįlėkė, nes jie šaudė iš toliau. Kulkos tik šokinėjo ir rekošetavo.

Kiek aprimus šūviams ir vos tik pajudinus dureles, tuoj vėl prapliupdavo švino lietūs be atvangos į dureles. "Kepurlukas" persižegnojo:

- Viešpatie, priimk mano sielą, - ir prikišo pistoleto vamzdį prie ausies.

"Karlūnas" griebė jam už rankos:

- Nekvaillok! Suspėsi dar...

Paleido "Kepurluko" ranką, ištara žodžius:

- Jėzau, pasitikiu Tavimi!

Atsuko granatos dangtelį, puolė prie durelių, sukdamas vokiškos granatos medinį kaušelį ir ruošdamasis ją greit išmesti. Pradarė bunkerio dureles ir paleido šūvius iš "Bruno" kulkosvaldžio. Tačiau šis užsikimšo ir veikė tik po vieną ar du šūvius, nes spyna buvo pribyrėjusi žemių.

Po antro ilgesnio šaudymo dureles pridarė, atrėmė į jas galvą ir, sukandęs dantis, truktelėjo granatos virvutę. Prie pat veido iš jos koto purkštelėjo jam į akis dūmai su maža liepsna. Staigiai pakėlė dureles ir sviedė jau šniokščiančią granatą, kuri krūto ir sprogo su didžiausiu trenksmu, kad net visas bunkeris sudrebėjo. Sunkiai sužeidė tuo laiku einantį taip pat su granata skreba, kuris norėjo ją įmesti į bunkerį ir juos ten pribaugti. Tačiau jam nepavyko, turėjo trauktis iš tvartelio. "Karlūnas" iškišo ranką su parabellu, gaiduką spausdamas pasuklojo į visas puses, bet jau pasipriešinimo negirdėjo. Buvo tyku, tik išgirdo duslų "Kuprliuko" balsą:

- Karlūnai! Bėk! Greičiau bėkimi!

"Kuprliukas" laikė rankose kulkosvaldį. Abu šoko pro dureles į lauką, apkurtinti, bet pasiruošę dar labiau kautis ir mirti, bet nepasiduoti. Tvirtelis buvo pilnas mėlynų dūmų ir parako kvapo, o dūmai per langus veržėsi lauk.

Skrebai, pabūgę granatos sprogimo, pasitraukė, vienli guldami į esamas netoliese iškastas duobes, kiti glausdamiesi už medinio namo kampo, o dar kiti bėgo skambinti telefonu, kad pribūtų daugiau į kautynes. Be to, jie nežinojo, kiek čia yra partizanų ir bljojo pulti, nes jau ne kartą buvo pažinę šių vyrų karžygišką ryžtingumą kautynėse už Lietuvos laisvę.

Svalgdamas dūmuose, tačiau nepametęs drąsos, "Karlūnas", tvirtai laikydamas rankose automatą, priėjo prie lauko durų, jas pastūmė ir priešais išvydo stovintį rusą, kuris buvo nusisukęs į vieškelį. Pasigirdo trumpa serija, ir rusas suknubo vietoje. Durlis privėrė, bet tuoj ir vėl pradare. Užmatė dar du nepasislėpusius rusus, kuriuos pasveikino savo "mašinkos" serija, juos nukaudamas vietoje. Tuo laiku "Kepurlukas" kels kartus iššovė ir buvo pasiruošęs bet ką sutikti.

"Karlūnas" pradare kitas durlis ir išėjo į lauką, kur tuo laiku nieko nesimatė. Tačiau už kampo išvydo prieš save rusų pulkelį, kurio kovotojai buvo apsisiautę palapinslaustėmis ir tyliai tarp savęs kalbėjosi. Staiga jie išvydo partizaną, kuris jų akims pasirodė balsus lyg velnias: be kepurės, sutaršytas plaukais, ryžtu degančiomis akimis, be frenčiaus, palaidinę apsijuosęs diržu su parabellum ir atsarginiais šovinių ragais. Tuojau vieni iškėlė rankas ir traukėsi atgal, o vienas klaupėsi ant kelių ir iš "mašinkos" leido šūvius pro mūro kampą. Tačiau "Karlūnas" spėjo pirmiau atidengti ugnį į priešą ir smukti už kampo.

Tokia jau buvo Dievo valia: "Kepurluką" kludė trys kulkos į kelnes. Kojos neklūdė, o tik šiltai nudegino. Ištraukęs ragelį iš "mašinkos", svledė jį į kiemą ir, įsidėjęs ripką, vėl grįžo į vidų, vėl žvilgterėjo pro pravertas durlis į lauką ir pastebėjo vieną skrebę, kuris, pasirėmęs į duobės kraštą šalla pušynėlio, žiūrėjo į tvartelį. Prieš jį stovėjo lėkštinis kulkosvaidis.

"Karlūnas" žvilgterėjo pro mūrinio tvarto langą, gerai nusitalkė ir paleido iš "mašinkos" seriją į priešą. Šis, virsdamas šonu atgal, išmetęs aukštyrą rankas riktelėjo žvėrišku balsu ir visai nugriuvo į seną, šlapia, apgriuvusią bulvių duobę. Tuo momentu prie kulkosvaidžio nieko nebuvo. "Karlūnas" jau norėjo bėgti pasilmti kulkosvaidį, tačiau, iššokęs į lauką, vėl pamatė du rusus. Spustelėjo "mašinką". Ši nesuveikė, užsikirto, o Žeromskis, stovėdamas prieš durlis, riktelėjo:

- Bėk, "Karlūne"! Bėk!

Šis pribėgo prie "Kupriuko", pajutęs, kad diskas lengvėja, suriko jam:

- Bėkim greičiau!

Abu išbėgo į lauką, o iš paskos bėgo Žeromskis. Skrebal, pamatę, kad partizanai bėga į lauką pagal du medžius, norėjo užbėgti jiems už akių per platų dvaro sodą, palei tekantį upelį. Bet partizanai laiku pastebėjo ir metėsi kairėn keliuku per klampų lauką į ūkininko kiemą. Iš paskos vijosi keli skrebal, o kiti bėgo toliau didelių laukų, norėdami užbėgti už akių. Tai matydami, partizanai įbėgo į kiemą ir prie durų sutiko savininką, kuris juos pamatęs, suprato, kas yra, išsigando ir stovėjo vietoje kaip stulpas, nė žodžio netardamas.

- Duok greičiau arklus! Arklus duok! Ko žiopsai? Greičiau, greičiau! - rėkdami trypė kojomis abu paraudusiais veidais nuo bėgimo, rankose spaudė ginklus, juos atsukę į šelmininką. Šis tekinas, nė žodžio netaręs,

smuko į vidų...

- Kur bėgi?! Arklius!

Šis po kelių sekundžių išnirio iš trobos, laikydamas rankose apynasrius. Nubėgę į tvartą movė arkliams apynasrius ant galvų, abu sėdo ant jų ir batų kulnėmis ragino arklius, daužydami jiems per sulysusius grobus. Arkliai iš pradžių bėgo gerai, bet greit pailso ir visai nebeklausė.

- Klausyk! Mesk!m arklius! Gal mus greit pavyti. Pėsti greičiau palėks-
Ime! - šūktelėjo "Karlūnas".

- Tai bėk!m pėsti, miškas jau nebetoli! - pritarė jojęs iš paskos "Kepu-
riukas".

Nušoko vyrai nuo arklių ir bėgo uždusę, jau pailšę, purvini, apsitaškę, per veidus sruvo juodas prakaitas. Nuo kalnelio pliumptelėjo į srauniai bėgantį upelį, kuris šniokštė, pakilęs virš vagos.

Slapi išbrido iš upelio ir traukė toliau, vos atsikvėpdami tiesiai į Garšvių mišką. O ir plevos buvo patvinusios, per jas reikėjo bristi. Bristi per jas iki kelių, prisilaikant krūmų, kur ne taip giliai. Išbridę iš plevų, toj vietoj, kurioje prasidėjo miškas, pamatė kelyje netoli Balbokų kapinų du rusus, kurie jau buvo atbėgę pastoti partizanams kello. Pastebėję partizanus, susigūžę slinko pagrioviais taip pat visi purvini, apsitaškę, norėdami kelią pastoti. Partizanai persimetė kalmo link ir, prisidengdami trobesiais, laimingai pabėgo.

Saulė jau smego į vakarus, bet dar savo melliais spinduliais glostė tą dieną visai suvargusius partizanus, kurie buvo miške prie ugniakuro ir tarpusavyje kalbėjosi:

- Aš maniau, kad jau mes buvome bebaigia savo gyvenimo dienas, bet gerasis Viešpats parodė mums, kad reikia tikėti ir melstis. Tada niekuomet nežūsi, nors ir šimtai priešių puikų...

Prieš dvi dienas partizanai paprašė Vadaktelių klebono Jono Gritėno aukoti Šv. Mišias. Tuo laiku, kai už Nevėžio upės pamiškėje vyko mūšis, tratėjo šūviai ir sprogo granatos, Vadaktelių klebonas laikė Šv. Mišias už partizanus. Tuo laiku partizanai laimingai pabėgo iš apsupties. Tik nepavyko pabėgti savininkui, kurio sodyboje buvo bunkeris, Antanui Žeromskiui, kurį skrebai ir kareiviai iš pykčio, kad pabėgo partizanai, žiauriai nukankino, įmetė stačia galva į bulvių duobę ir užkasė taip, kad jo kojos kyšojo iš po žemės. Jo žmonai per kautynes pavyko pabėgti. Žinoma, gyvulius visus nušovė per kautynes.

1945 metų vasario mėnesį, vieną ankstyvą rytą karluomenės dalinys apsupo dar ramiai miegančius savo žemlinėje partizanus Skilvonių miške. Nenustatyta, kas juos išdavė. Čia buvo 21 jaunas vyras ir viena mergaitė. Juos visus kareiviai išsprogdino granatomis ir sušaudė.

1990 metų rudenį jų žeminės vietoje buvo pastatytas kryžius, kuris

primins visiems lietuviams apie taip anksti nutrauktas jaunas gyvybes.

Adolis Adolfas Kisielis, Jono Lukiškėse kalinamas gavo kojų reumatą, nes kameroje buvo prikišta labai daug kalinių, nebuvo galima atsigulus išsistiepti, be to, buvo plikas grindinys, laikydavo ir vienuotėje. Reikalavo, kad jis pasirašytų ruošiamose kažkokiose bylose Lietuvos karininkams. Adolis Kisielis, Jono buvo teisingas, didelis Lietuvos patriotas, labai gerai atsiliepė apie Lietuvos kariuomenę, kurioje jam teko tarnauti. Jis suprato, kad fabrikuojami kažkokie dokumentai prieš nekaltus žmones, todėl nesiarašė, pasiryžęs geriau mirti kankiniu. Jis buvo žiauriai mušamas, kankinamas.

Metus iškalėjęs, pasibaigus karui, 1945 m. buvo paleistas kaip nekaltas. Neturėdamas nei pinigų, nei maisto, jis pėsčias ilgai ėjo, kol iš šiaurės parėjo į savo namus, išbadėjęs, išpurtes, ligotas.

Po dešimt metų vedė. Išaugino du vaikus. Duktė ligota, sūnus vedęs. 1989 m. gruodžio 21 d. kreipėsi į Vilniaus prokuratūrą, dėl Kisielio Adolio, Jono, nekaltai kalinamo kalėjimuose ir lageryje reabilitacijos pažymos. Bet pažymos neatsiunčia.

Kada Kisieliui Adoliui, Jono suėjo pensinis amžius, jis atėjo pas kolūkio pirmininką prašyti, kad būtų sutvarkyti popieriai. Šis nemėgo Adolio Kisieliaus ir, žinoma, dėl jo praėties. Kažką sumurmėjo ir liepė eiti. Pirmininkas, žinoma, sulaukė popierių tvarkymą pensijos gavimui, todėl Adolis Kisielis turėjo laukti keletą metų ir gyventi be pensijos.

Tokia buvo raudonųjų tvarka - negaltinga kitiems, net ir seniems, net ir ligotiems.

Adolis Kisielis, Jono prieš mirtį porą metų sunkiai sirgo, gulėjo patale ir 1989 m. gegužės 30 d. mirė, nusinešdamas į kapą kančią ir skriaudas.

Antanas Marozas, Kazimiero, gimė 1903 m. Panevėžio apskr., Ramygalos valsč. Aukštadvario km. Tėvelis buvo išvykęs į JAV. Užsidirbęs pinigų, grįžo į Lietuvą ir apie 1907 m. nusipirko žemės apie 28 ha Panevėžio apskr. Naujamiesčio valsč. Vilbelių km. Šeimoje augo 3 broliai ir 3 sesės. 1919 m. mirė tėvelis. Mamytė liko su mažamečiais vaikais. 1920 m. mirė jaunesnysis brolis, o 1928 m. vidurinis brolis, grįžęs iš kariuomenės, išvažiavo į Kanadą, kur sukūrė šeimą ir gyvena iki šių dienų. 1935 m. liepos

14 d. mirė mamytė. Liko pats vyriausias brolis Antanas ir 4 sesės. Mamytė pasakojo: Antanas iš mažumos pasižymėjo ypatingais gabumais, bet leisti mokytis sąlygų nebuvo. Pats laisvai išmoko rusų kalbą žodžiu ir raštu. Mėgo daug skaityti /valgyti nesėdavo prie stalo be knygos ar laikraščio/. Skaitė Lietuvos ir senosios Rusijos žymių rašytojų knygas. Mėgliamiausias jo laikraštis buvo "Trimitas" ir "Ūkininko patarėjas". Ir pats buvo šių laikraščių korespondentu. Karluomenėj tarnavo Marijampolėje, husarų pulke. Buvo sužeistas per užsiėmimus: lūžo ranka iš petikaulio. Antano akiratis buvo platus, o raštas gražus ir taisyklingas. Jo meilė Lietuvai gili ir ištikima. Grįžęs iš karluomenės, įstojo į Upytės Šaulių būrį. Upytės 23-lojo šaulių būrio vadu buvo iki rusų okupacijos laiko, t. y. 1940 metų birželio-liepos mėn. Upytės šaulių būrys buvo labai veiklus. 1928 m. Lietuvos Nepriklausomybės dešimtmečiui paminėti Upytėje buvo pastatytas paminklas. Čičinsko piliakalnyje vasaros metu buvo ruošiamos gegužinės, veikė "Klojimo teatras", organizavo paskaitas. Okupavus Lietuvą, brolio nuotalka labai pasikeitė. Ramindamas mus sakydavo: nieko blogą nepadariau, argi bus kas už tai, kad mylime savo Tėvynę Lietuvą. Buvo galima pastebėti, kad brolis nujautė kažką balse. 1940 m. rugpjūčio 15 d. Žolinės šventės vakare davė man knygutę "Tikrasis bolševizmo veidas" paskaityti. Autoriaus nebeprisimenu. Ten parašyta, koks kraupus ir pilnas sadizmo bolševizmas.

Rugpjūčio mėn. 24 d., apie 12 val. atvažiavo "svečias". Brolis tuo metu dirbo lauke. Ruošė žemę žiemkenčių sėjai. Vadovavo areštui Panevėžio saugumo viršininkas /buvo apsirengęs civiliais rūbais/. Iš Naujamiesčio valsč. komunistų aktyvistas ir policijos pareigūnas, kuris laikėsi labai neutraliai. Kratos metu buvo paimtos nuotraukos. Daugiau nieko nerado. Panevėžio kalėjime buvo tik apie savaitę. Po to išvežtas į Kauno kalėjimą. Telraujantis apie brolio Antano likimą, buvo atsakoma, slaubo pilnais bolševizmo žodžiais.

1941 m. apie gegužės mėn. pradžioje buvo leistas pasimatymas. Pasimatyme dalyvavome mes dvi seserys ir dėdė Antanas Cinikas, buvęs tremtinys, gyv. Panevėžyje, J. Žemgilio g. Nr. 42. Brolio Antano išvaizda buvo slaubinga, gyvas lavonas.

Prie jo buvęs prižiūrėtojas atsakyti į klausimus neleido, todėl nieko neteko sužinoti, koks nuspręstas likimas. Vokiečių okupacijos metu sužinojome, kad 1941 m. rudenį nukankintas Sibire, buvo pareikšta mums užuojauta ir pasakyta: "Garbė Motinai, užauginusiai tokį taurų Lietuvos sūnų". Tai buvo vieno kauniečio laiškutis. Vėl rusų okupacinei karluomeni grįžtant, bijodamos to slaubo, trenkėmės iš tėviškės. Tos sumaišties laikotarpiu laiškutį pametėme.

KREKENAVOS SIAUBAS

Su kurluo Krekenavos gyventoju nekalbėtum, visi prisimena Volkovą,

kaip kokį siaubą, visi bijo pasakoti apie jo juodus darbelius, kai pokario metais jis dirbo Krekenavoje saugumo [gallotiniu. Daug, oi daug žmonelių nukentėjo nuo to tautos kolaboranto.

Remsimės liudininkų parodymais, 1945 metais mane suėmė Volkovo vadovaujami Krekenavos skrebai. Iki suėmimo gyvenau Panevėžio rajono Krekenavos apylinkėje, Valmoniškių kaime. Mano pavardė Jakaitienė Marijona, Jono d. Krekenavoje mane tardė Tichomirovas ir Volkov. Vieną kartą tardydami pirštus kišo tarp durų ir juos durimis spaudė. Ir šiaudien deformuoti mano pirštai. Suėmė mane už tai, kad broliai pasitraukė iš gyvenamosios vietos. Po to mane nuvežė į Panevėžį, iš ten už akių nutelsė 10 metų laisvės atėmimo ir 5 metus tremties.

Kada mane suėmė, namuose liko 6 mažamečiai vaikai. Mano vyras Juozas Jakaitis, norėdamas mane išlaisvinti, pasiūlė atlikti bausmę vietoj manęs, tai iš jo pasityčiojo ir jį taip pat suėmė, nutelsė 10-čiai metų. Visi, kuriuos Krekenavoje suėmė ir tardė, tvirtina, kad Tichomirov ir Volkov tardydami naudojo viduramžių būdus: uždėdavo lanką ant galvos ir su varžtu verždavo. Tai tokiais siaubingais metodais jie kankindavo žmones. Tichomirov dar gyvena Utenoje, o Volkov - Panevėžyje ir dirba rajkoop-sajungoje civilinės gynybos viršininku. Pasakoja kita nukentėjusi nuo tų pačių budelių moteris. Ramygalos apylinkės, Barklainių km. gyventoja K. Kazimiera, nužudytojo Jono Smilgos duktė. Joną Smilgą s. Povilo, gimusį 1898 metais, buvusį Krekenavos miško elgulį, 1945 metais liepos mėnesį areštavo už tai, kad jo eiguvoje buvęs partizanų bunkeris.

Krekenavos skrebai, vadovaujami Karaliaus ir Volkovo, jį suėmė, iš namų išvarė basą ir visą kelią mušė, Joną Smilgą tardė Volkov ir Tichomirov, jiems mušti padėdavo skrebas Karalius. Pasakoja 14 metų Smilgos duktė. Už poros dienų man leido vieną minutelį pamatyti tėvuką. Jis sėdėjo vos gyvas, visas kruvinas. Už dviejų dienų gavome žinią, kad tėvuką užmušė negyvai. Nedavė net palaidoti, užkasė, kur visus partizanus užkasdavo. Kitą dieną pamačiau atvažiuojant skrebus. Aš iš išgąščio pradėjau bėgti, tai peršovė man krūtine. Mamai, kuri stovėjo kleme, peršovė koją. Skrebai mane peršautą [kėlė į vežimą ir liepė vežti į Panevėžio ligoninę. Trejus metus žaizda pūliavo, nuo to gavau pleuritą.

1948 metais areštavo ir mano mamą, kurią nutelsė ir išvežė į Vorkutą. Likau viena našlaitė, be savųjų, be namų ir be sveikatos. Taip irėjau per svetimus žmones, o šonas dar ilgai puliavo ir skaudėjo. Po kiek laiko mane priglaudė tėtės brolis. Ten ir išbuvau, kol grįžo mano mama iš lagerio. Prieš dvejus metus mama mirė.

1974 metais, kada jis iš Panevėžio saugumo išėjo į pensiją, jis atėjo dirbti pas mus, kur aš dirbau kadru viršininku. Tai bjaurus ir įkyrus žmogus, tikras stalinistas. Panevėžio saugume jis dirbo [gallotiniu rajonų reikalams. Jis labai mėgo, kad jam pataikautų. Visus vertė stoti į partiją, nes jis buvo ir

partinės organizacijos sekretorius.

PASAKOJA "MĖLYNOS RUPŪŽĖS" RINKTINĖS PARTIZANAS

Nebelaukei tu laimės iš nieko,

išvykai su žara rytine.

Pasakel: vergas vergu tepalleka,

O aš kovosiu su krūtine.

1945 metų ankstyvą pavasarį, prieš Verbų sekmadienį, Jedlikonių kaime, už Ramygalos, Liaušės eglynėlyje susirinko "Mėlynos Rupūžės" rinktinės vyrai. Tai daugiausiai Raguvos apylinkių kovotojai, kuriems vadovavo Stasys Armanavičius.

Tai rinktinėi priklausė "Vėtros", "Paukštello" ir taip vadinamo "Niemčiaus" būrliai. Pasiskirstę pirmieji du būrliai išžygiavo. Liaušės eglynėlyje pasiliko rinktinės vadas su Niemčiaus 11 žmonių grupe. Apsinakvojo to eglynėlio žeminėje.

Kadangi eglynėlis buvo nedidelis, tai stengdavosi išvirti valgį anksti rytą, kol tebėra rūkas. Laužul naudojo sausas malkas, kad būtų mažiau dūmų. Virėju dirbo labai stropus pagyvenęs Nepriklausomybės kovų dalyvis Narsutis. Du jo sūnūs slapstėsi, nėjo sovietinien armijon, bet ir partizanauti nėjo, tik kartais ateldavo pas tėvą ir pas savo draugus Rimaitis - Joną ir Antaną.

Anksti atsikėlė partizanas "Direktorius". Jis mėgdavo anksčiau už kitus atsikelti. Nuėjo pažliūrėti, kaip sekasi Narsučiai virti pusryčius. Virėjas tarė:

- Gal kelti vyrus pusryčių!

Jis sukomandavo:

- Kelti Pusryčiai ant stalai

"Direktorius", pasiėmęs katiluką ir šaukštą, nuėjo pasiimti pusryčių sau. Virėjas paklausė:

- Ar įdėti mėsos?

- Dėkl - atsakė "Direktorius".

Apsidairė aplink ir staiga pamatė du rusus, atsukusius į jį automatus. Rusai riktelėjo:

- Ei, parni!

"Direktorius" staigiai krito ant žemės.

Pasigirdo automato serija. Narsutis sukruto ant katilo. "Direktorius" išsitraukė turėtą prie savęs pistoletą ir visus aštuonis šūvius paleido į rusus. Jie parkrito ant žemės, nustojo šaudę. Jis, tuo pasinaudodamas, puolė į žeminę ir suriko:

- Rusai!

Visi griebė ginklus. Antanas Rimaitis iškišo pro duris kulkosvaidį, pats atsigulė prie jo. Tačiau nespėjo iššauti, buvo nukautas į galvą. Tada jo

brolis Jonas jį atitraukė, pats atsigulė ir pradėjo šaudyti į rusus. Tuo pasinaudodami, mes visi iššokome iš žeminės, o rusai jau art. Stasys Armanavičius davė komandą:

- Mest granatas!

Rusai spėjo sviesti mums irgi vieną granatą, vadinamą "blėšline", kuri nesprogo į skeveldras, bet atplėšė vieną galą ir paskleidė daug dūmų. Tai buvo mūsų laimė. Mes atsišaudydami per pelkę traukėmės miško link, į kurį traukdami turėjome perbėgti su retomis pušaitėmis. Už tos pelkės - jau didelis miškas. Pelkės plotis apie 150 metrų. Iš paskos puolė rusai. Mes, vieni kitus dengdami, pasitraukėme. Tada žuvo Narsutis, Pociukas, mūsų virėjas, Antanas Rimavičius-Valentinas ir Vladas Žonys-Cigas. Rusų žuvo dvylika. Vėliau sužinojome, kad mus išdavė Narsučio sūnūs: Zenonas ir Vladas Narsučiai. Jiems leido tėvą palaidoti, o paskui šie stojo į Ramygalos skrebus. Tai toks buvo mūsų kovos krikštas, kuris gana pamokantis.

"Vėtros" būrio pirmasis vadas Kazys Vazonis žuvo 1947 m. sausio 6 d. Radikonų miške, netoli Ėriškių. Palaidotas Ėriškių kapinėse. Antrasis būrio vadas Kazys Drąsutis žuvo 1947 m. vėlai rudenį Nausodės lauke, už Ramygalos. Jisėjo šviesią mėnesienos naktį per lauką. Rusai per žiūroną jį pamatė ir nušovė. Būrio vadu liko Vladas Drąsutis, kuris žuvo 1950 metais. Tada vadovavo "Direktorius".

1948 metais rugsėjo mėnuo buvo labai gražus. Tikra bobų vasara. Naujarūdžių miške stovyklavo "Vėtros" būrio partizanai. Atėjo vakaras. Kai kurie išėjo aplankyti savo namiškių, kiti nukeliavo pas savo mylimąsias ir sužadėtines. Prieš rytą visi grįžo į stovyklą ir sugulė ilsėtis. Anksti rytą atbėgo sargyba ir pranešė būrio vadui, kad miško pievose apie daržinę vaikšto rusai. Staiga buvo pakelta visa stovykla. Vytenis paliepė apleisti stovyklą, nes ji galėjo būti išduota. Jau žengdami per kvartinę liniją, buvome apšaudyti ir turėjome trauktis gilyn į mišką. Besiveržiant per pylimą, žuvo trys partizanai, kurių pavardžių neprisimenu. Iš rusų tada žuvo 15 karių, o kiek sužeista - nežinau.

1949 m. rugsėjo 8 dieną Kazys Drąsutis (?), Jonas Juospaitis, Julius Surba ir du broliai Vincas ir Juozas Garuckai stovyklavo sename tvartelyje prie miškelio tarp Jodikonų ir Gudelių. Jie buvo apsupti ir visi penki nukauti.

1947 metų liepos mėnesį Pašilių girioje buvo didelės kautynės. Rusai laikė apsupę girią tris dienas, ją krėtė, žvalgymui panaudojo malūnsparnius ir "kukurūzininkus".

Anksti rytą Rupūžėno būrio sargyba pranešė, kad nuo Gudelių kaimo traukia didelė vilkstinė rusų vilda reikalų kariuomenės. Kadangi stovykla

buvo siaurame miško ruože tarp girios ir miškelio, buvo įsakyta pirmam ir antram skyriui užimti gynimosi poziciją prie kvartalinės linijos. Jau eidami per kvartalinę, pastebėjome krūmų prižėlusiu griovliu artėjant rusus. Kadangi anksti einant per rasotą žolę buvo likę mūsų pėdsakai, rusai juos pastebėjo ir artėjo prie mūsų. Palypėję ant griovio krašto, jie ėmė dairytis, o mes pagal komandą iš šešių kulkosvaldžių atidengėme ugnį. Tokia uraganinė ugnis juos pūste nupūtė.

Viena mūsų būrio dalis buvo perėjusi per kvartalinę liniją, o kiti liko stovykloje. Į perėjusius liniją rusai atidengė stiprią šoninę ugnį, persekiojo ir juos apsupo. Besitraukiant buvo sužėstas "Viesulukas", kuris, negalėdamas pasitraukti, gynėsi iš paskutiniųjų, paklodamas 13 kareivių. Įniršę rusai jo lavoną prliršo prie mašinos ir vilko žeme iki Ramygalos. Dalis būrio per mišką pasitraukė į Rodų pušyną ir išvengė mūšio. Kiti buvo persekiojami tris dienas, bet daugiau nežuvo nė vienas partizanas.

Naktį bandėme prasiveržti iš apsupimo. Pirmą liniją pralaužėme, o antros neįveikėme, nes ji buvo apšviečiama raketomis. Antrą ir trečią dieną žuvo dar trys partizanai - Sušinskas, Vladimiras ir Viršila. Trečios dienos vakare rusai pasitraukė, palikdami pasalas, bet jos mums nepakenkė. Rusų tose kautynėse žuvo apie du šimtus.

Dar vienas mūšis buvo Pašilių girioje 1946 metų rudenį, iškritus pirmam sniegui. Tose kautynėse dalyvavo Rupūžėno, Užkuralčio ir Antano Žuko būrliai. Juose mes mažai patyrėme nuostolių, o rusai gavo stipriai į kailį.

Tuo aš ir balgiu pokario metų savo istorinę apybraižą apie mūsų tautos partizanine nelygią kovą su stipriu priešu, kuris nesilaikė jokių taisyklių ir moralinių įstatymų, pasižymėjo savo brutalumu ir žiaurumu. Labiausiai galla, kad prie tautos nalkinimo prisidėjo ir mūsų tautiečiai, vadinami kolaborantais. Šimtai tūkstančių mūsų jaunimo, kaimo ir miesto žmonių davė prilesaiką negalėtingai kovoti prieš mūsų tautos genocidą.

Toliau pateikiu prilesaikas, kurios buvo priimamos partizanų apygardose ir rinktinėse bei būriuose, o taip pat ir pagrindininkų.

PARTIZANO PRIESAUKA

Prisiekiau Visagaliui Dievo akivaizdoje, kad ištikimai ir sąžiningai vykdysiu Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio nario pareigas, kovosiu dėl Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo, nesigailėdamas nei savo turto, nei sveikatos, nei gyvybės, tiksliai vykdysiu Sąjūdžio įstatus, statusus ir savo viršininkų įsakymus, šventai laikysiu visas man patikėtas paslaptis, niekada su Lietuvos priešais nesitarsiu, jokių žinių netelsiu ir visa, ką tik apie juos sužinosiu, tuoj savo viršininkams pranešiu. Saugosiu šalies gerovę ir visur elgsiuos, kaip pridera doram, klusniam ir narsiam laisvės kovotojui.

Gerei žinau, kad už sąmoningą uždavinių nevykdymą ir paslapties išdavimą man gresia mirties bausmė.

Tepadeda man Viešpats Dievas darbuose Tėvynel Lietuvai!

IŠKILMINGAS PASIŽADĖJIMAS

Iškilmingai pasižadu, kad ištikimai ir sąžiningai vykdysiu Lietuvos Laisvės kovos Sąjūdžio nario pareigas, kovosiu dėl Lietuvos laisvės ir Nepriklausomybės atstatymo, nesigallėdamas nei savo turto, nei sveikatos, nei gyvybės, tiksliai vykdysiu Sąjūdžio įstatus, statusus ir savo viršininkų įsakymus, šventai laikysiu ir saugosiu visas man patikėtas paslaptis, niekada su Lietuvos priešininkais nesitarsiu, jokių žinių jiems netelsiu ir visa, ką tik apie juos sužinosiu, tuojau pranešiu savo viršininkams, saugosiu šalies gerovę, visada atsidėjęs dirbsiu Tėvynel Lietuvai ir elgsiuos, kaip doram, klusniam ir narsiam laisvės kovotojui pridera.

Gerei žinau, kad už sąmoningą uždavinių nevykdymą ir paslapties išdavimą man gresia mirties bausmė.

Tebūnie mano valla stipri ši pasižadėjimą garbingai ištesėti!

MALDA PRIEŠ KAUTYNES

Gyvybės ir mirties Viešpatie! Tu suskaitel mano dienas pirm, negu aš eimiau gyventi. Tu esi mano Galvintojas ir Gynėjas nuo pat mano jaunų dienų. Nepridera man šlandien bijoti, kada neištiriamojo galima veda mane, ištikimą Tėvynės sūnų, į kruvinas kautynes. Jeigu norėsi Tu mane iš mirties pavojų išgelbėti, mano gyvybę ir sveikatą apsaugoti, tai šlovinsiu aš Tavo garbę.

Jeigu Tu kitai nusprendei - tęs vyksta Tavo šventoji valla. Tau atsiduodu aš, prilink mane į savo amžinąją ramybę.

Leisk man, Viešpatie, kaip garbės vyrui, kaip geram krikščioniui, kaip narsybės paveldėtojui, narsiai kovoti su kovojančiu, žmoniškai elgtis su nugalėtoju.

Laimink mūsų vadų akylumą ir patyrimą. Apdovanok pasisekimu jų sumanymus bei žygius. Suteik man ir mano broliams drąsos, narsumo ir ištikimybės dvasios, o mūsų partizanams - garbingąjį laimėjimą! Amen.

MALDA UŽ ŽUVUSIUS PARTIZANUS

Gyvųjų ir mirusiųjų Dieve! Daugelis iš mūsų paaukojo už Tėvynę savo kraują ir gyvybę kautynių lauke. Savo širdingiausiąja meile bei dėkingumu mes apgalestaujame jų žuvimą, tačiau mes pasitikime, kad Tu, geriausiasis Dieve, atlyginsi už tai, ką jie dėl mūsų ir Tėvynės užsitaravo.

Būk jiems maloningas ir prilink jų gyvybes kaip auką, atlyginimą už nusikaltimus.

Amžinąjį atilsį duok mirusiems partizanams, Viešpatie, ir amžinoji šviesa jiems tešviečia (3 kart.)

Tegul jie ilsisi ramybėje. Amen.

PARTIZANŲ DAINA

*Toll už girios leidos saulė,
Dainavo broliai ardami,
Dainavo tėviškės artojai,
Arimą juoda versdami...*

*Stovėjai, mama, tu prie vartų,
Kalbėjai - vakaras gražus...
Ir per naktis tu nemiegojai,
Prie lopšio supdama vaikus.*

*Dabar ligu žaliajam sodžiui
Toll išklydusių vaikų.
Ir vakarai čia taip nuobodūs,
Be jokio džiaugsmo, be dainų.*

*Bet lauk, motule, aš sugrįšiu,
Sugrįšiu tavęs išbučiuot.
Ir vėl saulutė skalstį švies tau,
Ir vėl bus laisva Lietuva!*

ŠVIESIAM IR AMŽINAM ATMINIMUI

Kvatojė už Lietuvos laisvę sąrašas, kurį sudarė mūsų spausdintos apybraižos autorius Spausdiname jį sąrašą Lietuvos patriotų, didvyriškai kovojusių prieš raudonąjį terorą, prieš okupantus, Tėvynę ištavusius raudonųjų enkavedistų pakalikams, slautėjusiems pokario metais mūsų rajone, mieste, Ankštaitijoje.

Daugumos šių žmonių už Lietuvos stojusių žmonių likimus buvo tragiškas, tačiau bejėgis iš tautos ir visų dorų žmonių atminimo ištrinti jų - Lietuvos sūnų ir dukterų - nemarius žygdarbius, atminimą.

Nulenktame galvas jiems, pamastykime prie šio nepilno sąrašo su daugeliu klaidutų, prisiminkime ir papildykime jį vardais, pavardėmis čia nepamintėtų tautos didvyrių. Tegul tai bus kiekvieno mūsų kuklus indėlis šviesiam ir amžinam Lietuvos sodžiui negrįžusių atminimui.

Nesistebėk, skaitytojau, žiame sąraše matydamas pavardes tų, kurie liūdavi įvengtą reiką. Apie juos irgi reikla žinoti.

Žvirblionių būrys

Vladas Urbonas, žuvo 1945 m. Domas Plėta. Bronius Juceza, žuvo 1945 m. Saulius Stonikas, žuvo 1945 m. Povilas Tulušis, žuvo 1945 m. Stankevičius Alfonsas, liūdavi bunkerį, buvo skrebas.

Petro Masilionio "Napoleono" būrys

Petras Masilionis "Napoleonas", žuvo 1946 m. Edikas Skardžius, žuvo 1946 m. "Anglas". Pajuodis, žuvo 1946 m. Juodelis, žuvo 1946 m. Juodelienė, žuvo 1946 m. Kadžius Kazys, Kazis "Karukas" žuvo 1948 m. Svirakis Povilas "Papartis". Vidimas Albinas "Alksnis" žuvo 1947 m. Čepė Vladas, žuvo 1945 m. Sunkauskas Vladas, žuvo 1945 m. Tonkus Povilas, žuvo 1944 m. Masys Povilas. Patkalimas Gintas, išdavinėje, sušaudytas. Pilkauskas Juozas, mirė.

P. S. Tie, kurie nežuvo su "Napoleonu", perėjo į "Vytienio" rinkinį pas vadą Valonį Juozą "Merkio", kurie veikė apie Sūdują.

Vilko būrys

Juška Antanas, žuvo 1949 m. Zaremba Juozas, žuvo 1950 m. Zaremba Bronius, žuvo 1951 m. Zvonka Petras, žuvo 1949 m. Kapšys Andrius, žuvo 1949 m. Kapšys Mykolas, žuvo 1949 m. Kapšys Bronius, žuvo 1949 m. Žibikas Bronius, žuvo 1949 m. Lukšys Alfonsas, žuvo 1949 m. Padleckas Kazimieras, žuvo 1949 m. Laureckas Bronius, žuvo 1946 m. Lasevičius Povilas, žuvo 1946 m. Stanyš Zimnickas, žuvo 1945 m. Kulvaitis Antanas, žuvo 1945 m. Čeponis Antanas, žuvo 1945 m. Ramonas Petras, žuvo 1945 m. Kanapeckas Juozas, mirė, saugumo agentas. Juozas Galiauskas, Aleksandro "Petras Karmelis", žuvo 1953 m. Vladas Kapšys, žuvo 1945 m. Liuda Kapšytė, užmušta.

P. S. Vilko būrys buvo gana kovingas, apie 30 vyrų. Kitos pavardės nežinaiškinios. Kanapeckas tų būrį liūdavi keltą karį. Šis būrys bazavosi Bliuailių miške.

Šilo būrys veikė apie Žalają, Geląžius, Lukonius ir Palivėnų, Subažius valsei, teritorijoje

Silas, žuvo apie 1950 m. Samuolis Povilas. Antanas Antanavičius. Alfonsas Laužikas. Povilas Laužikas Juozas Valutkauskas. Juozas Alekna. Jonas Alekna. Mataušas Kunčys. Bronius Navarskas, gyvas. Antanas Šulaks "Šulas". Žilnyš "Hiteris". Lienginas Šukys.

A. Birbiliaus būrys, veikė apie Karzakiškį, Žalają

A. Birbiliaus "Baltušis". Jonas Balčiūnas, žuvo 1944 12 24. Antanas Balčiūnas, žuvo nežinia kur. Džvonka Petras, žuvo bunkeryje. Brudys Adolfas, kur žuvo, nežinoma. Grudzys Kazys, žuvo 1945 m. Kopūstas Petras, žuvo. Likerauskas Bronius, žuvo nežinia kur. Lupeikis Juozas, žuvo bunkeryje. Mundrys Kazys, žuvo nežinia kur. Navarskas Juozas, įkalintas, mirė. Birbilas Matas. Ramanauskas Vytautas, savąjį sušaudytas. Bagdonas. Blazevičius Jurgis, žuvo 1944 m. Kazdaudėnas.

Masella, Petruļis Antanas, Antano Rudys, žuvo 1945 m. Sakalauskas V. Navickas "Dobilas", žuvo 1945 m. A. Sarapas. K. Sarapas. A. Skūpas, žuvo 1945 m. R. Skūpas, žuvo 1945 m. P. Stakė. A. Švilpa. J. Šukys. J. Žilys. J. Zaukauskas. V. Žekas. Dabravolskas Kazys. Juezeckas Vladas "Petraltis", žuvo 1946 m. Baudžus Kazys "Pakaršilis", žuvo 1945 m. Aldelis Alfonsas "Banadas", žuvo 1945 m. Žibury Jonas, žuvo 1946 II 13. Žibury Feliksas, žuvo 1947 IX 05. Žibury Motiejus, žuvo 1946 II 13. Švirpliatė Emilija. Zambauskas Juezas. Gaiziūnas Bronius. Juška Petras. Pranevičius. Juškaitė Genė "Čigonėlė". A. Alenčikas "Kelmelis". J. Alenčikas. Jonas Visockas, Jono "Timochenko". Birbilas Bronius, Jueza. Birbilas Povilas.

Palaidoti Dragonių kapinėse, žuvę Eimuliškių-Ažagų miške. Laimėjimo - Vytauto būrių, Žaliosios rinktinės žuvo 86 žmonės.

Mišlūnas Kazimieras, žuvo 1945 III 27. Šilogeris Antanas, žuvo 1945 III 27. Krivickas Ignacas, žuvo 1945 III 27. Baranauskas Stasys, žuvo 1945 III 27. Jamelūnas Leonas, žuvo 1945 III 27. Blynas Povilas, žuvo 1945 III 27. Kazlauskas Juezas, žuvo. Mikellonis Juezas, žuvo 1945 III 27. Mikulevičius, žuvo 1945 III 27. Dilinskaitis Antanas, žuvo 1945 III 27. Janulevičius Jonas, žuvo 1945 III 27. Tamoškauskas, žuvo 1945 III 27. Paliūnas Ljudas, žuvo 1945 III 27. Girdžiūnas, žuvo 1945 III 27. Šilažas Vladas, žuvo 1945 III 27. Valaitis Povilas, žuvo 1945 III 27. Klevečka, žuvo 1945 III 27. Pūtulekis Jaroelavas, žuvo 1945 III 27. Petrauskas Antanas, žuvo 1945 III 27. Petrauskas Juezas, žuvo 1945 III 27. Vasilūnas Juezas, žuvo 1945 III 27. Vičiūtė Benedikta, žuvo 1945 III 27.

Algimanto apygarda "Vytenio" rinktinė

Juezas Valenis "Merkyš", žuvo 1952 m. Albinas Milčiukas "Tigras", mirė lageryje. Alfonsas Pajodis "Radvila". Sankauskas Vladas, žuvo 1946 m. Povilas Labakojis "Žaibas", žuvo 1946 m. Bronius Labakojis "Žaibas", žuvo 1947 m. Jurgis Labakojis "Rūkas", žuvo 1948 m. Flarjonas Kiliukauskas, žuvo 1948 m. Kazys Šimėnas, žuvo 1945 m. Jonas Šimėnas "Berželis", žuvo 1949 m. Povilas Kaminskas "Svyruoklis", žuvo 1947 m. Povilas Šukla "Elmutis", žuvo 1947 m. Povilas Slučka. Jonas Slučka. Bronius Slučka, žuvo 1946 m. Vladas Ivaškevičius. Povilas Jonelis "Tuzas", žuvo. Jonelis "Vilkas", žuvo 1950 m. Pranas Petronis "Klevas", Baltarusijoje gyveno. Juezas Pilkauskas, mirė. Danutė Davidžaitė, žuvo 1950 m. Peslikas, žuvo 1953 m. Petras Garbauskas. Antanas Kujalavičius. Ljudas Kaminskaitė, gyva. Jonas Užsienis, žuvo 1946 m. Antanas Užsienis. Jonas Vasylius, žuvo. Kazimieras Antravas. Stasys Antravas. Vytautas Balna, žuvo 1949 m. Petras Garbauskas, žuvo 1951 m. Povilas Užsienis, žuvo bunkeryje. Domykas Marcinkevičius. Silvestras Masella. Jurgis Kulvaltis. Česlovas Domaševičius. (violet žuvo bunkeryje, išduoti Kanapecko). Vladas Žibikas, nušautas miške išdaviko Kazio Kregžės.

Algimanto apygarda, Sabaliausko Viktoro "Kivrio" būrys

Viktoras Sabaliauskas, mirėlis baumė. Albinas Sabaliauskas, žuvo 1946 m. Teofilis Gudas, gyvas. Jonas Petrila, Antano, žuvo 1946 m. Alfonsas Petrila, Antano, žuvo 1946 m. Juezas Mekas "Meškinas", žuvo 1946 m. Antanas Burekas "Mokytėjas", žuvo 1947 m. Povilas Gabrėnas, žuvo 1947 m. Petras Indriūnas, žuvo 1946 m. Mykolas Kairys, žuvo 1946 m. Petras Juodiškis. Kazys Kregžis "Hitleris", gyvas, išdavikas. Vytautas Žalnercinas, gyvas. Lienginas Kubilius, pats nušėdė. Vytautas Plėta, pats susisprogdino. Šimkūnas Bronius, žuvo 1950 m. Šimkūnas Vytautas, žuvo 1950 m. Marcinkevičius, žuvo 1950 m. Alavičius Povilas, žiauriai nukankintas KGB.

Algimanto apygardos Šimonių girios rinktinės Kestutis, Jaunias, Tarzanas būriai

Antanas Starkus "Mentė", žuvo 1949 m. Aleksas Matulis, žuvo 1949 XI 01 d. Albinas Pajarakas "Bebras", žuvo 1949 XI 01 d. Aloyzas Žilys "Žirnis" 1949 XI 01 d. Pranas Galvydis. Juezas Lapenis "Jokleris", žuvo 1949 XI 01 d. Stasi Vigelytis, žuvo 1949 XI 01 d. Vladas Vizbarėnis. Leonas Pikūnas, Kazio, žuvo 1945 VII 18 d. Povilas Balalėis, Butųų km., žuvo 1945 VII 18 d. Pranas Šablėvičius, nežinia kur žuvo 1945 m. Rapolas Sakalas, žuvo 1945 m. Juezas Sakalas, žuvo 1945 m. Petras Apdėga "Vilkas", žuvo 1948 m. Vytautas Apdėga "Štrausas", žuvo 1946 m. Jonas Petrily, Antano, žuvo 1946 m. Alfonsas Petrily. Leonas Tubelis, žuvo 1950 m. Vytautas Jankauskas "Pilauckis", žuvo 1950 m. Vacys Jankauskas "Muselinis", žuvo 1950 m. Vytautas Greičiūnas "Daktaras", žuvo 1945 I 19 d. Algis Greičiūnas "Daktaras", žuvo 1946 m. Julius Daugila, žuvo 1945 m. Vladas Urbonas, žuvo 1945 m. Petras Urbonas, žuvo 1945 m. Pranas Zlatkas, žuvo 1948 m. Antanas Mustelka "Varė", žuvo 1948 m. Povilas Vilnionis, Neclūnų km., žuvo 1948 m. Vladas Kaladė, žuvo 1948 m. Vladas Magyla "Grafas", žuvo 1948 m. Vaclovas Stančikas, žuvo 1949 m. Jurgis Minkėvičius, Petro, mirė 1949 m. Vytautas Minkėvičius, Petro, žuvo 1948 m. Povilas Valčiūlis, žuvo 1946 m. Stasys Čepukonis "Tigras", provokatorius. Petras Pajėda, žuvo 1946 m. Tamošiūnas, žuvo 1945 m. Albertas Žilys "Kestutis", žuvo 1949 XI 2 d. Pakštas, žuvo 1949 XI 2 d. Alfonsas Niaura, žuvo 1949 XI 2 d. Birka, žuvo 1949 XI 2 d. Antanas Lapenis, žuvo 1947 m. Gasparas Lapenis, žuvo 1946 m. Petras Lapenis, žuvo 1945 m. Pranas Galvydis, žuvo 1949 XI 1 d. Stepas Šukys, žuvo 1949 XI 2 d. Gečionaitė Marytė, žuvo 1947 m. Aldona Repšytė, žuvo 1947 m. Stasys Repšys, žuvo 1946 m. Repšys, tėvas, žuvo 1946 m. Juezas Matulis, žuvo 1946 m. Saladžiūs, žuvo 1946 m. Budreika, žuvo 1946 m. Baronas, žuvo 1948 m. Janina Valenčiūtė, Jurgio "Astra", žuvo 1956 m. Janina Gečionaitė, žuvo 1952 m. Vladas Jančys, žuvo 1952 m. Antanas Vizbaras, žuvo 1946 m. Čekelis, žuvo 1946 m. Jonas Darslekas, žuvo 1946 m. Kazys Dapšys, žuvo 1946 m. Juezas Dapšys, žuvo 1947 m. Jurgis Dapšys, žuvo 1946 m. Jonas Dapšys, žuvo 1948 m. Tėvas Dapšys, žuvo 1945 m. Teofilis Gudas "Eakimas", Petras Bečiūlis "Viršilis", žuvo 1949 m. Aleksas Bečiūlis. Petras Černius "Spokas" 1949 m. palintas gyvas. Juezas Černius, palintas gyvas. Petras Trečiūkas, palintas gyvas. Puzelis, išlikęs gyvas. Algirdas Greigefas "Margis", gyvas. Vytautas Piveriūnas "Griaušman", išlikęs gyvas. Povilas Svelnys, sužistas, gyvas.

Šimonių girioje buvo apie 350 partizanų "Montes" rinktinė priklausė Algimanto apygardai

Algimanto apygardos partizanai, kurie veikė apie Andrioniškį, Troškūnas

Antanas Slučka "Sarūnas", žuvo 1949 m. Jurgis Urbonas "Lakštūtė", žuvo 1948 m. Vacys "Lakūnas", žuvo 1947 m. Janina Ralaitė "Neringa", žuvo 1949 m. Juezas Jovaiša "Briedis", žuvo 1949 m.

Apie Troškūnas veikė "Gražinos" kuopa

Jonas Stankevičius "Valčius", žuvo 1947 m. Stasys Slučka "Bistrėnas". Pranas Pakšys, Prano "Mokytėjas". Albinas Kubilius "Ragytymas", gyvas. Vytautas Kečys, užverbuotas saugumo. Antanas Klisielis "Sakalas", žuvo 1947 m. Augustas Pajlovas "Ažuolas", žuvo 1947 m. Malinauskas "Margis", žuvo 1947 m. Julius Griška, žuvo 1947 m. Stasys Aviza, žuvo 1947 m. Benediktas Pabarika, pats susisprogdino 1947 m. Albertas Stanevičius, žuvo 1947 m. Albinas Peškaus, žuvo 1947 m. Juezas Marčiunkevičius "Slaubas", žuvo 1947 m. Pranas Levandavičius "Vytyrys", žuvo 1947 m. Jonas Peslekas, žuvo. Povilas Peslekas, žuvo. Povilas Tomkevičius "Kastantinas", žuvo 1948 m. Bronius Strolė "Naktis", žuvo 1948 m. Alfonsas Palavenis

"Barzda", žuvo 1948 m. Antanas Slučka "Šarūnas", sužalotas 1948 m. Slučka Bronius "Jurginas", žuvo. Jurgis Mačiulis "Dudutis". Antanas Karvelis "Valmistas". Steponas Jočys "Barzdila". Kazimieras Jočys /vadas/. Juozas Jočys. Juozas Gaillius /būrio vadas/. Antanas Bagociūnas "Dūmas", žuvo 1951 m. Juodtas Pūdžiūnas "Garzas", žuvo 1951 m. Alfonsas Augustas "Šeškas", žuvo 1950 m. Jonas Kemeikis "Tauras", žuvo 1947 m. Petras Bačiulis "Medžiotojas", žuvo 1949 m. Alfonsas Jakštėnas, žuvo 1949 m. Juozas Banya "Šėvis", žuvo 1949 m. Povilas Gumbinas "Ažuolas", žuvo 1949 m. Juozas Gražys "Viešulas", žuvo 1947 m. Jonas Staškevičius "Asūras", žuvo 1949 m. Jonas Pavilonis "Gimnazistas", žuvo 1949 m.

Panevėžio apskrityje ir dalį Ukmergės užėmė "Vyčio" apygarda, Vyčio apygardos partizanai

Danielius Vaitelis, žuvo 1948 m. Alfonsas Smetona "Žygaudas", žuvo 1951 m. Antanas Žilys "Žaibas", būrio vadas, žuvo 1949 m.

Raguvos valsčiaus partizanai

Jonas Baltrušikas "Viešulis", žuvo 1949 m. Antanas Aliukas "Kuprys", žuvo 1948 m. Antanas Valiūkonis "Sermukšnis", būrio vadas.

Šiose apylinkėse žuvę partizanai 1944-1953 m.

Abraškevičius Ignas. Alkauskas Petras. Alkauskas Stasys. Abraševičius Andrius. Adomonis Kostas. Alčiūnas Antanas "Medelis". Aliukas Antanas "Kuprys". Aliukas Jonas. Ažsienis Antanas "Smauglys". Blaundys Antanas "Konkurentas". Blaundys Bronius. Blaundys Stasys. Baltrušikas Kazys "Jupiteris". Baltrušikas Jonas "Viešulis". Baltrušikas Ljudas "Leika". Bartaševičius Jonas "Klaunė". Bartaševičius Aleksas "Tigras". Blička Alfonsas "Parlampa". Binkėvičius Mykolas "Nemunas". Binkėvičius Juozas "Jaunutis". Bernatėnis Jonas "Melagiris". Bielinis Bronius "Asūras". Bučkinas Petras "Žilvitis". Banaitis Mykolas "Leopoldas". Bikšnas Vytautas "Pipiras". Bieliūnas Jonas. Bieliūnas Antanas. Čeponis Jonas "Kapitonas". Dobravolskis Mykolas "Čeponis". Dobravolskis Juozas "Štuka". Daillidėnas Jurgis. Daillidėnas Simonas "Vytėdis". Daillidėnas Antanas. Daillidėnas Stasys. Daillidėnas Bronius "Miesėlonis". Dagėlis Jonas "Gintaras". Deveikis Jonas "Žemaitėkas". Deveikis Juozas. Elmontas Vladas "Špekas". Gintotas Antanas "Erelis". Gintotas Feliksas. Gaidukas Antanas "Aras". Giedraitis Mečys "Kaštonas". Gasiūnas Juozas. Grigaliūnas Antanas. Gaillius Juozas. Ivanauskas Juozas. Ivanauskas Vytautas "Berniukas". Juzėnas Vytautas "Valkas". Jusėpalis Vladas. Jakimavičius Stasys "Biečėnas". Jakimavičius Antanas "Barvykas". Jakaitis Jurgis "Pjeras". Jočys Kazys. Juozėvičius Jonas "Sitra". Janonis Kazys "Derežius". Janulis Mykolas "Tautvydas". Jakaitis Jurgis "Pacas". Kirsnys Juozas "Raudonikis". Kirsnys Jonas "Pirėlys". Kuncė Jonas "Žirnis". Kuncė Antanas "Žalgiris". Kuncė Albertas "Pušis". Kiela Juozas "Starkas". Keralis Stasys "Varna". Lazdauskas Bronius "Šeškas". Milūnas Antanas. Meištas Antanas "Robinzonas". Mačiulis Povilas "Kudirkas". Merkūnas Pranas "Kikštas". Marozas Juozas "Šernas". Mickūnas Stasys "Katlinas". Mickūnas Antanas "Lėpa". Mačiulis Adolfas "Cybas". Mačiulis Juozas "Dudutis". Minci Juozas "Lapelis". Minkėvičius Antanas "Vilkas". Nainys Stasys "Šarūnas". Pakalnis Bronius "Klaūnas". Pekas Algirdas "Janonis". Paulauskas Antanas. Rimkevičius Antanas "Griaušmas". Rimkevičius Kazys "Berželis". Ramoška Juozas "Brėdis". Ružas Alfonsas "Uosis". Rimavičius Jonas "Strazdas". Riška Jonas. Satkevičius Alfonsas "Ažuolas". Satkevičius Henrikas "Valtikas". Spurgis Povilas "Saltis". Spurgis Vladas "Širdė". Stasiukaitis Jonas "Ežys". Survilas Vytautas "Žaibas". Savickas Petras "Lakūnas". Savickas Pranas. Sirdievičius Jonas "Pempis". Šimėnas Bronius. Stankelis Kazys. Šimėnas Kazys "Olys". Šakūnas Petras. Švartys Aleksas. Saullėnas Albinas. Šidlauskas Stasys "Šarūnas". Šimolūnas Antanas "Tarzanas". Tamešionas Petras "Fazanas". Tvaška Kostas "Regula". Tvaška Marijona "Paparlis". Timinskas Kleopas. Urbonas Povilas "Jaunutis". Urbonas Jonas "Žaibutis". Urbonas Bronius "Viešulas". Urbonas Motiejus "Seržantas". Vaičiulis Alfonsas. Vykėty Jazė. Vaičiulis Petras. Vaičiulis Antanas. Viadugiris Alfonsas "Raitelis". Valiūkonis Antanas "Sermukšnis". Valiūkonis Juozas "Meška". Valiūkonis Jonas "Dobilas". Navagas Bronius "Gandrelis". Vienožindis Danielius "Lokys". Vareika Bronius "Kūmas". Vareika Jonas. Zalagėnas Vytautas "Susileas". Žilys Antanas "Jokeris". Žestatas Antanas "Dagilis". Žalga Juozas "Karklas".

Vyčio apygardos Tėvo būrio partizanai. Uliūnai, Upytė, Raguva

Petras Januškevičius, žuvo 1945 m. Eugenijus Januškevičius, Petras, žuvo 1945 m. Tarulis Antanas, Juostė, žuvo 1945 m. Žalčiūnas Kazys, Motiejus, žuvo 1945 m. Šipelis Kazys, Jurgio, žuvo 1945 m. Gelazius Antanas, Antano, žuvo 1945 m. Laukagalis Rapolas, žuvo 1945 m. Tvarčinus Alfonsas, žuvo 1945 m. Vaitkevičius Petras, žuvo 1945 m. Viršulas Jonas, žuvo 1945 m. Balinskas Antanas, žuvo 1945 m. Lukošėnis Mykolas, žuvo 1946 m. Grigaliūnas Jonas, žuvo 1947 m. Dobravolskis Jonas, žuvo 1946 m. Kučys Juozas, žuvo 1952 m. Barauskas Petras, žuvo 1948 m. Kazakevičius, žuvo 1947 m. Barnius Dominykas, žuvo 1946 m. Andriūnas Jonas, užmuštas NKVD 1940 m. Smalinskas Vincas, žuvo 1946 m. Berulis Antanas, žuvo 1946 m. Rapšėvičius Petras, žuvo 1946 m. Malinauskas Bronius, žuvo 1947 m. Juzėnas Juozas, nužudytas namuose 1946 m. Baltruška Pranas, žuvo 1946 m. Duišankas Adolfas, žuvo 1946 m. Želnyš Bronius, žuvo 1949 m. Želnyš Gracijonas, žuvo 1950 m. Želnyš Valdas, žuvo 1952 m. Garuckas Napalionas, žuvo 1948 m. Garuckas Petras, gyvas. Mašilūnas Zigmas, žuvo 1949 m. Mašilūnas Robertas, žuvo 1949 m. Želnyš Antanas, 13 metų, žuvo 1947 m. Janonis Stasys, žuvo 1946 m. Janienis (tėvas), nužudytas pačią partizanų 1946 m. Jusėpalis Jonas, žuvo 1948 m. Čiplies Antanas, žuvo 1945 m. Čiplies Vladas, žuvo 1948 m. Kiela Simonas, žuvo 1945 m. Daniūnas Mykolas, žuvo 1945 m. Želnyš Valdas, žuvo 1946 m. Želnytė Paliūtė, žuvo 1947 m. Satkevičius Antanas. Rečiūnas Steponas, žuvo 1945 m. Lukošėnis Kazys, žuvo 1946 m. Skrudzys Jonas, žuvo lageryje 1946 m. Peleckas Povilas, žuvo 1946 m. Karbočius Bronius, žuvo 1953 m. Mažeika Viktoras, žuvo 1953 m. Urbonas Bronius "Viešulas", žuvo 1946 m. Išlūnas Marijona, žuvo 1948 m. Kisielius Albertas, žuvo 1948 m. Zulamskas Julius "Cėrdilis", žuvo 1947 m. Strikulis Stasys, žuvo. Čepaitis Birutė, žuvo 1947 m. Ramoška Klemensas, žuvo 1945 m. Vaidėvičius Adolfas, žuvo 1945 m. Rajūnėnis Henrikas, žuvo 1945 m. Tvarčinus Povilas, žuvo 1945 m. Pamanauskas Kazys, žuvo 1945 m. Andriūnas Jonas, žuvo 1945 m. Žabas Vytautas "Vanagilis", žuvo 1947 m. Žabas Vladas, žuvo 1945 m. Nemickiūnas Mykolas, žuvo 1950 m. "Stumbras". Nemickiūnas Petras, "Ažuolas", žuvo 1950 m. Nemickiūnas Povilas nukankintas 1946 m. Nemickiūnas Antanas, žuvo lageryje 1952 m. Karbočius Bronius, žuvo 1953 m. Salagubas Česlovas, žuvo 1953 m. Smilga Paulius, žuvo miške. Smilga /brolis/, žuvo. Smilga /tėvas/, užmuštas Volkovo per tardymą. Blička Petras, žuvęs Ramygalaus valsčiu.

Panevėžio apskr. Krekenavos valsč. pokario metų partizanų būrio "Varnakalnis" narių sąrašas

Aistrauskas Antanas, žuvo 1948 m. Aistrauskas Kazys, žuvo 1946 m. Aistrauskas Augustas, žuvo 1947 m. Nekrošius Jeronimas, žuvo 1946 m. Vaičiūnas Bronius, žuvo 1945 m. Krikščiūnas Adolfas, žuvo 1946 m. Krikščiūnas Romas, žuvo 1945

m. Grinkas Danielius, žuvo 1946 m. Krikščionas Vladas, žuvo 1949 m. Krikščionas Mykolas, žuvo 1951 m. Paulauskas Matas, 1951 m. palintas gyvas. Mažėla Pevilas, mirė lageryje. Vepštas, žuvo 1950 m. Kadžys Ipolitas, žuvo 1945 m. Bilionas Antanas, žuvo 1945 m. Pleišči Edvardas, žuvo 1945 m. Antanaitis Stasys, žuvo 1945 m. Smilga Petras, žuvo 1947 m. Smilga/Petro tėvas/, žuvo 1945 m. Grinkas Vytautas, žuvo 1946 m. Grinkas Karolis, žuvo 1946 m. Grinkas Jurgis, žuvo 1946 m. Pakulevičius Albinas, žuvo 1947 m. Misevičius Vincas, žuvo 1946 m. Valčiūnas Alfonsas, suimtas 1948 m., gyvas.

Panevėžio rajono, Ertėlikų apyl. "Vėtroas" būrio partizanų sąrašas /Radikonių ir Redų mūšiai, vadai - Vazonis Kazimieras, jam žuvus - Drautis Vladas - Žygas Antanas/ /Papiškių Ilekono/, Juospatis Bronius

Vazonis Kazys, Kazio, žuvo 1947 m. Žygas Antanas, žuvo 1948 m. Drautis Vladas, žuvo 1950 m. Drautis Kazys, žuvo 1948 m. Drautis Antanas, žuvo 1948 m. Vazonis Anicetas, Kazio, žuvo 1947 m. Vazonis Rapolas, Kazio, žuvo 1950 m. Mažėla Viktoras, žuvo 1952 m. Mažėla Antanas, žuvo 1947 m. Valenis Pevilas, žuvo 1946 m. Valenis Mykolas, žuvo 1949 m. Burkauskas Juezas, žuvo 1946 m. Burkauskas Antanas, žuvo 1949 m. Nefas Juezas, žuvo 1946 m. Mažėla Alfonsas, Petra, žuvo 1949 m. Mažėla Antanas, Petro, žuvo 1948 m. Danilūnas Petras, Mykolo, žuvo 1947 m. Kriščionas Algirdas, žuvo 1947 m. Rankelė Rokas, žuvo 1947 m. Kriščionas Danielius, žuvo 1949 m. Piliponis Gasparas, žuvo 1948 m. Grinkas Vytautas, žuvo 1947 m. Černiauskas Antanas, žuvo 1940 m. Černiauskas Edvardas, žuvo. Mažėla Antanas, žuvo 1946 m. Banaitis Rapolas, žuvo 1946 m. Astrauskas Antanas, žuvo 1948 m. Astrauskas Augustas, žuvo 1948 m. Astrauskas Kazimieras, žuvo 1946-47 m. Nakrošis Jonanims, žuvo 1946-47 m. Plautys Aleksandras, žuvo 1948 m. Kalvaitis Jonas, žuvo 1946 m. Kalvaitis Kazimieras, žuvo 1947 m. Marozas Jonas, žuvo 1947 m. Marozas Kazys, sūnėnas, gyvas. Žardinskaitė Jadvyga, gyva. Kriščionas Mykolas, nukankintas. Kriščionas Adolfas, nukankintas. Kriščionas Leonas, lėdaviškas, skrebas. Bredelis Jurgis, žuvo 1947 m.

Panevėžio apskr. Krėkenavos valsč. pokario metų partizanų būrio "Trimitas" narių sąrašas

Lukoševičius Ipolitas /būrio vadai/, žuvo 1948 m. Kulikauskas Jurgis, žuvo 1945 m. Kulikauskas Leonas, žuvo 1945 m. Kulikauskas Stasys, žuvo 1948 m. Sirdikauskas Aleksas, žuvo 1945 m. Sirdikauskas Kazys, žuvo 1946 m. Sirdikauskas Juezas, sužistas. Nemelkšis Ipolitas, žuvo 1946 m. Nemelkšis Jonas, žuvo 1946 m. Nemelkšis Vincas, sužistas. Tatoris Feliksas, žuvo 1947 m. Kilionis Apolinaras, žuvo 1949 m. Petraitis Benediktas, mirė 1946 m. Petraitis Ipolitas, žuvo 1946 m. Petraitis Jokubas, žuvo 1950 m. Petraitis Adomas, mirė lageryje. Masilionas Alfonsas, 1946 m. sužistas, nesurastas. Širmulis Jonas, 1944 m. sušaudytas. Lukoševičius Kazys, žuvo 1948 m. Gritėnas Jokubas, žuvo 1948 m. Develkis Petras, žuvo 1948 m. Develkis, sužistas, gyvas. Develkis Jonas, žuvo 1947 m. Develkis "Burokas", žuvo 1948 m. Mužas Adolfas, žuvo 1945 m. Mužas Juezas, žuvo 1947 m. Kudakas Jonas, žuvo 1945 m. Kudakas Kostas, žuvo 1951 m. Gauranskis Kazys, 1946 m. mirė nuo žaizdų. Gauranskis Juezas, žuvo 1948 m. Zdanauskas Petras, žuvo 1945 m. Kudakas Juezas, Petro, žuvo 1945 m. Grinkas Vincas, 1947 m. sužistas, gyvas.

"Paukštelio" būrio partizanai

Jonas Kraujalis "Sūnelis", žuvo 1951 m. Kazimieras Kraujalis "Šnektis", ~~gyvas~~. Bronius Juezaitis "Direktorius", gyvas. Masieka Jonas "Ažuolas", žuvo 1951 m. Paukštelis "Rupūžėnas", žuvo 1951 m. Štarolis "Araš". Marytė Štarolytė, gyva. Stanislovas Giedraitis "Stasiukas", žuvo 1951 m. Zalumskis "Laukškas". Danielius Kriščionas "Lūpa", žuvo 1951 m. Viktoras Mažėla "Viktoras". Zalaguba "Taifaras". Štarolis "Pilenas". Jadvyga Žardinskaitė "Dolytis", gyva. Alfonsas Kavaliūnas, gyvas. Kleopas Timinuskas, Jono, žuvo 1947 m. Albinas Saulėnas, žuvo 1947 m. Alfonsas Gritėnas, Simono "Gimnas". Stasys Džinkas, Stasio, žuvo 1945 m. Kazimieras Kavaliūnas, Anupro, žuvo 1947 m. Pevilas Samuelis "Gimnazistas", žuvo 1947 m. Jonas Viseckas "Tamošenka". S. Jono. Kučas Juezas, Antano "Finka". Kazys Damanauskas, Alekso, žuvo 1946 m. Vytautas Survila, Kazimiero, žuvo 1953 m. Nemelkšis Mykolas, Juezo "Ažuolas", žuvo 1952 m. Nemelkšis Petras, Juezo "Stumbras", žuvo 1952 m. Kazys Bandžius "Pakarklis", žuvo 1945 m. Alfonsas Aidulis "Banadas", žuvo 1945 m. Juezekas Vladas "Petraitis", žuvo 1946 m. Jonas Žiburyš "Šviesa", žuvo 1946 m. Motiejus Žiburyš "Lūdyn", žuvo 1946 m. "Šašas", žuvo 1946 m. "Dauba", žuvo 1946 m. Feliksas "Žiburyš "Araš". žuvo 1947 m. Stasys Kučas, žuvo 1947 m. Alfonsas Kučas, žuvo 1947 m. Albinas Sviderakis, Juezo, žuvo 1946 m. Jonas Navickas, Jono, "Kerštas", žuvo 1946 m. Pranas Dragūnas, žuvo 1946 m. Stanislovas Kulys, žuvo 1953 m. Kazys Viseckas, Augustas, žuvo 1947 m. Kirdelkis, žuvo 1947 m. Liberis, žuvo 1947 m. Žilūnas, žuvo 1947 m.

Meškauskas Albertas "Špikelis", žuvo 1945 m. Jaukšta, žuvo 1945 m. Janulis Kostas "Putinas", žuvo 1946 m. Daškauskas Vytautas "Sukčius", žuvo 1946 m. Kalriukas Stasys "Jokeris", žuvo 1946 m. Bažianskas Jonas "Rapolas", žuvo 1946 m. Vaniliauskas, žuvo 1946 m. Valotnikas Pevilas "Nykštukas", 1946 m. sužistas. Antanas "Strazdelis". Režionas. Antanas "Štepiakas". "Petraitis". Tuba "Apuokas", sužistas. Urbas Antanas. Dobrovolskis Kazimieras, Prano, žuvo 1948 m. Kalenskienė Felė "Tadėlis", žuvo 1951 m. Vincantas Pevilas "Bijūnas", žuvo 1951 m. Klaučėnas Antanas "Šarūnas", žuvo 1951 m. Druskeja Steponas, Juezo, žuvo 1947 m. Balčiūnis Jonas, žuvo 1947 m. Januška Juezas, žuvo 1947 m. Piliponis Kasparas, žuvo 1948 m.

Papildomas sąrašas

Albinas Kubilius "Rūpitymas". Kazimieras Kavaliūnas "Drautis", mirė. Elena Valenčiūtė-Uokienė "Nida", gyva. Stasė Kontrimavičiūtė "Žibutė". Antanas Mikulskis "Kupėvis". Vytautas Paškevičius "Sukčius". Alojzas Janulis "Čigonas" /per kladą sąvų sušaudytas/. Kostas Janulis "Putinas". Balys Dobravelskis, Prano "Gandras", žuvo. Alfonsas Masilionas, Juezo "Cibas".

Bliksas partizanai

Kraujalis Kazys, žuvo. Kraujalis Jonas, žuvo. Kraujalis Bronius, žuvo. Lukošionas Mykolas, žuvo. Lukošionas Kazys, žuvo. Blėka, vadai. Blėks, žuvo. Valtelis Antanas, broliai, žuvo. Valtelis Petras, žuvo. Juška Vytautas, žuvo. Žilūnas Juezas, žuvo. Streikulis Stasys, broliai, žuvo. Streikulis Kazys, žuvo. Varnas Zigmas, žuvo. Samsonas Valentinas, žuvo 1945 m. Samsonas Aleksas, mirė 1991 m. Nuebara Rapolas, žuvo. Linkonas Pevilas, žuvo. Kazlauskas Juezas, broliai, žuvo. Kazlauskas Bronius, žuvo. Masiokas "Aukšaburnis", žuvo. Nemanis Bronius, žuvo. Stakėnas, žuvo. Žilūnas Julius, žuvo. Juospatis, žuvo. Bančinas, žuvo. Baltrūnas Bronius, žuvo.

"Rupūžinė" partizanai

Balys Vitalis, broliai, žuvo. Balys Alfonsas, broliai, žuvo. Šėgėmagas Karolis, žuvo. Čiplies Vladas, Prano, žuvo. Garuckas Petras, Juezo, broliai, žuvo 1944 m. Garuckas Juezas, Juezo, broliai, žuvo 1948 m. Garuckas Vincas, Juezo, žuvo 1948 m. Garuckas Rapolas, Juezo, žuvo 1950 m. Drautis Vladas, broliai, žuvo. Drautis Kazys, žuvo 1948 m. Juospatis Jonas, žuvo

1948 m. Siurba Julius, žuvo 1948 m. Rimavičius Antanas, žuvo 1945 m. Rimavičius Jonas, žuvo 1945 m. Čiplys Vladas, Andrius, žuvo. Čiplys Antanas, Andrius, žuvo. Kalvaitis Jonas, žuvo. Kalvaitis Kazys, žuvo. Valikonis "Viesuliukas" žuvo. Gemiolas, žuvo. Ramaitis Rapelas, žuvo. Narasutis, žuvo, sūnų Zenono ir Vlodo liūduli, kurie vėliau buvo sukrečėti, pravarde "Pocikai".

Algimanto apygarda. Petro Masljonio
"Napoleono" būrio partizanai (kairėje) Juozas
Pilkauskas, Kazys Kadžius - "Karukas"

Kazys Kadžius (dešinėje) su draugu Vorkutos
tundroje 1958 m.

Vyties apygarda. Antano
Juškos "Vilko" būrio partizanai
(iš kairės) S. Daniūnas
"Jokeris", A. Juška "Vilkas"

A. Juškos "Vilko" būrio partizanai (iš dešinės) stovi
A. Juška "Vilkas"

**A. Juškos "Vilko"
būrio partizanai.
Brolliai Kapšiai**

Bronius Zaremba

Alfonsas Zaremba

Algimanto
apygarda.
"Vytenio" rinktinės
vadas Juozas
Valonis "Merkys"
(kairėje).
Jo pavaduotojas
Alfonsas Pajuodis
"Radvila"

A. Juškos "Vilko" būrio
partizanas Gabris

Vyties apygarda.
"Lėno" būrio
partizanų vadas
kap. Krikštaponis

**Algimanto apygarda.
"Vytenio" rinktinė.
A. Tvaska,
Juozas Valonis
"Merkys"**

**Algimanto apygarda.
"Vytenio" rinktinės partizanai
Povilas Švilpa "Elmutis",
Povilas Kaminskas
"Svyruoklis"**

**Algimanto
apygarda.
"Vytenio"
rinktinės
partizano
Bernadišiaus
išniekintas
kūnas**

**Vytenio rinktinės
"Tigro" būrio partizanai.
Gulį J. Valonis "Merkys"
(iš dešinės)**

Alfonsas Pajuodis "Radvila"

**"Vytenio" rinktinės
būrio vadas (iš kairės)
A. Miličiukas "Tigras",
partizanas Jurgis Labakojis
"Rūkas"**

**Algimanto apygarda.
Būrio vadas
Viktoras Sabaliauskas
"Kirvis"**

**Algimanto apygarda.
"Kirvio" būrio
partizanai
Vytautas Šimkūnas
ir A. Šimkūnas**

**"Kirvio" būrio partizanai prieš žygį. Kazys Kregždė
"Hiltleris" (iš dešinės)**

"Kirvio" būrio partizanai žygyje.
Albinas Vogulis, Vytautas Balna, Vytautas Šimkūnas,
Deveika, Juozas Blinkevičius, "Kirvis" (iš kairės)

"Kirvio" būrio partizanai šaudymo pratybose

**"Kirvis" (dešinėje),
ryšininkas
Vytautas Šimkūnas
(kairėje)**

**Vyties apygarda.
Žaliosios rinktinės
štabo viršininkas
maj. Bandžius**

**Vyties apygarda.
Žaliosios rinktinės
vadas
Vydas Juozokas
"Petraltis"**

Vyties apygarda.

Žaliosios rinktinės partizanai

Vytauto apygardos vadas S. Kaulinis
"Miškinis" (iš kairės) Rytų Lietuvos
Kainų sritys vadas maj. Kimštas
"Žalgiris", Algimanto apygardos
vadas Antanas Slučka "Šarūnas"

Algimanto
apygardos vado
pavaduotojas ryšių
reikalams Albinas
Kubilius
"Rūgštymas" ~

Vytles vadas Daniellius
Valtelis "Briedis"
(iš kairės) sveikinas su
būrio vadu Antanu Žilū
"Žalbu"

Vyties apygarda.
"Žalbo" būrio
partizanai

Algimanto apygarda.
Šimonių girios rinktinės
vadas Antanas Starkus
"Montė"

Vyties apygarda.
Būrio vadas
Antanas Žilys
"Žalbas"

**"Žalbo"
būrio
partizanal**

Vyties apygarda.
 "Trimito" būrio vadas
 (iš dešinės) Ipolitas
 Lukoševičius "Baublys",
 Stasys Kulikauskas
 "Putinas"

"Trimito" būrio partizanai.
 Vincas Grinkus
 "Karlūnas" (iš kairės)

**"Trimito"
būrio
partizanai**

**Vyties apygarda.
Jonas Vepštas "Paukštels" -
būrio vadas**

**E. Daučiūnas "Jokeris",
A. Ambrazas "Ponas" -
"Paukštello" būrio partizanai**

**Stasys Strikulis "Fricas" -
"Paukštello" būrio partizanas**

**Stasys Ramanauskas
"Komaras", Juozas Kalvaitis
"Pažįstamas" -
"Paukštello" būrio partizanai**

"Vienuolio" būrys žygyje

**Vyties apygarda. Jono Baltušniko "Vienuolio" būrys
(prie kulkosvaidžio "Vienuolis")**

**Vyties apygarda.
A. Valčekonis -
"Šermukšnio" būrys
(antras iš kairės -
vadas)**

**Vytautas
Vepštas
"Berniukas" -
"Paukštėlio" brolis**

**Su pistoletu
"Vienuočio"
sesuo ir
"Vienuočio"
būrio
partizanai**

A. Vaičekonio
"Šermukšnio"
būrys

Vyties apygarda. J. Aliuko "Kuprlo" būrys
pas ryšininkę "Raganėlę" svečiuose

Vyties apygarda. Vado pavaduotojas
A. Smetona (viduryje su barzda) ir jo būrys

Algimanto apygardos partizanai
Šimonių girioje apie 1948 m.

Vytauto apygarda. "Aro" ir "Dūmo" būriai

A. Žilio "Žaibo" būrio partizanai
(viduryje stovi A. Žilio žmona)

Algimanto apygarda. A. Starkaus "Montès" rinktinės partizanai Šimonių girioje

Vyties apygardos vadų sąskrydis 1947 m. Šilų miške. Sėdi (antras) kapitonas D. Valtelis

TURINYS

Ižanga	3
Lietuva okupuota	3
Tragiška meilė	5
Pasipriešinimas prasideda	6
Kova tęsiasi	11
Jų nevalia pamiršti	17
Pasakoja likęs gyvas partizanas	21
Kovojam beviltišką kovą	24
Pokario metus prisiminus	25
Kokie buvo okupantų kėsiai	27
Pasakoja Rūgštymas	29
Kapitono Izidoriaus Pucevičiaus paslaptina žūtis	33
Kautynės po kautynių	36
Vyrai iš "Vytles" apygardos	39
Kur narsuolių kapai	43
Provokacijos po provokacijų	46
Žalčio užkeikimo mįslė	48
Raudonųjų žiaurumas	56
Krekenavos siaubas	63
Pasakoja "Mėlynos rupūžės" rinktinės partizanas	65
Partizano priesaika	67
Iškilmingas pasižadėjimas	68
Malda prieš kautynes	68
Malda už žuvusius partizanus	68
Partizanų daina	69
Šviesiam ir amžinam atminimui	69

Šimėnas A.

ŠI 58

**Vilties ir gėlos ūkanose. Dokumentinė apybraiža. Panevėžys:
"Tėvynė", 96 psl.**

UDK 947.45.083

Redaktorius S. Krlaučiūnas

Korektorė L. Žoromskienė

Duota rinkti 1993 02 02. Pasirašyta spaudai 1993 03 15. Formatas 60x84 1/16, laikraštinis, garnitūra "Literatūrinė", 9 pnk. Ofsetinė spauda, 5 aut. Ink. Tiražas 3100 egz. UAB "Tėvynė", Savanorių a. 12, 5319 Panevėžys, SL 626.

Spausdino akcinė bendrovė "Panevėžio spaustuvė", Beržų 52, 5319 Panevėžys. Užs. Nr. 416

Algimanto apygarda. Vytenio rinktinė 1947 m. žiemą. Iš kairės į dešinę: Bronius Labakojis - žuvo 1946 m., Jonas Šimėnas "Berželis" - žuvo 1950 m., Povilas Kaminskas "Svyruoklis" - žuvo 1947 m., Jurgis Labakojis "Rūkas" - žuvo 1948 m., Povilas Švilpa "Elmutis" - žuvo 1947 m., Alfonsas Pajuodis "Radvila", Povilas Labakojis "Žalbas" - žuvo 1947 m., Petras Petronis - sulmtas gyvas, Vladas Sankauskas - žuvo 1946 m., prltūpęs Juozas Valonis "Merkys" - žuvo 1952 m., taikosi su automatu Liuda Kaminskaitė "Kuosa" /gyva/, klūpi Danutė Davidėnaitė - žuvo 1950 metais